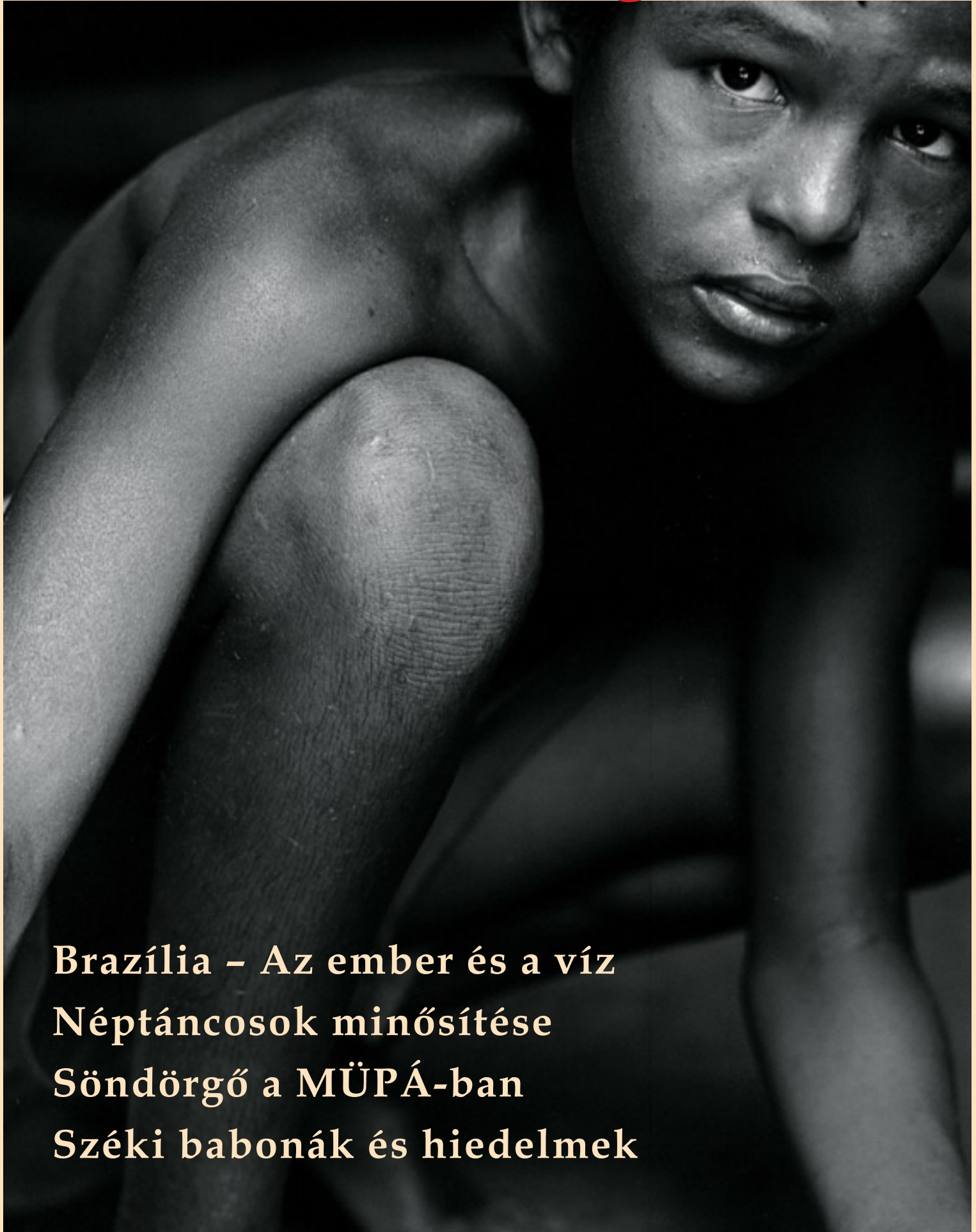

2011/1 • XVIII. évf. 1. szám

Ára: 600 Ft

FOLKMAGAZIN

Brazília - Az ember és a víz
Néptáncosok minősítése
Söndörgő a MŰPÁ-ban
Széki babonák és hiedelmek

Rio de Janeiro • Brazília, 2008. • fotó: Molnár Zoltán

A TARTALOMBÓL:

6. Táncoló cirkusz, 2010
Paluch Norbert
10. Tizenöt éves a Söndörgő
Barvich Iván
14. EGYSZER VOLT, HOGY IS VOLT?
Kóka Rozália gyermekrovata
Mátyáska és a kutya világ
Ádám Valérián
16. MAGTÁR
Follinus Anna versei
19. „Betonút-törők”
Trencsényi László
20. A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN
Etelka, a nép leánya – II.
Kóka Rozália
24. FOTÓGALÉRIA
Brazília – Az ember és a víz
Molnár Zoltán
29. SZÉKI BABONÁK ÉS HIEDELMEK
Szellemek az udvaron és a házban
Én csak azért hívtalak...
Kocsis Rózsai
32. Hagyomány – Örökség – Közkultúra
Diószegi László
32. A népművészet ma
Balogh Balázs
35. Az erdélyi magyar táncművészet...
Könczei Csongor
36. Száz magyar katonadal
Bencze Lászlóné dr. Mező Judit
40. TALLÓZÓ
Babits Mihály: Népköltészet
Széki Soós János rovata
42. Erényeink
Dreiszigler Kálmán
44. A pásztorfurulya... – V. rész
Bolya Dániel
47. Eredmények és lehetőségek
Kiss Eszter Veronika
50. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Remények és aggodalmak

Gondolatok a „minősítő fesztiválok” után

Immár a tizennegyedik alkalommal zajlott le a Néptáncosok Országos Bemutató Színpada (NOBSZ) fesztiválsorozat, amelynek célja a hazai és határainkon túli néptáncgyűttesek minősítése, egyfajta besorolása. Mai, pénzközpontú világunkban különleges, szinte kirívó rendezvény a minősítés, ugyanis a fesztiválon semmilyen pénzdíj nincs, ellenben az együtteseknek a bemutató sok százezer forintjába kerül.

A résztvevő csoportokat a zsűri szigorúan megkritizálja, majd *Kiválóan minősült*, *Jól minősült* vagy *Minősült* címmel és oklevéllel jutalmazza. A díj komoly erkölcsi elismeréssel jár, de az együttes költségvetése, jelmeztára nem gyarapodik tőle. A táncosok még Timbuktuha sem utazhatnak el, mint egy jóféle RTL klubos vetélkedő nyertesei.

Vajon miért jelentkeznek az 1996-os kezdetektől minden fesztiválsorozatra mintegy ötven együttes? Miért vállal irrdatlan munkát, költ rengeteg pénzt a színvonalas műsor létrehozására? Miért silabizálja az összes táncos egy nagy kupacban a zsűri pontszámaikat és szontyolódik el, ha fél ponttal kevesebbet kap, mint a rivális együttes? A válasz nagyon egyszerű. Az amatőr néptáncgyűttesek világában természetes és általános, hogy a néptáncért, a létrehozandó produkcióért fanatikus hittel, lelkesedéssel dolgozunk, izzadjon a táncos, gürcöljön az együttesvezető, vasaljanak, szoknyát keményítse nek éjszakákon keresztül a lányok, hajnalban díszletet cipeljenek a fiúk. És ha valaki azt gondolná, hogy „ugyan már, ezek csak közösségi élményt jelentő akciók, nem pro-

Gödöllő Táncgyűttes
(fotó: Majnik Zsolt)

Címlap: Salvador de Bahia, Brazília, 2008. - fotó: Molnár Zoltán

fi produciók” sietek leszögezni: az amatőr együttesekben évek óta kiemelkedő, a professzionális együtteseket és alkotókat is zavarba hozó színvonalú, sokszor újító szemléletű munka folyik. Ezeknek az alkotóknak a bemutatója történik két évente a NOBSZ-on, amely az amatőr néptáncos világ elfogyhatatlan lendülete, megújulni képes fiatalsága és tehetsége miatt olyan izgalmas és magas színvonalú.

Mielőtt a sértett szkeptikus okosok elkezdenék a közepes alkotások felsorolását, azt is le kell szögezni: a fesztivált – szándékosan – nem csupán az élvonalbeli együttesek számára rendezi meg közel két évtizede a Martin György Néptáncszövetség. Ez óriási hiba lenne, mert a középhad elvesztése a tömegbázis elvesztésével járna, és pont a frissesség, a megújulás esélye veszne el az amatőrök világából.

A derékhadra azonban nem csak ezért van nagy szükség. Nem szabad elfelejteni, hogy az amatőr néptáncnak nem csupán a magas színvonalú bemutatók létrehozása, a néptáncművészet megújulási lehetőségének folytonos keresése a feladata. Együtteseinkben kiemelkedően fontos közművelődési, pedagógiai, valamint pótolhatatlan hagyományőrző és értékteremtő munka folyik. Az amatőr világ mindezen területeken fontos szerepet tölt be és éppen ezért nélkülözhetetlen része a magyar kulturális és művészeti közéletnek. (Ez sajnos nem jelenti azt, hogy megfelelő helyen szerepel a rangsorokban, de erről később...)

A legutóbbi fesztiválsorozat újdonsága és meglepetése kétséggel az alkotói sokszínűség és számos koreográfia magas színvonalú volt. Ez azért is örömteli, mert az elmúlt években folyamatosan elmondtuk: a kore-

Szentendre Táncegyüttes

fotó: Majnik Zsolt

ográfusi teljesítmény nem tud lépést tartani a táncos tudással. Feltűnő volt, hogy az elmélyült néptánc ismeret, a viseletek sokszínű és változatos színpadra állítása csak ritkán párosul magas színvonalú koreográfiai, rendezői munkával. Megjegyezzük, hogy ez nem a véletlen műve. A *táncművelődés* elindulásának 40. évfordulójához közeledve elmondhatjuk, hogy az improvizatív néptánc tanításának módszertana rendkívül sokat fejlődött, csiszolódott. Az elmúlt évtizedekben a kép és hangrögzés terén lezajlott elképesztő fejlődés ma már lehetővé teszi, hogy minden táncos tanulmányozza a bőségesen rendelkezésre álló „eredeti” táncanyagot. Az ország számtalan helyén folyó alap- és középfokú művészeti iskolai képzés ontja a kiválóan felkészült táncosokat, akiknek többsége az amatőr együtteseket erősíti. Fontos, hogy – hiányosságai ellenére – tíz esztendeje folyik rendszeresen néptánc pe-

dagógusképzés a Magyar Táncművészeti Főiskolán. Mindezek együttesen vezettek ahhoz, hogy évről évre emelkedett az együttesekben folyó táncpedagógiai munka színvonal.

A koreográfiai-alkotói munka hiányosságai nem új keletűek. De vajon mitől lehetne magasabb színvonalú a néptánc alkotók teljesítménye? Az elért eredmények nem bizonyultak elegendőnek ahhoz, hogy rendszeres, felsőfokú néptánc koreográfus-képzés induljon. Emlékeztetnék arra, hogy a hatvanas évek végén, a Színház- és Filmművészeti Főiskolán indított kurzuson résztvevő – akkor még fiatal – néptánc koreográfusok ma a műfaj klasszikus, meghatározó alakjaivá váltak, akik fémjelzik a „magyar koreográfusi iskolát”. Ilyen kurzus, és különösen rendszeres képzés, az elmúlt negyven (!) évben nem indult. Vajon mitől várnánk magas színvonalú alkotó munkát a néptánc-

A kritika védelmében

Kezembe került Horeczky Krisztina kritikája a Győri Balett legújabb bemutatójáról (Népszabadság, 2010. december 17. péntek – Rock'n'roll ököl, vasököl). Néhány idézet a cikkből: „... a belga Ben van Cauwenbergh, a táncművészet híveleji lejmolója [...] újabb bizonyítékát adta, hogy hivatása a haszonlesés.”

Később: „... A kétrészes agónia foszladozó mozgásanyaga a keleti blokkos karneválok, a konfettis vasfüggönyparádék, a naftalinos neoklasszika és a művházás fogyitornák penetráns elegye.”

Végül: „... Míg a koronájára áhító Cauwenbergh, akinek veleszületett képessége, hogy mások árnyékában éljen, ott kotlik a pottyantós budin. Némileg megnyugtató, hogy végtérképének átható büze, a játsszói jogok értelmében, egyelőre csak Győr ötszáz kilométeres körzetében terjeng. Egy évig szagolható.”

A gyilkosan ironikus mondatokat azért idéztem, mert eszembe jutottak, hogy a néptáncfesztiválok, bemutatók zsűrizése után milyen sértődött indulatok gerjednek, és milyen heves támadások érik a bírálókat csupán azért, mert kritizálni merik az alkotásokat. Nyílt le-

velek születnek, forradalmat ígérnek és fejeket követelnek. Mindez ráirányítja a figyelmet arra a sajnálatos tényre, hogy egyes néptánc-alkotók még nem értek el a felnőttkorba. Elvárják, hogy a kritikus arányosan gügyögjön, dicsérjen és annak is ujjongva örüljön, ha hosszas erőlködés után kaki kerül a pelenkába. Ha nem így történik, akkor jobb esetben durcásan félrevonulnak, rosszabb esetben hisztérikusán reagálnak, támadnak és a zsűri tagjain vesznek légtételt az őket ért sérelmen.

Nem tartom elfogadhatónak azt az érvet, hogy az amatőr világban alkotók és táncolók díjazás nélkül végzik munkájukat. Ez amúgy csak a táncosok esetében igaz, az alkotók többnyire tisztességes honoráriumot is kapnak. (Az, hogy ez mennyivel marad el a hasonlóan színvonalas [vagy színvonalatlan] profi világ honoráriumától, más lapra tartozik.) Úgy gondolom, hogy a művészi teljesítmény és a honorárium nem azonos kategória, a kritikus legfeljebb minősítő tényezőként veheti figyelembe a kirívó aránytalanságokat. A honorárium esetleges hiánya nem mentheti fel az alkotókat, hiszen darabjaikat a nyilvánosságnak szánják, és a kritika kötelessége, hogy véleményét mondjon – különösen akkor, ha a produkciót szakmai fesztiválra nevezik be.

Bem Táncgyűttes

együttesekben, hogyan lenne képes a magyar néptáncművészet kialakítani a néptánc *bartóki modelljét*?

A tavalyi minősítő fesztiválon tapasztalható izgalmas és sokszínű alkotói munka bebizonyította, hogy a néptáncos művészetoktatás terén lezajlott és fentebb bemutatott intézményesülés a koreografálás terén is jótékony hatású. Javasoljuk hát Grecsó Krisztiánnak (*Hová tűntek a táncosok? Élő népzene, Duna Televízió – folkMAGazin, 2010/4. 42. o.*), hogy látogasson el a nem hivatásos együttesek bemutatóira is, hátha találkozik említésre méltó darabokkal. Az amatőr néptáncműhelyekben izgalmas, sokszínű és újító alkotások születtek. Az nem a mi hibánk, hanem a magyar művészetpolitika szégyene, hogy ezeket szinte kizárólag a nem hivatásos néptánc szakma és a nem kis rajongó tábor ismeri meg! A professzionális néptáncalkotók egy része a hetvenes évekhez hason-

lón semeit kisgyerek módjára befogva bújjik el, hogy a környezetét nem ismerve azt hihesse: ő és együttese kiemelkedő teljesítményt nyújt. A táncművészet bemutató fórumai csak ritkán fogadnak be amatőrnek mondott produkciókat, pedig a súlyos milliókba kerülő professzionális darabok nem egyszer később eladhatatlannak bizonyulnak. A félházas bemutatók miatt a befogadó helyek arra kényszerülnek, hogy a nagy hagyományú magyar néptánc koreográfusi iskola tradícióit félredobó, a néptáncot revüként használó darabokat tartsanak folyamatosan műsoron, hogy ezzel növeljék a nézőszám-átlagot. Így lesz érthető, – de nem elfogadható –, hogy a magyar művész és értelmiségi társadalom éppen úgy nem tud a néptánc közélet új fejleményeiről, mint ahogy nem tudott a hetvenes években sem.

A 2010-es minősítőn tapasztalható alkotói változatosság nem mondható váratlan-

nak. A Martin György Néptáncszövetség a minősítő első, 1996-os kiírásában szándékosan kért az együttesektől harmincperces, zenekari betétszám nélküli, non-stop műsort. Ezzel szerettük volna szemléletváltásra, alkotói megújulásra készíteni a koreográfusokat. A zsűrizés szempontjai között kezdetől szerepel a néptánc-színpadokon korábban nem nagyon ismert „dramaturgia” is. Mindezekkel az alkotói színvonal emelését szerettük volna elérni, úgy tűnik nem eredménytelenül. Az elmúlt években egyre több, alaposan végiggondolt, gyakran jól kitalált díszletek között zajló, színházi értékeket mutató produkciót láthattunk. A legjobbak szakítottak az öt-hét perces koreográfiák sztereotípiájával, a műsort egy gondolati ívre fűzték fel.

Mielőtt bárki azt gondolná, hogy elértünk a Kánaánhoz, sietek tisztázni: egyáltalán nem. Ezek a valóban öröndetes jelenségek nyilván összefüggésben vannak az elmúlt évek folyamataival, a néptáncoktatás terén bekövetkezett dinamikus fejlődéssel, de nem pótolhatják a rendszeres néptánc-koreográfusi képzés egyre sürgetőbb hiányát. Nyilvánvaló, hogy e nélkül csak részeredmények érhetőek el, az alkotói színvonal folyamatos és széleskörű emelése nem. Változatlanul hiányzik a néptánckritika, az alkotók egymás közötti polémiaja, vitafóruma. Ezek viszont nem jöhetnek létre, ameddig nem nyílik lehetőség az amatőr néptáncműhelyek rendszeres budapesti bemutatkozására.

Ez a minősítő fesztiválsorozat egyértelműen megmutatta a további fejlődés irányát. Most már „csak” az ösvényt kell kitaposni...

Diószegi László

A zsűri feladata a szigorú kritizálás. A Martin György Néptáncszövetség megalakulása idején még lehetőség volt a minősítéshez „házi” zsűrit kérni. A bírálók az együttes városába utazva, a vacsora – jobb esetben disznótör – után a rajongó közönség ovációját követően nagy nyilvánosság előtt tartottak szakmai értékelést és hoztak döntést. Az eredmény a minősítési rendszer felhígulása és jelentéktelenné válása lett. A Martin György Néptáncszövetség hosszas viták és vajúadás után 1995-ben határozta el a minősítési rendszer megújítását, amelyben kiemelt szerepet kap a független, szakmai zsűrizés és a részletes szakmai értékelés. Az eddigi eredmények és a fesztiválokon résztvevő együttesek száma – 1996 óta minden alkalommal mintegy ötven együttes méretetti meg magát – azt mutatják, hogy az amatőr mozgalom elfogadja és támogatja a megújult rendszert. Számos példa volt arra, hogy nagy múltú, kiváló együttes vagy alkotó elfogadta a zsűri szigorú kritikáját – az alacsonyabb pontszámot –, és a következő évben kitűnő produkcióval állt elő.

A professzionális néptánc esetében még rosszabb a helyzet. Ma Magyarországon nincs néptánckritika, szakmai fórum, amely elemezné a bemutatott produkciókat. Így aztán a premier utáni banketten a táncosok és az alkotók boldogan ölelkeznek össze, hiszen nekik a csú-

nyácskára sikeredett gyerek is a sajátjuk. Akik pedig látják, hogy szégyennek nagy a feje, három füle van és kopasz, inkább hazamennek, és otthon dühöngnek az újabb félresikerült alkotáson.

A zsűri és a kritikus támadása a gyengeség jele, azok jellemzője, akik nem tudnak szakmai választ adni a bírálatra. Ehelyett sértetten, személyeskedve esnek neki a bírálóknak és/vagy a fesztivál rendezőinek, és skandalumot kiáltanak. Pedig hát mi történt? Mindenki tette a dolgát. A koreográfus alkotott, a kritikus és a zsűri bíralt, a fesztiválszervező pedig fórumot biztosított mindehhez.

A zsűri tagjait ért méltatlan támadások azonban súlyos károkat is okozhatnak. A visszatérő atrocitások után több szakember gondolja úgy, hogy nincs szüksége a személyeskedő, vádaskodó reakciókra, és nem vállal zsűrizést.

Úgy gondolom, hogy a zsűri támadása, a kritikák visszautasítása, a sértett elvonulás a néptáncművészet „gyermekbetegségei”, amelyeken a társművészetek alkotói legfeljebb mosolyogni tudnak. A kritika és a szakmai vita elengedhetetlenül fontos része egy művészeti ágnek. Amíg ezt nem tudjuk megteremteni saját területünkön, ne áhítózunk belterjességünk változására.

Diószegi László

Táncoló cirkusz, 2010

A minősítő fesztiválokról

Az idő roppant gyorsan múlik; alig eszmélünk fel, s két esztendő múltán ismét patyolatliszta viseletben, frissen kivikszolt lábbeliben, dal-lamokkal, szövegekkel, térformákkal, gesztusokkal teli aggyal, golflabdányi gyomorral sietünk át a vasalógőzös folyosókon, hogy időben ott legyünk a reflektorok, intelligens lámpák, „gégenek” és vetített képek keresztüztüében. Ott legyünk és megfeleljünk magunknak, csoportunknak, fenntartónknak, a mozgalomnak – vagy Isten tudja kinek – és teljesítsük az elvárt szintet. Agyafűrt vagy agyament dramaturgiákkal lépünk meg, lépünk el mindenkit. Remélve, hogy „átmegy” a produkció. Két esztendő nem a világ, mégis egy világ omlik össze néhányunkban a Néptáncosok Országos Bemutató Színpada, vagyis a „Minősítő” befejeztével.

A minősítő fesztiválokkal kapcsolatban a folkMAGazin hasábjain (2009/1. 7. o.) megjelent cikkem után természetesnek tartottam, hogy a Martin György Néptáncszövetség által 2010-ben ismét megrendezett bemutatókat, zsűrizéseket végiglátogassam és beszámoljak a látottakról, hallottakról.

Nem traktálom a Tisztelt Olvasót részletes műsorelemzésekkel. Nem teszek megjegyzéseket leesett keszkenőkről, előadás közben kidobott díszletekről, fulladozó énekesekről, későn bekapcsolt hangosításról vagy rosszul felvillanó fényekről. Szintén nem ajnározok senkit barokk körmondatokkal „majdnem tökéletes” színpadi bemutatója miatt, s nem elemzem a felkorbácsolt indulatok születe vezetői levélváltásokat sem. Mindössze arra vállalkozom, hogy a közel négy tucat amatőr együttesből álló mezőny rám gyakorolt hatásáról számoljak be. Teszem mindezt azért, mert volt szerencsém nemcsak egyszerű nézőként, hanem műsorszerkesztőként, vendég társalkotóként és táncosként a próbateremben, valamint műsorvezetőként a színpadon is megtapasztalni e – nem pejoratív értelemben vett – cirkuszt.

A nyolcvanas évek „nemesfemesen csengő”, rangsoroló fesztiváljait – néhány év pauza után – új köntösbe öltöztetve 1996-ban élesztette fel az akkor még fiatal Martin György Néptáncszövetség. A Foltin Jolánnak köszönhetően méltó nevet kapott fesztiválok azóta visszatérő, biztos pontjai az amatőr néptáncmozgalomnak. A hat szempont szerint értékelő öttagú szakmai zsűri összesített pontszámai 2004-ig három, majd 2006-tól négy kategóriába sorolták az egyes helyszíneken megjelenő táncegyütteseket. Bár a magukat megméretni szándékozó csoportok száma ingadozó s az elégedett-

ségi index sem mindig pozitív, mégis az átlagosan negyven-ötven együttest fogadó Néptáncosok Országos Bemutató Színpada sikeresnek és jelentős motiváló erőnek tekinthető a hazai és a felvidéki, sőt, 1997-től már a vajdasági néptáncosok körében is.

2010-ben három időpontban, két helyszínen negyvenhat együttes vett részt a bemutatókon. Október 16-17-én Salgótarjában Demarcsek György, Diószegi László, Hortobágyi Gyöngyvér, dr. Ratkó Lujza és Zsuráfszky Zoltán, november 6-7-én Budapesten Diószegi László, Eredics Gábor, dr. Ratkó Lujza, Spisák Krisztina, Zsuráfszky Zoltán; valamint november 13-14-én szintén Budapesten Árendás Péter, Diószegi László, Németh Ildikó, dr. Ratkó Lujza, Széphalmi Zoltán voltak a zsűri tagjai. Tizenhatan „Kiválóan minősült”, tizenhatan „Jól minősült”, tizennégyen pedig „Minősült” címmel térhettek haza. Tekintettel arra, hogy a 2008-ban érvényes részvételi szabályok több ponton is megváltoztatták – például megengedetté vált az egy dialektushoz vagy aldialektushoz kötött produkció, illetve a minimális vagy maximális műsoridőtől való jelentős eltérést pontlevonással büntetik –, három együttes műsorát pontlevonással sújtották, ezért azok egy kategóriával alacsonyabb eredményt értek el. Nos, eddig tart a száraz statisztikai összefoglaló. De mi is történt a színpadon valójában?

Az előadás színvonala, s így szinte valamennyi összetevője – a táncosok képzettségétől, munkamoráljától kezdve a díszleten át a bármilyen szerepben közreműködő személyekig – nagyrészt az együttes művészeti vezetőjét, vezetőit fémjelzi. Többnyire ők azok, akik „megálmodják”, szerkesztik, rendezik a műsort, vagy meghívott kollégára bízzák azt. Bárhogy is kerül a megvalósítás fázisába

Nyírség Táncgyűttes

az adott versenyprogram, úgy tűnik, hogy az együttesek által bemutatott produkciók alapvetően négyféle elképzelésnek megfelelően készülnek a versenyre: korábban elkészült és bemutatott, hosszabb műsorukat „faragják” a kiírásokhoz; korábban elkészült és bemutatott, előrelátóan már a minősítőre (is) kondicionált műsorukat mutatják be; a minősítő előtti napig csiszolják, alakítják új vagy részben új, zsűrizésre szánt produkciójukat; a meglévő repertoárt puzzle-ként használva próbálják összerakni műsorukat.

A négy kategória között nincs éles határ, hiszen az elképzelés és a megvalósulás között olykor szakadéknyi a különbség. Észrevehető, hogy az első két kategóriába tartozók pontlevonás nélküli eredménye szinte kivétel nélkül kiváló. Tehát azok, akik nem több hónapos munkával, gyakorlással, más szakemberek véleményének kikérésével, többszöri zenés-viseletes főpróbával és előadással érlelik a műsorukat, nem lehetnek biztos befutók. Nyilván ez erősen pénzkérdés is, de nem kizárólag az. Az a műsorszerkesztő vagy -alkotó csapat, aki már a főpróbaikon érzékeli, hogy a megfelelő műsoridő nem tartható, miből gondolja, hogy „élesen” játszva majd lerövidül, avagy meghosszabbodik a produkció? Azok a vezetők, akik számára idejekorán bebizonyosodik, hogy együttesük fizikailag, mentálisan vagy megfelelő tudás hiányában, esetleg bármely más okból nem képes a gyors viseletváltásra, a megfelelő színpadi megjelenésre, éneklésre – és még sorolhatnám –, miből gondolják, hogy a színpadon mindez megoldódik, vagy a zsűri nem veszi észre a problémát? Azok a „színpadra rendezők” – szándékosan kerülöm a koreográfus megnevezést, mert nem válunk azzá attól, hogy két diagonált meg egy kört unisonoba vagy akomponált módon vagy akárhogy elrendezünk és megmozgatunk –, akiknek csupán önmaguk számára vi-

Jászság Népi Együttes
(fotó: Majnik Zsolt)

lágos, hogy mit akarnak mondani alkotásukkal, miből gondolják, hogy táncosuk és zenésük majd megfelelően jeleníti meg a képzeletükben megfogant gondolatokat? Tovább megyek. Az a zenész, aki kottatartó mögül muzsikál végig egy félórás műsort, hogyan kommunikál a táncossal? Hogyan veszi észre, mire van szükségük a műsorban szereplőknek? Persze, ez is pénzkérdés, hiszen több zenekari próba kellene. Azonban a zenekari próbák nem azért vannak, hogy a muzsikuskollégák ott tanulják meg az anyagot. A sort folytathatnám azzal, hogy milyen tiszteletet sugároz egy zenész részéről akár a szereplők, akár a nézők felé, hogy – teszem azt – kocás flanel ingben, farmerban, oldalán mindenféle övtáskával, bicscatokkal és egyebekkel áll neki a zenei kíséretnek. Bátorkodom mindezeket azért felemlíteni, mert bizony akadnak olyan zenekarok, amelyek viselkedése, öltözködése, felkészültsége, pontos és precíz munkája csak a számla kitöltésekor makulátlan. Hál' Istennek, ma már ők vannak kevesebben, legalábbis saját tapasztalataim alapján és a zsűri tagjainak szép számú dicséreteit tekintve mindenképpen.

Visszatérve a korábban említett kategóriákra, érdemes kiemelni néhány példát, amelyek pozitív vagy negatív jellegükönél fogva tanulságosak. Öröm volt megtapasztalni az „Alba Regia” jóvoltából, hogy a Petőfi által „komponált”, majd folklorizálódott versek ritmikája, dallamvilága milyen zseniálisan alkalmazható korunk emberének lábára. A kecskeméti (Kecskemét Táncegyüttes) Kodály-műsorának záróképe számomra szintén maradandó élmény. A „hajdúsok” (Hajdú Táncegyüttes) sajátos és kitűnő humora, valamint eseményfonaluk egy másodperc

Szentendre Táncegyüttes

időt sem hagyott azon gondolkodni, hogy illik-e csikós ruhában legényest táncolni. A *Balassi*, a *Bem* és a *Szentendre Táncgyűttes* igényes, túlzásoktól mentes és megfelelően kihasznált díszletelemei kiválóan támogatták a produkciókat. Utóbbi sajátos négykerekű alkalmazhatóságával tökéletes példáját nyújtotta a több funkciót furfangosan integráló, mozgatható díszletnek. Jócskán lemaradt ettől a „*Tabán*” festett muskátlis házfala, valamint a „*Bartók*” és a „*Vadrózsa*” nem túl szerencsésen sikerült „háttere”. A *Nyírség Táncgyűttes* – mint évek óta oly sokszor – ismét irigylésre készített jelmezeivel. Ugyanakkor – egyebek mellett – harci jelenetük és záróképek bizonyította, hogy nem csak a ruha teszi az embert (és a produkciót). A „*Gödöllő*” és a „*Corvinus-Közgáz*” csapata igen kényes témához nyúlt, de jó érzékkel. Előbbiek búcsús jelenete felejthetetlen, míg utóbbiak érdeme a magyarországi cigány folklór egyik leg-

pregnansabb szeletét képviselő nagyecsed-i táncanyagból való építkezés. Ha cinikus gúnnyal fogalmaznék, szóvá tenném, hogy milyen jelentősen megemelkedett a „*Közgáz*” cigány kisebbségi hallgatóinak száma. Azonban, miért lennének rosszindulatú e páratlan dallam- és mozgáskincset birtokló néppel szemben? Akármilyen is az egyetem etnikai összetétele, a műsor összeállításában és színpadra szabásában hatalmas munka fekszik. Főleg, ha hozzászámítjuk, hogy a táncgyűttes vélhetőleg többnyire városi értelmiségiekből áll, akik életükből mindössze néhány órát szánnak hetente a cigány folklór megismerésére. Külön öröm számomra, hogy nemcsak a „*Corvinus*”, hanem a *Bem Táncgyűttes* kitűnő táncosnak számító férfi vezetője is rádöbrent végre arra, hogy nem baj, ha személyes varázsából kevesebbet „tol rá” a közönségre. Mert, ugye a kevesebb néha több! A „*Jászság*” viszont pont ezt felejtette el. Műsoruk,

fotó: Majnik Zsolt

bármennyire is megérlelt, jól szerkesztett és öltöztetett, tiszta szívből jövő volt, úgy hatott rám, mint a Rákóczi-túrós térsza nélkül. Iszonyúan tömény, nagy mennyiségben adagolt édesség, amelyet imádom, de ilyen formában nehezen emészték meg. A jászberényiek mellett a „Bocskai” és a „Tabán” is olykor bedobta a gyepőt a lovak közé, s nem bírt ellenállni a „fortissimo varázsnak”. Ilyen problémával a „tiszások” (*Tisza Táncgyűttes*) nem küzdöttek, de Tóth Árpád gondolataira épített, nagyrészt élő zene nélküli, közel félórás versenyprogramjuk az igen szépen kivitelezett oláhoson kívül kevés említésre méltó táncélménnyel ajándékozott meg.

Akadtak szép számmal, akik a dramaturgia szemcsés vagy darabos volta miatt csúsztak lejjebb az eredménylistán. Mint például a próbák és a fellépések hangulata közé „szorult” produkciójával a *Bodrog Néptáncgyűttes Sárospatak Egyesület*, vagy a rosszul illesztett autentikus és tematikus részek miatt a „Szilas”, vagy az olykor túlmagyarázó előadásmód okán az „Iglíce”, illetve a kissé direktté vált csúfolódó jelenet miatt a „Miszina”. A legrosszabbul mégis a *Kertész Táncgyűttes* járt. Az elmúlt két minősülésen a kiváló alsó harmadában helyet foglaló csoport ismét a jól bevált „Baka-féle” receptre bízta a sorsát. Ezúttal azonban az időkorlát jelentős túllépésével járó pontlevonás miatt csak „Minősült” címmel volt elegendő az alkotás. Sajnos, az együttes vezetői hiába kaptak a 2008-as zsűrizés alkalmával félreérthetetlen célzásokat arra, hogy a Katona Gábor (Baka) által képviselt kortárs elemek nem segítik a produkció homogén egységgé történő összeállítását. Az önmagukban jó folklórszámok és jó „Baka-víziók” utolsó pillanatban történő összehesztése idén is zárványossá tette műsorukat. Felmerül a kérdés: ha a kiváló táncos vezetők jó autentikus számokat képesek készíteni, miért nem próbálkoznak a minősülés saját erőből való teljesítésével? Tudom, felelősségteljesebb és nehezebb munka, de szebb élmény és nem utolsósorban olcsóbb az együttes kasszára nézve.

Jelentős problémát okozott több csoport műsorában is a túl hosszúra nyúlt koreográfiai megformálás. Így járt például a „Vidróczki” a tréfás verbuválással, az „Árendás” a vajdakamarásival, a „Táncok»kodó«” a csíkiel, a „Zemplén” a kétpáros bonchidai románál. Másoknál az unisono vagy a soros térforma túlzott jelenléte rontotta az értéket. Közéjük tartozott mások mellett a „Palóc” és a *Veszprém Táncgyűttes*. Néhány alkotó rossz, vagy aránytalanul eltúlzott formában fejezte ki mondanivalóját, mely visszatetszővé, diletáns ízüvé, némely esetben pedig komikusá tette az adott előadást. Markáns példa erre a „Tótágas” szülési jelenete, a „Csobolyó” felcsíkije, a „Pöndöly” mezőségi konfliktusa és legnagyobb sajnálatomra a „Figurás” robbanó hegyközije. Nem vagyok mimóza, de utóbbi, két sorban bedübörgő fiaival – finoman szólva – meghökkentett.

2010 nagy sláger-táncanyaga a bonchidai. Számatlan formában és mennyiségben találkozhattunk vele. Örömmre azonban voltak csemegének számító matériák is, még ha itt-ott nem is szépen kivitelezve. A „Szászorszép” bolgár és horvát, a „Nagykun” Tápió

Budapest Főváros Bartók Táncgyűttes

menti, a „Pöndöly” baranyai, a „Vidróczki” mátraalji, a „Megyer” Vág-Garam közti és Zólyom környéki, a „Belencéres” dévaványai, a „Matyó” hazai tánc és a „Berkenye” sallai verbunkja mindenképpen ide tartozik. Kevésbé volt pozitív, hogy a minősítés szabályainak a dialektusok mennyiségére vonatkozó enyhítése egy-két együttes műsorában sajnos igazolta az előzetes félelmeket. Sem a „Pannónia” csángó, sem pedig az „Igrice” szabolcsi összeállítása nem mutatta meg a táncosok tudás-skáláját. A „Pelikán” és a „Nagykun” táncgyűttesek táncszínházi próbálkozásaikkal viszont magasra tették maguknak a lécet, melyet megfelelő technikai alapok hiányában nem sikerült átugraniuk.

Kricskovics Antal évekkkel ezelőtt egy interjúban arról beszélt, valamennyi nagy fesztiválról úgy jött el, hogy már a buszon azon gondolkodott, milyen módon tudná a zsűri és a kollégák javaslatait a saját tapasztalataival összegyúrva még jobbra tenni koreográfiáját. Vajon hányan szállunk magunkba hasonló módon manapság? Hányan tekintjük meg a kollégák műsorait és hallgatjuk meg a hozzá tartozó zsűrizést? Kissé hosszúra nyúlt irománnyal ugyanis ennek előmozdítása a célom. Ha klasszikus hofis bölcsességgel akar-nám zárni, akkor azt mondanám: akinek nem inge, nem veszi magára, de akinek igen, az öltözködjön fel! Azonban mégis inkább Novák Ferenc „Tata” intelmével fejezem be: „Rendezői szerepben lévő alkotóként mindig nézz a hátad mögé, mert ott vannak azok, akiknek csinálod azt, amit csinálsz!”

Paluch Norbert

A tizenöt éves Söndörgő

Koncert a Művészetek Palotájában

Azzal dicsekedhetek, hogy a Söndörgő együttestől meghívást kaptam a tizenöt éves fennállásukat ünneplő koncertre a Művészetek Palotájába, 2010. november 30-ra. Emlékszem, hogy Szentendre környékén az 1980-90-es években több, részben fiatalokból álló hagyományörző együttes is játszott délszláv zenét, például a Korak, a Weretics Orkestar, a Pomázi Tamburazenekar. (Együkükben 1984-85-ben magam is zenéltem.) Nyilván megvan az oka, hogy miért az 1995-ben alakult Söndörgő az, mely alapító tagjait nagyrészt megtartva még mindig fennáll. Korábban is többször eljutottak már a Művészetek Palotájának színpadáig, de most nem más együttes vendégeként, hanem önállóan, saját jogon voltak ott. Ennek az egyik oka kitartásuk, a másik az eddig kiadott négy színvonalas hanglemezüik lehet, de ez nem minden. Szerencsések ezek a fiúk, hogy olyan szülőktől származnak, akiknek volt átadnivalójuk, ugyanakkor tanítók is szerencsések, hogy elfogadták tőlük az oktatást. Az átadás minden bizonnyal ahhoz hasonlóan zajlott le, ahogyan a folklórban a hagyomány átadása történik.

Az apákról, tanárokról szólva el kell mondani, hogy ők indították el Magyarországon a délszláv zenéhez való romantikus kötődésünk korszakát, amikor a Vujicsics együttestel 1977-ben megnyerték a „Ki Mit Tud?” országos döntőjét. Akkor volt a sikerük, hogy tamburamuzsikájuk egy ideig még a popzene hallgatóságát is megérintette. Eközben az együttes tagjai felkutattak és fenntartottak Szentendre környéki népzenei hagyományokat is. Szervesen kapcsolódtak az öt évvel korábban indult táncházmozgalomhoz is, egyúttal színpadi zenéjük önálló irányzattá vált, melyet a Söndörgő is művel.

A Söndörgő elismertségét mutatja, hogy a brit fRoots [eredetileg Folk Roots – a szerk.] magazin 2009. novemberi számában Garth Cartwright tollából méltató cikket közölt harmadik lemezükről, melynek címe: „Söndörgő & Ferus Mustafov – In concert”. A szerzőt nagyon megfogta a Söndörgő zenéje, amelyről azt is írja, hogy a magyar-szerb határvidékről származik. Tudhatjuk, a helyzet ennél sokkal bonyolultabb. Buda és Pest a szerb kultúrának is egyik központja volt

(Budai Szerb Püspökség 1792, szerb nyelv-újítás, Vuk Karadžić, szerb könyvnyomtatás, Tekelijanum), úgyhogy egy szentendrei zenekar esetében a kulturális határvidék nem csak a mai szerbiai Vajdaságban, hanem a magyar fővároson belül és környékén is húzódik, meghatározhatatlan nyomonvonalon.

A legutóbbi lemezük címe: Lost Music of the Balkans [A Balkán elveszett muzsikája]. Tisztázzuk, a CD anyaga nem „kiásott romokat” mutat be, bár a címéből ezt is hihetnénk. Nem valamely feledésbe merült zenei stílusnak néhány rossz minőségű hangfelvételen és pár fennmaradt leíráson alapuló, tehát kevés hiteles adatra támaszkodó romantikus újraálmódásáról szól, hanem létező népzenei gyakorlatból merít. A cím persze így is megfelel az egzotikumot kedvelő és a zenei piac bőséges kínálatával ellátott nyugati közönség fantáziájának. Az ottani zenefogyasztó nemzedékek időről időre felfedezik Közép-Európa egyes népzeneit, különösen, amikor egy-egy népszerű film kísérvőzenéje révén ebből valami eljut hozzájuk. Az együttestől tudom, hogy a címadáskor más szempont vezette őket. Vujicsics Tihamér szerint Magyarország délről nézve periférikus balkáni terület, ahol a magyar mellett élnek olyan délszláv tamburás hagyományok, melyek a Balkánon már nem állnak a figyelem középpontjában, ezért valamelyest elveszetteknek számítanak. Belgrád és Zágráb felől nézve Mohács olyan, mint Budapestről szemlélve egy moldvai csángó település, mely őrzi sajátos kultúráját, amelyből aztán a többség is meríthet. Ezt jelenti a lemez címeiben az elveszettség fogalma.

Batta András, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektora írja a CD-ről: „A »Söndörgő« új felvétele meglepetést jelent azoknak, akik jól ismerik e fiatal – bár immár tizenöt éves! – együttes repertoárját. Akik az izgalmas, aszimmetrikus metrikát, rafinált ritmikát társtjtják joggal ehhez a zenei világhoz, azaz a szerb népzene legerdekesebb rétegét. Ezt a felvételt azonban nem a ritmus uralja – noha táncra serkent jó néhány szám – hanem a dallam és a hangszín. A dallam, amely fűszeres, egzotikus: kromatikus lépésekkel, motívumokkal telített. Kromatikus népzenei stílus... Van ilyen? Van. »Very rare in folkmusic«

– írta Bartók a Harvard Egyetem felkérésére készülő előadássorozatának vázlatai között, 1942-43 fordulóján. Ő maga az arab népzene mellett a dalmáciai népzeneben találkozott ezzel a stílussal, de ez utóbbit csak felvételekről, amerikai emigrációja idején ismerte meg. A Söndörgő együttes repertoárjának új fejezetét hallgatva meggyőződhetünk arról, hogy nem is annyira ritka a népzeneben a kromatikus dallamrajz. E felvétel tanúsága szerint a szerb, cigány, sokác, macedón zenében is jelen van, magukban a dallamokban és díszítéseikben egyaránt. A zenei felfedezés izgalma mellett ez adja a válogatás keserűes alaphangulatát is. Összeszorul a szív és kitárul. Hol a borgözös kocsmában, hol a csillagos, szabad ég alatt érezzük magunkat, különösen a sajátos, cigányos, füstös, rekedt, vagy éppen trombitahangként szárnyaló vokális darabokban. Mindehhez jó kontrasztot, át- és levezetést jelentenek a tamburás közzenék: szinte valószínűtlenül lebegő táncok és vonulások – távolról emlékeztetve Fellini ifjúkori megrázó filmjeinek körtáncban feloldódó, enigmatikus befejezéseire. Ezt a felvételt érdemes egyben meghallgatni – nem számonként. Ennek története, üzenete, felépítése van. Becses dokumentuma egy fizikai értelemben is meglepően közeli népzenei világ boldog szigetének.”

A koncert és a lemez anyagát áttekintve láthatjuk, hogy a szerb zenei világ nagyon sok hatást fogad magába. Általános jelenség például, hogy sok macedón* és macedóniai cigány dallamot a szomszédos népek is átvesznek, így egyfajta népi popzeneként terjednek mindenütt, miközben beivódnak a helyi hagyományokba. A közvetítők főleg a cigányzenészek, akik a stílusokat is hozzák-viszik, és ebből mindenki tanul. A dallamok között vannak műzenei eredetűek is, népies előadásmódjuk folytán azonban, mintegy visszaarchaizálódva, belesülylyednek az élő folklórhoz.

A dallamok átvétele, az egymástól tanulás szerb-horvát viszonylatban is létezik, amelynek során az egyes zenekarok sajátos felfogásában kialakul az adott dallamnak egy olyan változata, amelyet végül a másik oldal is befogad. Mohácson és környékén inkább horvát népcsoportok élnek, de ez is olyan hely, ahol a hagyományörzés mellett a változtatás szokását is megtartották. A szerb dallamo-

* Az angol nyelven „Republic of Macedonia”, a helyi nyelven pedig „Република Македонија” nevű országban, ami nemrég még jugoszláv tagköztársaság volt, a nép és az állam saját magát (fonetikusán k-betűvel) „makedon”-nak nevezi, amit cirill betűkkel „македон”-nak is írják. A cikkben ebből az országból származó zenéről van szó. [A szerző szándéka ellenére a c-betűs írásmódot használjuk, mivel a magyar helyesírás szerint „macedón” névvel illetjük a Macedón Köztársaságban élő délszláv népcsoportot. Ezzel különböztetjük meg a görögországi Makedónia görög népességétől, amelyre a „makedón” kifejezést alkalmazzuk, anélkül, hogy igazságot tennénk két szomszédos ország évtizedek óta tartó vitájában. – A szerk.]

Ferus Mustafov és Borbély Mihály

kat itt amúgy is ismerik, és közülük némelyek sajátos arculatot kapva eresztenek gyökeret. Úgy tűnik, hogy a volt jugoszláviai területeken és környékükön élő nemzetek számára a zene az igazi, önkéntesen elfogadott integratív erő. A módszeres népzene gyűjtés kezdete, 1896 óta eltelt idő már elég hosszú ahhoz, hogy a népzene különböző rétegeit, állapotait és változásait felismerjük. Ezek a kulturális folyamatok a jövőben akár át is alakíthatják a népzeneről kialakult fogalmainkat, legalábbis annak tágabb értelmezésére, de mindenképpen alaposabb megértésére kényszerítenek. A tamburazenekar olyan kulturális keret, amelyben a zenészek a ve-

Versendi Kovács József

gyes lakosságú vidékeken több zenei nyelvet tudnak. Mohácson például a több emberöltőre visszanyúló cigány tamburás hagyomány magába olvasztja a sokác és szerb kólókat, valamint számos műdalt és filmzenét, de a régi dudadallamokat is. A Mohácrról érkezett Versendi Kovács József oldalán a Söndörgő is részese lett annak a folyamatnak, amely, a népzene kölcsönhatása folytán, több tájegységről származó zenei elemekből összeálló produkciókat hoz létre.

A nézőtérre papírt és ceruzát vittem magammal, hogy észrevételeimet rögzítsem, de két-három feljegyzés után félretettem, mert a legtöbb zenét kiválóan adták elő, és a jól megszerkesztett műsor feszesen haladt előre. Az egész est „All Stars Gala” típusú volt: énekelt Sebestyén Márta, Herczku Ágnes, Szalóki Ágnes és Tompos Kátya. Régimódi elképzeléseim szerint nem bánám, ha a zenekarnak állandó énekesnője lenne, aki tagja az együttesnek és neve a plakátokon később sem kerül sztárnévként a zenekar neve elé. Aki most egyedül is megmutathatta volna sokoldalú tehetségét. Bevallom, Kátya-párti lettem, de hiába, a Söndörgő férfitzenekar. El kellett fogadnom, hogy a barát-nőket és feleségeket leszámítva nem tartozik hozzájuk egyetlen női arc, hanem egyszerre több is. Magam egyébként őket látva először azt hittem, hogy a sok hírességet a Müpa kényszerítette rá a zenekarra, de tévedtem. Az énekesnők mindegyike jó pár-szor dolgozott már a zenekarral. Férfi énekes is szerepelt, mégpedig a Romano Drom-ból ismert Kovács Antal, akinek személyében adatközlő szintű előadót nyertek meg a műsor számára.

Az énekesek mellett hangszeres vendégek is voltak. Nehéz dolog lehetett ennyi tehetséget egy műsorban bemutatni úgy, hogy a koncert ne éjfélig tartson. Az egyik

Eredics Áron, Eredics Dávid, Eredics Benjámín – fotó: Bácsi Róbert László

Eredics Salamon

hangszeres sztárvendég az Európa-szerte ismert Ferus Mustafov szaxofonos volt Macedóniából, akivel a zenekar a lemezen kívül is többször dolgozott együtt, például 2005-ben, szintén a Müpában, a Vujicsics együttesel közösen. Ferus mellett szerepet kapott a Vujicsicsból Borbély Mihály szaxofonos, majd csatlakozott hozzájuk szaxofonjával Eredics Dávid is, aki a Söndörgőben penget is meg fúj is, prímtamburán, bolgár kavalon, szaxofonon, klarinéton játszik.

A zenekar prímtamburása mára maga is sztárrá vált. Eredics Áron a 2006-os újvidéki tamburás fesztiválon („Bisernica Janike Balaza”) megkapta a legjobb tamburaprímásnak járó fődíjat. Ugyanezen a fesztiválon a Söndörgő második helyezést ért el a zenekarok versenyében.

Herczku Ágnes – fotó: Bácsi Róbert László

Tompos Kátya

nyian a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzenei Tanszakának hallgatói. (Nem csodálkoznék, ha idővel majd tanítanának is ugyanitt.)

A Söndörgő együttes nem csak a Szentendre környéki hagyományokból merít. Erre megbízást is kapott a Vujicsics együttestől, mert ők úgy gondolják, hogy a következő nemzedéknek is megvannak a maga zenei feladatai. Ezt azért említem most, mert a nyitó számtól kezdve az egész műsoron, mint a legutóbbi lemezükön is, végighúzódtott egy úgynevezett mohácsi vonulat, ami

Buzás Attila

Kedvenc hangszerem a harmonizáló tambura, vagyis a tamburabrácsa, amelyet brácsstambura, kontrabrácsa, brácskontra vagy kontra néven is ismerünk, szerbül pedig „bugarija” névre hallgat, de ők is mondják kontrának. A tamburabrácsásokat ritkán említik külön, de most legalább egyet megdicsérhetek közülük. A harmonizáló tamburán játszva nem kell fegyelmезetten állni, és a fogólapot figyelni. Ezt használja ki Eredics Benjámín, akinek önkéntelen extatikus mozgása időnként egy kis látványos elemet vitt a koncertbe. A közönség figyelmét túlzások nélkül vonta magára, miközben meglepetéseket kerülő harmóniavezetése mellett ritmusbeli pontosságát is megtartotta. Az újdonságot nála az jelentette, hogy trombitán is játszott.

A tamburabrácsás elszakíthatatlan társa a bőgős. A koncerten összejátékuk jó volt, mert nem tűnt fel, ritmikailag és a harmóniák terén is teljesen együttműködtek. Erre a párosra nyugodtan építhetett a többi zenész. A bőgőst szintén nem szokták név szerint kiemelni, de most megteszem. Buzás Attila keményebb annál, minthogy klasszikus bőgőt pengessen. Helyette a nehezebben leszorítható, egy egész hanggal magasabbra hangolt, vastag és feszes fémhúrokkal felszerelt, bundozott nyakú tamburabőgőt használja, amivel a tamburazenekar teljessé válik, és így kibomlik a teljes pengető hangkép. Eredics Salamon a legfiatalabb tag. Nagyon jó a harmonikán meg a szerb furulyán, és ő is penget, mint mindenki a csapatban.

Visszatérve a papíron rögzített észrevételeimre, azokból már csak kettőre emlékszem, ami érdekes lehet. Az egyik, hogy azon a helyen, ahol ültem, az énekesnők hangját sajnos nem hallottam mindig egyenesen. Azt beszéltek, hogy ugyanazt a hanghatást erősítéssel elérni nem is biztos, hogy minden pontján lehetséges ennek az egyébként

kiváló akusztikájú teremnek. A másik, hogy a kisebb méretű, primitív egyke-tambura („szamica”) bemutatásakor a kíséretben túl erőteljesnek és túl újszerűnek tartottam a tamburabőgő és a tamburabrácsa együttes hangzását. Bár belépésüknek tetszetős dinamikai hatása volt, a kíséretet eleve filigránabbra hagytam volna, annak érdekében, hogy hitelesebben felidéződjön az az egyszerűbb zenei világ, amiből az egyke-tambura ránk maradt. Szerintem a bőgő helyén elegendő lett volna a tamburacselló hangereje és hangmagassága. Melléje egy másik kísérőhangszert, például egy magasabb hangolású és csak háromhúros rendszerű tamburabrácsát, vagy egy még egyszerűbb, kéthúros rendszerű tamburát vettem volna elő, melyen több kettős fogást, több kvinthangzót lehetett volna alkalmazni.

Ezzel a hangszerelési javaslattal sem akarom az együttest kritizálni, inkább csak azt szeretném bizonyítani, hogy tényleg figyeltem. Az előbb csak egy zenei kérdéstről igyekeztem beszélni, amit remélhetőleg nem fognak ünneprontásnak tekinteni. Nem akarok szembekerülni Batta Andrással sem, aki olyan szép szöveget írt legutóbbi lemezükhöz, hogy fent idézett ajánlóját elolvastva hangulatilag egyértelműen a zenekar oldalán találtam volna magam akkor is, ha még nem lettem volna ott teljesen. Ráadásul éppen erről a számról még egy fontos dolgot el lehet mondani. A Dráva menti dallammal kezdődő, de bánáti motívumok által is ihletett darabban nem csak egy régi hangfelvételtől pontosan leszedett zenei anyagot tanultak be, hanem megismerték ezeknek a tájaknak a zenei nyelvét, amiben a közös elem a hangszer, utána pedig ebből a motívumkészletből gazdálkodtak, vagyis beszéltek ezen a nyelven. Ez a népzene lényege, amit a Söndörgő tagjai jól megértettek. Ez azért sem véletlen, mert a zenekar nem csak önállóan dolgozik, hanem tagjai mindany-

Versendi Kovács József prímamburához kapcsolódik. (Az ő zenéjéről többet is megtudhatunk, mert zenekarával játszik az „Új Pátia” sorozat 41. számú lemezén, melyet most adott ki a Hagyományok Háza. Címe: „Baranyai tamburazene”, szerkesztője Árnás Péter.) A Söndörgő életében a „mohácsi áramlat” nevű jelenség lényegéről idezzük fel saját beszámolójukat: „*Mohács iránti rajongásunk 1998 óta tart, amikor Versendi Kovács Józseffel megismerkedtünk. Azóta visszajáró vendégek vagyunk a Révkapu csárdában. Józsi bihetetlenül energikus kólókat játszik. Előtte még nem hallottunk ennyire érdekes tamburamuzsikát. Játékát annyira izgalmasnak találtuk, hogy Mohácsra a busójárásakor nem mentünk ki az utcára, hanem egész nap az ő zenekarát hallgattuk a Párizs étteremben. Össze is barátkoztunk. Feltűnt, hogy bihetetlen szabadsággal fogja fel a zenét. A barokk zenéből és a jazz műfajából ismert »inegales« technikát véltük felfedezni játékában, amitől ujjai alatt egy viszonylag lerágott csontnak számító közepes slágerdallam vagy egy unalmas kadencia is új életre kel. A zenekar szabadsága a primáson múlik, ő az, aki irányít, ő határozza meg a zenei folyamatot. Józsiékat hallgatva máshogy telt az idő. Még a Duna is halásléleként hömpölygött, közben pedig arcunkba süvített a mohácsi szél.*” Nos, ennek az élménynek lett az egyik zenei eredménye az Újvidéken 2010-ben rögzített hanglemeze, a „Lost...”, a másik eredmény pedig maga a koncert volt.

A kétrészes műsor vége felé vendéggként fellépett a nagy előd, a Vujicsics együttes is, hegedős szólójával, Vizeli Balázzsal. Egy már ismert, és az idők során kezükben klaszszikussá nemesült darabot hallottunk tőlük („Rasztanak”), amit ünnepélyes alkalmakkor, nem csak egyszerű műsorszámként szoktak előadni. Ez a dallamfűzér többször megszólalt Vujicsics Tihamérra, Vujicsics D. Sztojánra és Győri Károlyra, egykori primásukra emlékezve, de előadták a jugoszláviai háború idején tartott koncertjeiken is. Ez azonban nem csak gyászzene, hanem olyan pillanatoknak a zenei megfogalmazása, amikor az életünkről alaposan és mélyen elgondolkodunk.

A fináléban, ami a „Jovano, Jovanke” című, nálunk is már régóta ismert macedón dallal indult, az összes szereplő részt vett. Ebben Sebestyén Márta mindenkit meglepett azzal, hogy nem énekelt, hanem a közreműködő pécsi táncosokkal együtt, táncolva vonult be a színpadra.

Kiegészítve az fRoots-cikket, azt is mondhatnám: „Good job, well done”. Remélem, ismét találkozunk velük a Művészetek Palotájában 2015-ben, a huszadik évfordulón.

Barvich Iván

Belenőttek a délszláv népzenebe

Négyötöd részt Vujicsics gyerekként a Söndörgő tagjai szó szerint belenőttek a délszláv népzenebe. Nemcsak hitelesen és energikusan görgetik a családi örökséget, hanem további erőteljes színekkel gazdagítják azt. Derűsen, játékosan, fiatalosan. A Művészetek Palotájában nemrég nagyszabású, sokvendéges koncerttel ünnepelték fennállásuk tizenötödik évfordulóját. Január 13-án a Fonóban állandó klub beindításával köszöntötték a szerb újévet.

– Apám mondta viccesen: tiltani kell, akkor biztos működni fog. Akkor tirtira hozzányúl a gyerek az ősi hangszerekhez – idézi a kezdeteket Eredics Áron. – Ötéves koromban vette nekem az első, azóta is féltve őrzött tamburám, feltette a szekrény tetéjére, mondta, a tiéd, de időnként levesszük és pengetgetünk rajta. Ezek az alkalmak valóban különlegesek, mondhatni, ünnepiek lettek. Később, a Vujicsics-próbák után előszeretettel hagyták a szobában szanaszét a hangszereket, mi meg előszeretettel nyúltunk hozzájuk és keresgeltük rajtuk a hangokat. Minket is meglepett, milyen könnyedén és gyorsan belemelegedtünk.

Innen tehát az indíttatás. De bármennyire sorsszerűnek tűnhetett, a Söndörgő 1995-ös alapítását mégis fura kényszer szülte: a legidősebb testvér, Eredics Dávid semmiképp sem akart táncolni az aktuális gimnáziumi ünnepségen. Ezért Buzás Attila barátjával kitalálta, inkább zenélnék. Beszerveztek néhány kalandvágyó osztálytársat, plusz az akkor mindössze tizenkét éves Áront, két kézzel merítették a Vujicsics-repertoárból, feltűzelték a népet, aztán a koncertet követően együtt maradtak. Ahogy komolyodott a szándék, úgy morzsolódott-cserélődött a társaság, s amikor 2000-ben az egykor hirtelen felindulásból Söndörgőre keresztelt zenekar megnyerte a Magyar Rádió népzenei versenyét, az eredeti felállásból egyedül a két Eredics fiú és Buzás Attila maradt hírmondónak. A díj szerencséjükre pénzzel járt, amiből futotta a bemutatkozó hanglemeze.

Ezt követően csatlakozott hozzájuk a harmadik Eredics fiú, Benjámin, később a negyedik, Salamon is felcseperedett. S vele igazi őstehetség, jolly joker került a csapatba: bármilyen hangszert vett a kezébe, rö-

vest játszott rajta. Vele lett teljes az a kvintett, amely azóta nemcsak felnőtt a Vujicsics mellé, de talán a legkelendőbb hazai délszláv zenekar lett.

Eleinte persze ők is javarészt apáik Vujicsics Tihamér gyűjtésére támaszkodó repertoárjából merítették. Idővel azonban egyre tudatosabban keresték máshol a forrásokat. Így jutottak el Ferus Mustafovhoz, a délszláv népzene egyik karizmatikus egyéniségéhez, utaztak le hozzá Szkopjéba, lestek tőle dallamokat, technikai megoldásokat. Legutóbbi albumukon (Lost Music of the Balkans) pedig a Mohácsra élő tamburaművész, Versendi Kovács József által megőrzött hagyományból igyekeztek kinyerni azt, amiről úgy gondolták, érdemes rögzíteni, hogy mások is hallhassák. Ez a lemez kétségkívül mérföldkő a Söndörgő pályáján: szándékában, hangvételében egyaránt elválnak az eddigi korongoktól. A fiúk ezúttal nem mások dalait ültették át a maguk nyelvezetére, hanem az ősi dallamokba, zenei fordulatokba mélyen belenyúlva, azokat átgyúrva lényegében saját kompozíciókat hoztak létre. Színpadképes, mai fül számára emészthető számokat. Mondhatnánk, megújítva megőrizve, korszerűvé téve, de a lényegét, a szellemiséget átörökítve. Mintegy demonstrálva, hogy az egykor ügyesen, tetszetősen játszó tinédzserek időközben beértek, felnőttek, maguk is komolyan veendő alkotók lettek. Kivétel nélkül.

Január 13-án régi álmuk válik valóra: a Fonóban havi rendszerességgel működő klubot indítanak. Hisz bármennyire felemelő és megtisztelő a Bartók Béla Nemzeti Hangversenytér színpadán megmutatni tudásukat, e zene élettere mégiscsak az intímabb közeget.

Jávorszky Béla Szilárd
(Népszabadság, 2011. január 13.)

Mátyáska és a kutya világ

Szeretettel írtam Kozma Imre atya tiszteletére, nagyrabecsülésem jelekül az áldozatos munkájáért, amit a kiszolgáltatott emberekért végez. Ezúton köszönöm a csángó magyarok iránt érzett szeretetét és felelősségét.

*

Mátyás király gyerekkorában mindig az apjával, Hunyadi Jánossal szeretett lenni. Bárhová is vitte az apja, ott helyben annyi kérdést talált ki, amennyi még egy nagy embernek se jutott volna eszébe. Voltak olyan kérdései is, hogy az apja az összes tanácsadójával együtt hosszasan vakarta a feje búbját, hogy valami eszükbe jusson, és tudjanak válaszolni. Mátyáska nem minden választ fogadott el. A helytelen válaszokra újabb kérdéseket tett fel, így aki nem tudott bölcsen, egyenesen válaszolni, annak igen sok fejtörést okozott. Ahogy nőni kezdett, úgy lett egyre több kérdése, de most már a kérdéseire ő is kereste a válaszokat, nem elégedett meg mások feleletével. Minden igazságot, amit felfedezett, szeretete megosztani az apjával, Hunyadi Jánossal, így hamarosan ő lett az apja legjobb tanácsadója.

Mátyáska az egyik nap koldusruhába öltözve találkozott egy földesúrral, aki a birtokáról jött egy aranyozott lovas hintón. A hintót három szekér követte, amelyek tele voltak búzával.

Mátyáska megkérdezte a földesúrtól, hová viszi a sok búzát. A földesúr azt felelte, hogy az egyik szekeret a királynak, a másikat a papnak, a harmadikat a birtokra.

– Mikor volt a király, a pap meg a nagyúr szántani és aratni, hogy övéké lesz ez a sok búza? – kérdezősködött tovább Mátyáska. – A kenyér nem azé, aki megdolgozik érte, hanem azé, aki el tudja lopni?

Továbbhaladva az úton, miután besötétedett, paraszt bácsikkal találkozott, akik kaszával a hátukon jöttek a mezőről. Tőlük is megkérdezte, hogy miért sötétben mennek haza, és nem, amíg napvilág van. A paraszt bácsik azt felelték, hogy a földesúr mondta: az Isten számukra a fényt azért teremtette, hogy dolgozni lássanak, és a sötétet, hogy pihenni tudjanak. Ugyanúgy, ahogy a sötétben nem szabad dolgozni, a napfényben sem szabad pihenni. Tovább panaszkodva elbeszéltek, hogy a földesúr visz minden évben a papnak egy szekér búzát, és a pap imádkozik a Jóistenhez, hogy tavasztól őszig hosszú napokat adjon, és többet tudjanak dolgozni. Mivel a Jóisten a pap imáját teljesíti, nekik alig marad idejük aludni.

Mátyáska ezek hallatára megkérdezte, hogy elér-e a kenyér a tarisznyájukban, amit ennyi munkáért kapnak, vagy zsákba teszik, és úgy viszik haza.

Erre a parasztok tréfásan válaszoltak:

– A tarisznyánkat megrágták az egerek, ezért bármekkora kenyeret is kapnánk, mindegyik kiesne, csak a kancsó víz nem, mert az összetörne.

Mátyáska, miután végighallgatta a paraszt bácsikat, hazaszaladt. Dühösen kérdezte apjától:

Egy csuda jó könyv Moldvából, Moldváról

Ádám Valérián: Csángó mesék

A csángó származású szerzővel egy évtizede, budapesti orvostanhallgató korában találkoztam néhányszor, s nagy kíváncsisággal vettem kezembe ajándékba kapott, szinte a tenyerembe simuló könyvecskéjét. Mint gyermekkoromban is tettem, elsőként és többször is, az illusztrációikat nézegettem végig. Sinkó Veronika gyönyörű alkotásai lenyűgözőek. Majd beleolvastam a könyvbe hátul, a közepe táján, azután előre lapoztam és végül csaknem egy lélegzetre végigolvastam az egészet. Újra meg újra, nem is tudom hányszor, fellapoztam. Hogy is volt? Hogy is írta?

Nem egyszerű, szabályos mesekönyvről van szó, melyben a gyűjtő vagy a szerző ilyen-olyan szempontok alapján sorba rakta meséit, s aztán itt a vége, fuss el véle! Ádám Valérián könyvének lapjain megelevenedik a mai moldvai csángó társadalom pogány és keresztény hitvilága, a csángóság történelmi tudata, az életről vallott felfogása a maga teljességében. Természetesen nem tudományos formában, hanem ezernyi játékos ötlettel, kedves kópéságokkal teli, olykor kesernyés humorral fűszerezve egy nagy, tanulságos mondafolyamba ágyazva, remek keretjétekba foglalva.

A főhős maga a szerző, aki mint kíváncsi suhanc magára ölt egy, a padlásukon molyosodó, szép, régi öltözetet. A ruha a bőréhez nő, s ő hamarosan megtudja, hogy csak úgy szabadulhat meg a meglehetősen kényelmetlen varázsgünyjától, ha az égből jött Őrszemet, Szent István király megbízottját negyven napon keresztül kíséretti a szülőföldjén, Moldvában, ahol még él a szent király tisztelete. Az utazás célja, hogy Őrszem mindenütt beszélhesen a népek elfelejtett múltjáról. Vegye számba sorsukat, hogy azután Szent Istvánnak beszámolhasson a tapasztaltakról.

Elkezdődik a nagy utazás. Elsőként a szerző falujának, Lujzi Kalugernek a legendái kelnek életre. A moldvai csángó magyaroknál olyannyira kedvelt legendahős, Szent Péter a faluban elszenvedett viszontagságairól, és ezeknek a falu helyneveiben máig élő emlékeiről szól a történet.

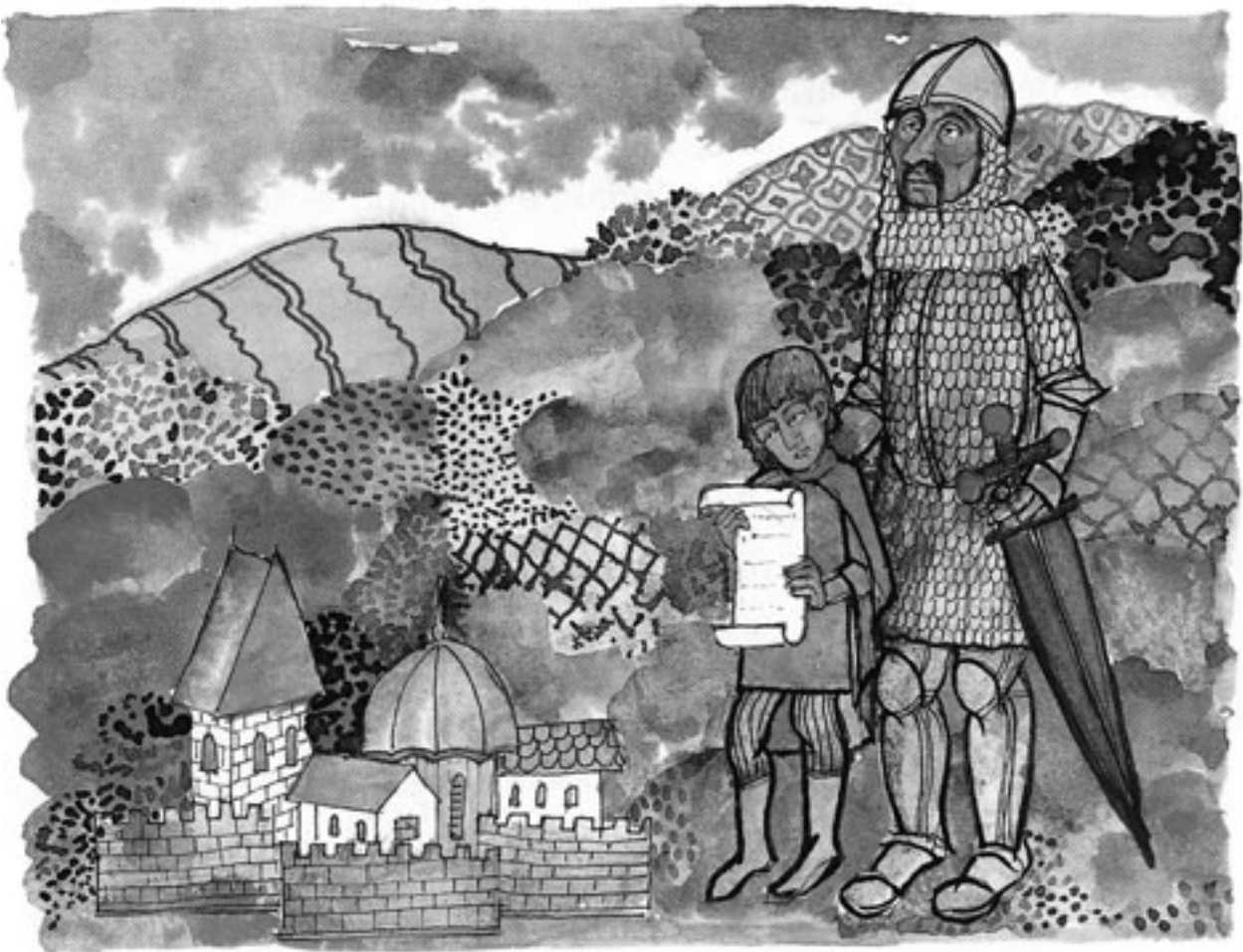
A távolabbi falvakba „varázsjárgányon”, a szerző édesanyjának szövöszékén utaznak el. Pusztina a következő falu, ahol egykor István király hős katonái éltek, s akiknek élén a híres énekes, Nyisztor csatavezér állt. A Budafalva, Diószén, Gorzafalva, Trunk, Szépfalva, Szabófalva, Magyarfalva, Újfalva, Klézse,

Lécpadfalva népének történelmi mondáit hallgató népek között több, ma élő ismerősünkre is akadhatunk. Felismerhetjük a kedves, szép hangú Nyisztor Ilonkát, a „töltésen” furulyázó Legedi Lászlót, a híres népművészt.

Elgondolkodtató, szép monda örökíti meg a moldvai csángó magyarok csiksomlyói zárandoklatait. Természetesen a csángó magyarok körében annyira kedves Hunyadi János és „Mátyáska” se maradtak ki a nagy multidézésből.

A szerző térben és időben való utazása végtelen. A földön, a mennyben és a pokolban, a világ teremtésétől napjainkig olyan természetesen járnak-kelnek hősei, miként szülőföldje legtöbb lakójának a fejében. Személyes ismerőseik a szereplők a Jóistentől, a mindennapi embereken át a pokolbéli ördögökig. A szerző, bár jó néhány tájszót használ írásában s szöszedatben meg is magyarázza, köznyelven írta meg könyvét, ami nagyon megkönnyíti a moldvai dialektust nem ismerők számára is az olvasást és a megértést. Ádám Valérián sok örömet szerző könyvet írt. Felnőtteknek, nagybabcská gyerekeknek egyaránt jó szívvel ajánlom. (Móra Kiadó, 2010.)

Kóka Rozália

Sinkó Veronika illusztrációja

– Miért azoknak jut a legkevesebb, akik a legtöbbet dolgoznak az országban? Hová lett az isteni igazság, amiről annyit beszélünk, ha a földön azok éheznek, akik dolgoznak? Ha én lennék a király, többet nem lennének szegények az országban. Annál is maradjon, aki megdolgozik a földi javakért. Azokat, akik lustaságból szegények, megkorbácsolatnám, hogy dolgozzanak, és azokat, akik idáig a földesúrnak dolgoztak, beköltöztetném a házába, hogy vele lakjanak és az asztalánál egyenek – fűzte hozzá.

Hunyadi János elgondolkodva azt felelte erre:

– Régen a Jóisten minden embernek annyi igazságot adott, amennyit csak akart. A földön minden közös volt. Az embernek nem volt elég az, amit az Istentől kapott, más ember javaira vágyott, ezért kezdték megfosztani egymást attól, amit az Istentől kaptak. Azért, hogy többet rabolhassanak, vagy megvédjék, ami-jük van, előbb családok fogtak össze, aztán egész népek estek egymás ellen, ami egyre nagyobb csatákhoz is vezetett. Ma is mindenki az igazságáért harcol, de a másik igazságát sose ismeri el.

– És hol van az Istenünk? – kérdezte Mátyáska.

– Ma több isten lett, mint csillag az égen, és az istenek is egymás ellen háborúznak – válaszolt szomorúan az édesapja. – Nekünk az apáink Istenét kell megvédenünk – tette hozzá.

– A mi Istenünk szerint mi az igazság? – kérdezte tovább Mátyáska.

– A Jóistenünk az igazságot három részre törte. A királynak adta az egyik darabot, hogy hatalma legyen hadsereget szervezni, és meg tudja védeni népét a pogányok pusztításától. A pap kapta a másik darabot, hogy a tízparancsolat betartására segítse a népét, és a parancsok fölött őrködjön. A harmadik igazságrészt a földesúrnak adta, hogy dolgoztassa a népét, legyen mit ennie a katonának, a királynak, a papnak, és legyen zab a lovaknak – válaszolt az édesapja.

– Amikor az igazságot három részre törte a Jóisten, morzsák sem estek le, amit szétozتانának a parasztembereknek? – kérdezte Mátyáska.

– Egy morzsa igazság olyan, mint egy morzsa kenyér: az éhséget fokozza. A háborúban csak a királynak lehet igazsága. Ha az igazság morzsákra lenne törve, sohasem tudná összeszedni. Ha a pogányok elpusztítanák az országot, mindannyiunk igazsága is elveszne mindörökre – mondta Hunyadi János a fiának.

– A több száz istenből ma kettőt ismerhettem meg. A szegények és a gazdagok istenét. Édesapám, te a gazdagok istenéért háborúzol, őt véded, én meg a szegények istenét szeretem. Miért nem indulunk háborúba mindkét istenért? Ahogy a szegények megvédik az istenüket, úgy a gazdagok is védjék meg a sajátjukat – tette hozzá a fia.

Hunyadi János szó nélkül maradt. Másnap a hadsereg élére állította a papokat meg a földesurakat. A hívő parasztokból lett katonák, amikor meglátták, hogy a pap meg a földesúr is kész értük meghalni, olyan elszánt harcosok lettek, hogy az idők legnagyobb győzelmét aratták. Az istenhívő népek ezt látva a példáját követték. A papokból és földesurakból lett hadseregek a legnagyobb csatákat vívták a keresztes hadjáratokban.

Hunyadi János, látva, hogy a fia tanácsára milyen erős hadsereg lett, most már ő tette fel a kérdést, hogy mi az igazság.

– Amíg lesznek szegény és gazdag emberek, kutya világ is lesz. Az embereknek ugyanannyi igazságuk lesz, mint a kutyaéknak. Az udvarunkon a legerősebb kutyanak, hogy a legnagyobb húsdarabot megszerezze, megmarta a fiát és az anyját is. Ugyanúgy a gazdagok azért, hogy gazdagabbak legyenek, háborúba viszik istenüket és a szolgájukat is – válaszolt Mátyáska.

Saját gyűjtésből írta:
Ádám Valérián

JÓ ÉS ROSSZ ISTENEK HARCA *Gaál Imrének*

Mikor fejek hevernek a földön,
a tied egy angyal illeszti fel.
Ha megszólít az egyik: „most Ön jön”,
tartsd szemmel azt, kést éppen, aki fen.

Hogy papírmásé az angyal szárnya?
És nem érted, hogy ki küzd ki ellen?
A lelkedben épített kaszárnya
olyan, mint a megkötözött szellem.

Ez a jó és rossz istenek harca -
öröktől tart s véget sohasem ér.
Az istennek... azt hitted, nincs arca.

Most néz rád akkád, kelta és sumér.
Háborúban ki nyerhet? - megtörnéd a sort,
de elfutni nem hagy fejed, a visszafortt.

AKI LÁT

Az íróasztalodnál ülsz.
Minden rezzenéstelen csendben.
Ablakod zárva. A padló
is csak emlékeidben reccsen.

A virág, amit Tamástól
kaptál, mozdul s mozgása zajt csap.
Szemedből úgy hull ki e kép,
mint rövid hajadból a hajcsat.

A növények, noha élnek -
de létük csendes, láthatatlan.
A látvány csak: végeredmény,
kötélhágcsó alatt a katlan.

És most mégis folyamat volt,
növekvés, amit érzékeltél -
nem láttad, de meghallottad,
létünknel mi nagyobb: a nemlét.

Tagadnád, hogy beléd tapadt,
lett szimbiózisod a virág?
Miért vájnád ki a szemét
a költőnek - benned, aki lát?!

ELTITKOLT ABLAKOK *Rózsássy Barbarának*

Az ős köd-ruhát ölt rád,
magától óvna,
mint az angyalok. Föltárt
- benned bolyongva -

befalazott, eltitkolt
ablakot. Félnél
számba venni, amid volt -
metszőbb az élnél,

hogymár *holt*, s többé nincsen.
Szemedbe nézni
nem mer, ki érti:

versedben lüktet Isten -
s Föld, Tejút, Minden
hull benne égni.

FEKETE FÁTYOLOS HÖLGY *Rippl-Rónai Józsefnek*

Vágyod a hangját, ő befelé szól.
Kéred az érzést, ő befalazta.
Nyújtod a lelked - háta mögé szór,
mintha a tenger dobna a partra.

Szembe, ha ültök, csend szövi körbe.
Deszka között nőtt rózsza a párja.
Ujjbegyed éhes, siklik az ölbe,
bolyhai szálát összekuszálja.

NYÁRVÉGI ÉJSZAKÁK *Áthalás*

Feketék e nyárvégi éjszakák,
mikor a szomorúság kiömlik az égre,
s a csillagok lehunyják szemüket,
nehogy belefolyjon a kín feketesége.

Felnézel, s mint egykor kisgyerekként
képzeletben összekötnéd a fénypontokat,
de üres az ég, bármerre kémlelsz,
nem suhan el sehol *a világító fogat*.

A hold éjbe bukó bűvár-arca
talán már más egék sötét fenekén kutat.
Fellépnél rá és itt hagynál mindent,
ha még egyszer láthatnád a szelíd Tejutat.

Follinus Anna 1984-ben született Bonnban, jelenleg az ELTE német szakának végzős hallgatója. Első verseskötete 2003-ban a Stádium Kiadónál jelent meg „Nélkülem élek” címmel, amelyért Gérecz Attila-díjjal tüntették ki. 2008-ban Magyar irodalom kategóriában Junior Prima Díjat vehetett át. A verseket tavasszal megjelenő új kötetéből közöljük.

NIKÉ-TORZÓ

Egy mozdulat csupán alakja, mely
hajlások és emelkedések íve -
a testén leple hullámot terítve
ring nyakáig, honnan letört a fej.

Jobb válla meztelen ragyog ki rád,
ahogy szandálját épp levenni készül.
Mit nem látsz, teljessé nem úgy egészül,
ha elhiszed: magába zárt világ.

Mert ő még most is valakire néz,
és bár hitted, egy másik lényt igéz,
ma már tudod, ott senki sem állhat.

Hunyd le szemed, és képzeld önmagad
köré e nem-volt-nem-is-lesz-falat,
amely előtt az élők sorban állnak.

MULANDÓSÁG ÉS ÖRÖKLÉT KÖZÖTT

Pilinszky Jánosnak

Magam vagyok én is a magányban.
Hangszálak nélkül beszélni tanulok.
Nincs segítség, nincsen semmi támasz.
Az első szó után elnémulok.

Hideg van, kabátom összehúzom.
Csak a mozdulatokra figyelek.
Hallgatás nélkül nem lenne sorsom,
ahogy megnyugvásaim sincsenek.

Ha magamra mutatok, rád nézek.
Benned keresem, aki lehetnék.
Naponta írok levelet, mégis
nélküled múlnak el mind az esték.

Lefekszem, vágyaim fölém nőnek,
és néha felemelnek engem is.
De oly kiszolgáltatottá váltam
azáltal, hogy ölelsz is, meg nem is.

Hogy a csók: csak lecsukló virágfej.
Hogy melled: gyümölcs fa és föld között.
Magamhoz kötném messzi világod -
a mulandósághoz az örököt.

TALÁLKOZÁS EGY ANGYALLAL

Törött szárnyú angyal lépett be az ajtón.
Átfagyott a teste, elszakadt ruhája.
Állsz. Csak nézed. Nem szólsz. Fáj, ami már nincsen.
Tekintete, érzed, tekinteted mása.

A MEGÉRKEZETTRŐL

Horkol. Dadog. Őszül.
Önmagáról nem beszél.
Mert lelkében őz ül,
remeg, ha szemedbe néz.

Túlságosan hiú,
és fél a közelségtől.
Mégis - mint kisfiú -
ringó öled felé dől.

Te meg csak állsz, nézed,
cirógatod bokáját,
s ajkaiddal mézet
simítasz el a száján.

KÉT CSEND KÖZÖTT

Te a nevét rejtet el,
ő mindent, amit e név takar.
Rákérdezel, ki lehet -
ő visszakérdez, hogy *kit akarsz*.

Tanítson meg magára -
kérlelgeted két csöndje között.
Csak deres szempillája
hull, az nem, ami már eltörött.

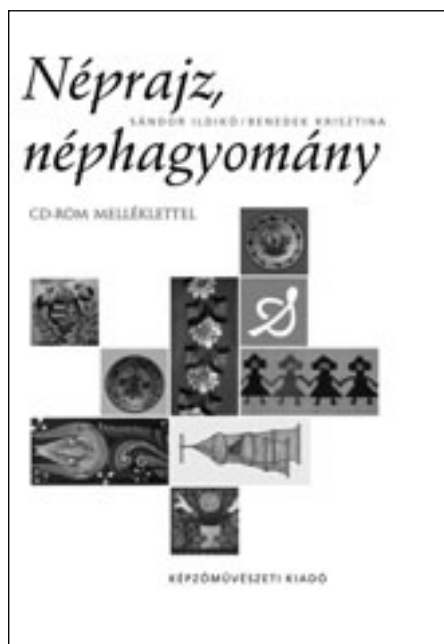
De éjszaka, ha alszol,
melléd bújik, álmodban röptet
madarat, s beléd hajszol
önmagától megriadt özet.

Hajnalban kel, hangtalan
kioson szobádból, paplanját
felejtí csak ágyadban,
mint morzsájukat ijedt hangyák.

Majd hozzád simul mégis,
benned tavaszt keresve matat.
Meglátod - ha megérint -
a náddal ringató ujjakat.

Néprajz, néphagyomány

Sándor Ildikó és Benedek Krisztina új kötete

Igen öröndetes, hogy a Képzőművészeti Kiadó a Nemzeti Kulturális Alapprogram Népművészeti Kollégiumának támogatásával néprajz tankönyvet jelentetett meg. A magyar tankönyvpiacon ilyen jellegű munkával alig-alig találkozhatunk. Ha találunk is néhány tankönyv-jellegű munkát, sok esetben hiányos alapismeretekkel íródott, hiszen a megírója vagy tanárember, és akkor a néprajzi kérdések megközelítései hiányosak, vagy néprajzos szakember, és akkor a pedagógiai kérdések sikkadnak el. Mindkét esetre tudnék példákat említeni.

Jelen munka szerzőpárosa viszont mindkét feltételnek megfelel. Sándor Ildikó a Hagyományok Háza osztályvezetőjeként, a Magyar Táncművészeti Főiskola tanára-

ként jelentős eredményeket mutathat fel. Benedek Krisztina szintén végzett néprajzos szakember, de mellette majd' egy évtizedig a Néprajzi Múzeum raktárkezelője is volt, ahol jelentős és pótolhatatlan tárgyi tudásra tett szert. Jelenlegi munkahelyén szintén a továbbképzésekkel foglalkozik, így a néprajzi ismeretek tanítási részével is napi kapcsolatban áll.

Nem könnyű egy olyan tankönyv megírása, amelynek nagyon szerteágazó témát kell összefoglalóan és tömören elfogadtatni a tanulókkal. A néprajz ajánlott tananyagának az egyes főtantárgyakhoz (történelem, ének-zene, rajz, művészettörténet, magyar nyelv és irodalom stb.) is kapcsolódnia kell. Az is fontos, hogy a könyv világosan és élvezetesen mutassa be az adott tényanyagot, hiszen nem kötelező jellegű tananyaggal van dolgunk.

A kötet átolvasása után úgy ítélem meg, hogy a szerzőpáros a fenti követelményeknek eleget téve olyan munkát tett le az asztalra, amelyet évekig haszonnal forgathat a tanulóifjúság és a tanári gárda, a néprajz iránt érdeklődők egyaránt. Igen átfogó, alapos és arányos a tankönyv szakmai felépítése, közérthetőek a magyarázatok és a példák egyaránt. Jól súlypontosz a lényegyet emeli ki. Külön örültem az egyes fejezetek végén található feladatoknak, feladatsoroknak.

A könyvet kiegészítő CD-ROM-on található fejtörő feladatok segítik az önálló tanulást, a további ismeretszerzéshez, tájékozódáshoz pedig bőséges archív fényképanyag, rövid filmrészletek, gazdag népzenei hangzómelléklet nyújt segítséget.

Szabó Zoltán

Czidráné Bodza Klára a Magyar Kultúra Lovagja

2011. január 22-én, a Magyar Kultúra Napján, a népdalkultúra ápolása érdekében kifejtett életművéért Czidráné Bodza Klárát a Magyar Kultúra Lovagjává avatták.

Földes Imre, a zagyvarékesi Kékibolya Műkedvelő Művészeti Csoport művészeti vezetője, a Magyar Kultúra Lovagja laudációja:

„Czidráné Bodza Klára énekművész, tanár, a népdaléneklés titkainak egyik legjobb ismerője és továbbadója. Négy évtizedes népdaléneklési és tanári pályáját ennek az ügynek szentelte, generációkat vezetett el a népdal szeretetéhez, munkálkodása nyomán egyre több fiatalhoz jutnak el a népzene emberformáló értékei. Klára a magyar népzenei élet kimagasló egyénisége, a népdalok csodálatos világát bemutató könyvek szerzője, oktatási programok kidolgozója. A Magyar Népi Énekeskola címmel megjelent négy kötetének sikerét bizonyítja, hogy sok ezer példányban fogytak el, széles körben használják őket nem csak Magyarországon, hanem határainkon kívül is. Pályájának negyvenéves jubileumára készült el a Lélekvirágok című, archív és új felvételekből szerkesztett DVD, mely – mintegy számvetésként – bepillantást nyújt művészetének fontos eseményeibe, életének ünnepi pillanataiba.

A fent leírtak alapján, Czidráné Bodza Klára méltó a Magyar Kultúra Lovagja kitüntetésre.”

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA

Új termékeink: gyermek méretű bársony- és brokátcipők, kékfestő anyagok, díszlyukasztott gyermek karaktercipők.

Arcsökkenés: Mezőségi páros táncok DVD 3600 Ft helyett 2500 Ft.

Telefon: 06-1-2391199
1137 Bp. Katona József u. 22.

www.neptanckellek.hu

„Betonút-törők”

„A betonon is kinő a fű” – ezzel a jelképes címmel 2006-ban jelent meg Sándor Ildikó szerkesztésében egy táncház történeti tanulmánykötet (Hagyományok Háza, Budapest). Új eleme volt a gyűjteményes kiadványnak, hogy a „történelemmé szelidülő legendák” világát több, a közművelődéssel összefüggő témakörök szempontjából is tárgyalja. Egyebek mellett szóba kerül a szociológia (Fábi István és Füleki Katalin), a kézműves-mozgalmak kérdései (Beszprémy Katalin), a divattörténet (Juhász Katalin) stb. A hasonló gyűjteményekhez képest viszonylag kevesebb a politikátörténet, a korábbi táncház-monográfiák ezt erősebben hangsúlyozták. Pontos és világos a hivatkozás Klaniczay Gábor álláspontjára, aki a hetvenes évek „ellenkulturális” jelenségeinek összefüggésében írja le a „nomád nemzedék” történetét. Ez az értelmezés a közvetlen politikai utalásokat is egy átfogóbb társadalomkritikai világképbe rendezi. Így tette ezt a könyvben egyébként nem említett Zelnik-Niedermüller kötet is annak idején (Folklor és kulturális alternatívák. Szerk. Niedermüller Péter, Zelnik József. Budapest, 1983, Népművelési Intézet – tudomásom szerint e kiadványt megjelenése után kisvártatva bezúzták).

A Hagyományok Háza kötete fontos, hiszen tematikája kiterjed a táncházmozgalomnak a kulturális intézményrendszerre gyakorolt hatására, a művészetoktatástól a filmművészetten át a médiáig, valamint szó esik a pedagógiában betöltött szerepéről is.

Nyilvánvaló, hogy az intézmény kiadványstruktúrájában a neveléssel összefüggő kérdések külön helyet kapnak. Ilyen például az „Útravaló” sorozat. Megtisztelő számomra, hogy ebben a sorozatban Sándor Ildikó felkérésére az „iskolai” kötet bevezető tanulmányát én írhattam (Néphagyomány-oktatás, pedagógia, folklorizmus. In. Benedek Krisztina-Sándor Ildikó szerk.: Útravaló 2. A néphagyomány közvetítésének módszerei az iskolában. Hagyományok Háza, 2010. 6-27. o.). E tanulmányban sok mindent elmondhattam, de fontosnak tartom, hogy „A betonon is kinő a fű”-vel összefüggésben is megjelenjen, mintegy kiegészítésként, néhány idetartozó adalék.

Beszprémy Katalin tanulmányában („Kézművesség és táncházak a nomád nemzedék idején, avagy mit üzennek nekünk azok a hetvenes-nyolcvanas évek?”) megjelenik a hivatkozás – fotóval is dokumentálva – a csillebérci népművészeti úttörőtáborokra. Tapasztalataim szerint ennél nagyobb súlya volt annak, hogy a hetvenes évek közepén, alig néhány évvel a szimbolikus Liszt Ferenc téri „nyitány” után, a Csillebérci úttörőtáborban 1976 nyarán elindult a szaktáborozás. Egyéves kollektív előkészületet követően ezer gyerek csaknem száz, a tanévben is a népművészet valamely ágával foglalkozó közösség képviselőjében, ugyanennyi vezetővel vehetett részt, a tokaji „edzőtáborból” éppen hogy megérkező Fialok Népművészeti Stúdiója szakmai irányításával. Ezt követően négy alkalommal volt országos gyermektábor a csillebérci tölgyek alatt, majd pedig országzerte még sok másik. A „csillebérci modell szabadalmát” – a komplexitást, a tánc, a kézművesség, a drámajáték, a zene együttesét egy népszokás-rekonstruáló játérendszerben – lényegében átvették, továbbfejlesztették e táborok. Hatása az 1995-ben a táncot, néphagyományt tanrendbe iktató Nemzeti Alaptanterv is kimutatható. E táborok módszertani dokumentumai hozzáférhetők: összefoglaló kötetben adta ki őket az Úttörőszövetség 1981-ben (Kalandozások múltban és jövőben. Művészeti táborok Csillebércen. 1976-1980. Szerk. Trencsényi-Papp. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat.).

Nem a tények bemutatását keveslem tehát, hanem a jelentőségük méltatását.

Miért is tartom szervesen a táncházmozgalom történetéhez tartozónak e jelenségvilágot, a hetvenes évek magyarországi úttörőmozgalmának „hozzáadott értékét”? Vegyük sorra!

- Legitimizáció. Amíg a pártállam ifjúsági szervezete, a KISZ politikai okokból tétovázott, ingadozott az elismerést illetően, addig az ugyancsak „egypárti” gyermekszervezet határozottan kiállt a mozgalom mellett. Már 1974-ben Sebőék adták a szövetség kecskeméti „kongresszusának” gálaműsorát is. Nota bene, az úttörőmozgalom „kulturpolitikájában” 1946-os megalakulása óta a folklorizmus egyébként is mindig kitüntetett szerephez jutott. Erről a Népművelés című folyóirat 1981/4. számában írtam („Ej-haj, száll az ének...” Művelődési törekvések az úttörőmozgalom első éveiben).

- Az identitás erősödése. A táborig, s az ezt követő tanévi szakköri munkában a tánc- és népművészeti mozgalom aktivistái jobbra szoros együttműködést igénylő feladatokat kaptak, kapcsolatuk erősödött, mód nyílt közös szakmai megnyilvánulásokra.

- Gyakorlóterep. Mint fentebb írtam, a Fialok Népművészeti Stúdiójának vezető aktivistái, akik részt vettek a táborig program kidolgozásában, egyenesen Tokajból érkeztek, ahol mások mellett Makovecz Imre irányításával kísérleteztek ki a komplexitás fentebb leírt elveinek megvalósítását, fiatalok körében, „nagyprojektben”. E modell igazolására, továbbfejlesztésére, valóságos modellé rendezésére nyílt alkalom viszonylag nagyléptékű gyerekközösségekben. (Zelnik József könyvet írt róla, Fényi Tibor bemutatta a Művészet c. folyóirat 1978-as művészetpedagógiai különszámában.)

- Elterjesztés. A mintegy száz településről két évente a táborba érkezők számára új és új impulzusokat adtak e programok, otthon alkalmazták az új módszereket, fenntartották a kapcsolatokat a táborban megismert szakemberekkel, mentorokkal. Szekszárd, Debrecen és Parád példáját emelném ki e téren leginkább. Két évente ezer-ezer gyerek! Ez nagy tömeghatást jelentett. (Érdekes lenne egy követővizsgálat az egykori táborozókról.)

- Modellfejlesztés. Nyilvánvaló, hogy ezek a módszertani és társadalmi tapasztalatok egyenes úton vezettek a játszóház-mozgalomig, ennek 1979-es Magyar Nemzeti Galéria-beli zászlóbontásáig, ahogyan ezt visszaemlékezéseiben Hollós Róbertné pontosan megírta.

- A nemzedékek kontinuitása. Egyetértéssel emlegettem ugyan azokat, akik az ellenkultúra jelenségvilágába helyezték, a fiatal nemzedék új típusú identitáskereséseként írták le a táncházmozgalmat, azzal az életérzéssel azonosították, amellyel Nagy László korszakos poémáját, az akkoriban írt Menyegzőt írta, ám mégiscsak egyre fontosabbá vált a folklorizmus-mozgalmak különböző nemzedékeinek kapcsolatteremtése. Csillebércen nemcsak a „nagy öregek” (akkor még „nagy középkorúak”), Borbély Jolán, Keszler Mária, Timár Sándor, sőt a legendás „Juló bá” (Jánosi Sándor) vehetett részt a munkában, de a táborba érkező iskoláscsoportok elkötelezett, jól felkészült, s az új iránt fogékony pedagógusai is – hogy csak Salamon Ferencné, Somfai Tiborné, Orbán Gézáné, Kövesdy Tiborné és Bíró Mártonné nevét említsem példaként. Ez a generációs kölcsönhatás nem sértette a táncházak új identitását, de segítette „felnőtté válásukat”, integrálódásukat a hazai kultúráközvetítő-kultúrateremtő intézményrendszer szövetébe.

Ennyi talán elég. Volt egy történelmi pillanat, amikor az újfolkloristák táncházmozgalma és a pedagógiai reformok oldalán szót kérő magyar úttörőmozgalom egymásra talált, s együtt tán rajtahagyta nyomát a gyerekvilágon. Számomra külön öröm és nagyfontosságú dolog, hogy ennek szerény robotosa is lehettem, nem csupán szemtanúja.

Trencsényi László

Etelka, a nép leánya – II.

Ezerkilencszázötvenhét pünkösdjén jöttem Kismányokra, ennek már ötvennegyedik esztendeje. Az egyházközség akkor gazdátlan volt. A nagymányoki plébános öregsége miatt nem tudta vállalni a lelkesi teendőket ellátását, pedig az ő fiája (közössége) volt. A majosi plébános elvállalta, és kérte a legfelsőbb előjárónkat, hogy küldjenek valakit segítségül. Mucsfán akkor hárman voltunk, végül engem helyeztek ide. A kis szükségkáporna egy szép nagy, de nagyon elhanyagolt német parasztházban volt. A két utcai szobát alakították ki a székelyek kápolnáknak '45-ben, amikor idetelepítették őket. Akkor még hatszáz lelkes volt a falu, persze talán csak a fele volt székely és katolikus, a többiek, a németek, vagyis svábok evangélikusok voltak. Nem tudom, élünk-e itt most összesen négyszázan! Szó szerint elsorvasztották a falut. Hogy miért, azt ma se tudom. Évtizedekig nem adtak ki építési engedélyt, közel harminc fiatal párról tudok, akik emiatt költöztek el innen és építkeztek máshol. Most már megszűnt a korlátozás, épült néhány új ház a falu bejáratánál.

De térjünk vissza az ideérkezésemre! A pünkösdi szentmisén az volt az első élményem, hogy egyedül énekeltem, mert az emberek nem tudták a liturgikus ünnepnek megfelelő énekeket. Az volt az első dolgom, hogy vasárnap délutánonként összegyűjtöttem az asszonyokat és megtanítottam nekik. Akkor én még nem voltam kántor, még a kottát se ismertem nagyon, csak amit az iskolában tanultam, de énekelünk, és szépen énekelünk. Délutánonként litániát tartottunk, jöttek az asszonyok, utána jöttek a ministránsok, velük a latin ministrációt gyakoroltuk.

Szeptember nyolcadikára, Kisasszony napjára, vagyis a Szűz Mária születésnapjára szerveztem egy gyalogos zarándoklatot Magyar-egregyre. Harminc kilométerre van ide. Harmincan mentünk el, egy bácsi lovas kocsival hozta a csomagjainkat, egy-két idősebb néni is felült a szekérré, de a többiek szépen végigmentek gyalog. Nagyon-nagyon szép volt az az út. Ezután minden esztendőben elmentünk kisebb-nagyobb létszámmal erre a zarándokhelyre. Később már busszal vagy vonattal is utaztunk, csak egy kis szakaszt tettünk meg gyalog.

A plébániának nem volt kerítése, teljesen tönkrement, az jött be ide, aki csak akart. Azon gondolkoztunk a hívekkel, hogy hogyan kerítsük be az udvart. Drótkerítést szerettünk volna készíttetni, de honnan szerezzünk pénzt? Karácsonyra betanítottam a gyerekeknek a betlehemes játékot, és a karácsonyi szünetben végigmentünk a falun. Minden házba bementünk, ahol szívesen láttak bennünket. Azt mondhatom, hogy szinte mindenhol szeretettel fogadtak. Egy kis pénzt, cukorkát kaptak a gyerekek a háziaktól, azon kívül még karácsonyi ajándékot is. A betlehemezésből befolyt pénzt a kerítésre fordítottuk. Ötszáz forintból bekerítettük az egész területet. Ettől kezdve, ahogy gyűlt egy kis pénzünk, mindig valamit megcsináltunk. Az emberek akkoriban nagyon szépen gyakorolták a vallásukat, és segítettek, amiben tudtak. Lehetséges, hogy ez csak a hagyományukból fakadt, nem annyira a meggyőződésükből, de a hagyományra lehet építeni!

Két évig egyedül voltam a plébánián, kértem az előjárónkat, hogy küldjenek valakit mellém, mert nem jó egyedül lenni. Akkor jött Sperber Anna testvér. *[Előző számunk 19. oldalán Sperber Anna nevét helytelenül írtuk a fénykép alá, amiért elnézést kérünk. – A szerk.]* Ő nyolc évig otthon volt, mert a második világháború alatt szemfenék-bevérzést kapott és nagyon gyengén látott, de nagyon

szeretett volna közösségben élni. Ötven évet töltött el a bukovinai székelyek között. Jól kiegyesíttük és megértettük egymást, mindig mindent megbeszélünk, rengeteget dolgoztunk. Tavaly halt meg, azóta ismét egymagam vagyok.

Fizetést eleinte egyáltalán nem kaptunk. Szegény volt az egyház is, szegény volt a nép is. Napszámba jártunk a gazdákhöz, abból éltünk. Mentünk kukoricát kapálni kukoricáért, krumplit ásni krumplióért. Akkor már tudtunk baromfit tartani és valahogy megvoltunk. Jóval később háromszáz forintot kaptam egy hónapra, abból éltünk. Egy ideig takarítottam Bonyhádon az OTP-ben, azután a kenyérgyárban dolgoztam, gyerekekre is vigyáztunk.

Egyre inkább szükségét éreztük egy kántornak. Mégiscsak szebb lenne az a szentmise, ha az énekeket harmónium kísérné. Biztatott a plébános úr is, hogy végezzem el a kántorképzőt. Elvégeztem a pécsi kántorképzőt, megszereztem az oklevelet, hála Istennek! Amit tanultam, azt mindjárt megtanítottam a kislányoknak is. Volt, amikor tizenkét gyerek felváltva gyakorolt a harmóniumon. Ezek közül csak kettőből lett kántor, Orbán Piroska meg egy Schmidt Mariann nevű kislány. Én tizenhárom évig kántorizáltam félállásban Nagymányokon. Közben elvégeztem a hároméves teológiai tanfolyamot is, és amikor már szabad volt az iskolákban is hittant oktatni, akkor elvállaltam az alsó tagozatot, 1985-ben mentem nyugdíjba. (Csak érdekességként mondom el, hogy én a teológiát azért végeztem el, hogy Schmidt Mariannának segíthessek. Egyszerre iratkoztunk be és egyszerre végeztünk. Ő most Nagymányokon kántor és hitoktató is. Aranyos kisgyermekai vannak. Orbán Piroska lett a kismányoki kántor. Érettségi után elvégezte a Pécsi Hittudományi Főiskola öt éves hitoktatói szakát, és egy ideig a bonyhádi gimnáziumban oktatott. A kisgyermekai születése után nem vették vissza az állásába, és akkor átképezte magát pénzügyi szakemberré. Itt dolgozik a faluban az önkormányzatnál, mint pénzügyi főelőadó, most fejezte be a tanulmányait valamelyik budapesti egyetemen.)

Az ötvenes években nem engedélyezték a hittantanítást, tehát rendszeres oktatásról szó sem lehetett! Persze, aki idejött hozzánk, azt mi soha nem küldtük el. Akkor még, hála Istennek, nem volt televízió, rádiója is csak keveseknek volt, így szombaton, vasárnap a falu összes gyereke idejött hozzánk. Nagyokat játszottak az udvaron, volt ebben a szobában egy hatalmas asztal, kihúztuk, és azon társasjátékozhattak. Nagyon sok diafilmünk volt, kaptunk is, vetítettünk is. Szép mesefilmeket vetítettünk a gyerekeknek, de a felnőttek is örömmel megnézték. Természetesen a szentségekről, a szentmiséről, az újszövetségi szentírásról, Szűz Mária életéről és Jézusról is voltak filmjeink.

Minden karácsonykor tanítottunk pásztorjátékot is a gyerekeknek. Ahogy elkezdődött a téli szünet, megkezdtük a próbákat, minden nap, ha kellett délelőtt és délután is gyakoroltunk. Azért csak a vakációban kezdtük a betlehemes betanulását, hogy se a tanítónak, se a papnak ne tudják elmondani a gyerekek, hogy mire készülünk. Merthogy a pásztorjátéknak nem örültek a hivatalosságok. Egy alkalommal a plébános urat is elővették miatta. Gondoltam, ha nem tud róla, nem hozom kellemetlen helyzetbe.

Délutánonként hozzánk járt néhány gyerek tanulni is. Többek között itt tanult Illés Albert is, egy hatgyerekes családnak a legnagyobb gyermeke. Az édesapja ugyan egy jól kereső bányász volt, de hat gyerek télen egy szobában összezsúfolva: hogy tanulhatott volna nyugodtan? Idejárt Piroska édesapja is tanulni, pedig neki otthon is

Csillag Etelka

Illés Albert az újmiséjén megáldja édesanyját. Kismányok, 1979.

lett volna módja rá, de nagyon szeretett nálunk lenni. Kikérdeztük tőlük a leckét, aki gyenge volt matematikából, annak segítettünk. A délutánok azzal teltek el, hogy a gyerekekkel foglalkoztunk.

Hát, ez a tevékenységünk azért nem maradt észrevétlen. Kétszer is meglátogattak bennünket „fentről”. Egyszer a Megyei Egyházi Hivatal megbízottja jött ide, és azzal vádolt, hogy mi házról házra járunk és a hittanbeiratás mellett agitálunk. Mondtam neki:

– Nézze, felnőtt emberek vagyunk és tudom, hogy mihez van jogunk, nem megyek fejjel a falnak! Úgy higgye el, ahogy mondom, én azon a napon ki se mentem a házból, azért, hogy ne vádolhassanak agitálással. Lehet, hogy valaki rosszindulatból feljelentett.

Egy másik alkalommal ehhez az egyházi hivataltal emberhez csatlakozott a megyei párttitkár is, akkor is a hittanbeiratás miatt jöttek. Ugyanazt mondtam nekik most is, mint először:

– Nem megyek fejjel a falnak!

Nem is lett ennek semmilyen következménye. Nem titkolom most már, hogy a plébánosunk is a megyei Állami Egyházi Hivatalnak volt a titkára. Ő se vette szívesen, hogy a gyerekekkel foglalkozunk. Nyilván azért, hogy magát is mentse, mert valószínű, hogy őt is meglátogatták emiatt. Az vesse rá az első követ, aki orosz hadifogságban letöltött négy évet, mint ő!

Egyszer beállított hozzánk egy nyomozó. Sokáig kérdegetett mindenféléről, de csak engem, Anna testvért nem.

– Miért nem ment férjhez?

– Nem volt olyan bolond, aki feleségül vett volna!

Na, mindegy, azért ez csak tréfa! Mondtam neki, hogy mert nem akartam férjhez menni. A kérdéseiből nem tudtam meg igazából, hogy miért jött. Amikor elment, gyorsan átmentem a kápolnába és utánanéztam az ablakon. Az út másik oldalán volt az autójuk, amikor az autó ajtaját kinyitotta, azt mondta a bennülőnek, aki a sofőrje vagy a munkatársa volt:

– Apám! Harminchárom éves!

Ez volt a lényeg! Azt akarták tudni, hogy mikor léptem be a rendbe, a felosztás előtt vagy után szenteltek fel. Nem jegyezte meg jól, hogy mikor születtem, mert akkor én már harminchat éves voltam, de mindegy!

Mi itt Kismányokon, a plébániánkon három üldözött papot fogadtunk be. Az első egy premontrei, politikai üldözött volt, a második, a falu szülőtte, Illés Albert bukovinai székely kispap, szintén politikai üldözött, a harmadik csak valamilyen személyes bosszú áldozata volt.

Mint már említettem, Albert mindennap nálunk tanulta meg a leckéjét, nyaranta is, ha csak tehetett, nálunk töltötte az idejét. Az általános iskola befejezése után a kecskeméti piaristákhoz jelentke-

zett. Kicsi, csenevész gyerek volt, de nagyon komoly akarakterével. Én vittem el Kecskemétre. A felvétel sok huzavonával járt. Albert latin tagozatra szeretett volna jelentkezni, de azt mondták neki, hogy oda már nem vehetik fel. Jött hozzám sírva, hogy nem mehet latinra.

– Menj vissza és mondd meg a tanár úrnak, hogy te pap akarsz lenni és vegyenek fel!

Vissza is ment a gyerek, meg is mondta és fel is vették latinra.

Amikor véget ért a felvétellel járó procedúra, hazaindultam. Albert kikísért a kapuig és a foga közül kiszalasztotta:

– Csak egyszer innen szabadulnék!

Nagyon elszomorodtam. Istenem, hogy hagyjam itt én ezt a gyereket?

Aztán, hála legyen a Jóistennek, olyan szorgalmas volt, olyan lelkiismeretes, hogy sokszor még lámpaoltás után is, a paplan alatt elemlámpával tanult.

Érettségi után Győrbe került a szemináriumba. Harmadéves volt, amikor Mindszenty hercegprímás úr meghalt. A kispapok felvették a temetést a Szabad Európa Rádióból, és terjesztették. Ő is benne volt, meg még egy székely fiú és mások is. Tizennyolc kispapot távolítottak el emiatt a győri szemináriumból. Tizennyolcat! 1975. május 6-án halt meg a bíboros-hercegprímás úr. Azt a tanévet, tehát a harmadikat még befejezheték, de akkor utasították a püspököt, hogy ezeket a fiatalokat távolítsa el. Ez meg is történt. A két székely kispap is közöttük volt, Albert és a kakasdi Sebestyén Ferike, aki harminckét évesen meghalt autóbalesetben. Csak ők ketten nem mehettek vissza a szemináriumba, mert a többieket sikerült egy kicsit behálózni a „békevonalba”, azok visszamehettek, de ez a kettő nem. Albertet két évre kizárták Magyarország összes egyeteméről. Júniustól a következő év január elsejéig volt állami felügyelet alatt. Nem vetették börtönbe, hanem Verőcemasorosra, a Migazzi-kastélyba vitték. Ott egy egyházi szociális otthon működött, kedvesnővérek voltak az ápolók. Oda akkor mehettek érte az ávosok, amikor akartak. [Az Államvédelmi Osztály (ÁVO), illetve Államvédelmi Hatóság (ÁVH) 1956 után megszűnt, a köznyelvben mégis sokáig használták az „ávosok” kifejezést a titkosrendőrökre. – A szerk.] Hetenként legalább egyszer befutott a „meseautó”. Állandóan bántalmazták, injekciótzták, azt mondták, hogy ezt a kemény fejet meg akarjuk puhítani, de hála Istennek nem sikerült nekik. Az egészségét, azt sikerült tönkretenni! Egy ideig nem is tudtuk, hogy hol van. Egyszer csak végre kaptunk egy lapot tőle, aminek a sarkába apró betűvel odaírta: Migazzi. Na, akkor megtudtuk, hogy hol van. Akkoriban páter Szörényi volt az egyházi szociális otthonok vezetője. Megkérdeztük tőle, hogy meglátogathatja-e Albertet az édesanyja.

Azt mondta, hogy igen! Én is elkísértem Erzsikét. Szörnyű állapotban találtuk szegény Albertet, az egész teste puffadt volt, mintha fel lett volna fújva, a karja bekötve. Az édesanyja megkérdezte tőle:

– Fiam, mi történt a karoddal?

Azt válaszolta:

– Az egyik kihallgatás alkalmával megmutatták nekem, hogy még mitől is lehet félni. Olyan volt, mint egy öngyújtó, egy pillanatra felcsillant és megégette a karomat.

Nagyon sok más is el kellett szenvednie. Az egyik eset, egyenesen isteni csuda volt! Novemberben kivitték a Duna-partra, azt kérdezte tőle az ávós:

– Látja ott azt a túlsó partot?

– Igen.

– Akkor most oda fog elmenni!

Felöltözve bezavarták a vízbe. Egy darabig ment, aztán megállt. Azt gondolta, hogy úgyse jönnek utána, legfeljebb utána lönek.

Biztos vagyok benne, az is volt a szándékuk, hogy lelövik, elviszi a víz és kész! Nem vagyok ismerős arra, de ott valami autótűt van. Hirtelen felvillant egy reflektor, autó jött, és akkor az ávósok ordítani kezdtek Albertnek, hogy azonnal jöjjön ki. Ez a kínzás a Dunában legalább húsz percig vagy egy félóráig tartott, az éppen elég volt a novemberi jeges vízben! Maradandó vesebetegséget kapott, ami máig kíséri. Amikor kijött a vízből, belökték az autóbába, a kastély kapujában kilökték. A nővérek mindjárt kezelésbe vették, hogy felmelegedjék.

Abban az időben páter Vác volt a nővérek lelkesze. Ott még más, az ÁVÓ felügyelete alatt lévő jezsuita is volt. A szentmiséken Albert is felolvasott, észrevették, hogy szótagolva olvas. Vác atya azt mondta, hogy én nem veszem a lelkemre, hogy ez a fiatalember itt megy tönkre mellettem. Ugyan nem lett volna szabad orvost hívni hozzá, mert az ávósok megtiltották, de ő mégis megvizsgáltatta. A doktor azt mondta, hogy nagyon erős nyugtatókat adtak be neki, egészen lelassult tőlük, azért olvas szótagolva. Az orvos megbeszélte az atyával és Alberttel is, hogy ő kezelésbe veszi, ad neki elleninjekciókat, ha vállalja, mert rettenetesen fog szenvedni. Mesélte Albert, hogy szinte beleőrült a gyötrelembe, amíg átesett a kezeléseken.

Akkoriban már Magyarországon is kezdtek nyugati szelek fújni. A bíborost meghívták Amerikába vagy Kanadába, már nem emlékszem pontosan. Ő elfogadta a meghívást, de megkérdezte az Állami Egyházügyi Hivatalt, hogy mit mondjon, ha érdeklődnek tőle, mi lett azokkal a győri szemináriumából eltávolított kispapokkal.

– Nyugodtan mondhatja nekik azt, hogy szabadok, mert addigra szabadok is lesznek!

Amikor a bíboros úr kiment, valóban meg is kérdezték tőle, hogy mi van a kispapokkal. A bíboros úr azt mondta, hogy már szabadok. Ők pedig azt felelték, hogy egy még nem szabad! Illés Albert. Ilyen tájékozottak voltak.

Érdekes, mire a bíboros úr hazaérkezett, addigra Albertet is eleresztették. Azt mondták neki az ÁVÓ-n, hogy nem sikerült ezt a kemény fejet megpuhítani, most tűnjön el, vállaljon állami állást és „fogja be a pofáját”! Vagyis, hogy nem beszélhet senkinek arról, ami vele történt. Akkor ment el a mentősökhöz dolgozni. Biztosan azután is szaglástak utána, de többet nem alkalmatlankodtak nála. Természetesen tartotta akkor is a kapcsolatot a jezsuita atyákkal. Egy plébános felkarolta, segített neki albérletet szerezni és tartotta benne a lelket. Egyszer csak az Egyházügyi Hivatal nagy kegyesen megengedte neki, hogy befejezze a szemináriumot. A bíboros úr először Szegedre helyezte, majd Esztergomba rendelte, legyen ott mellette, hogy ne tudják zaklatni. A látszatra akkor már azért vigyáztak! Albert így a tanulmányait Esztergomban fejezte be. 1979. június 17-én Cserhádi József szentelte fel Pécsett. A faluból külön

„Albert keresztje” – dr. Sebestyén Ferenc felvétele

autóbuszokkal mentünk a szentelésére. Természetesen Kismányokon tartotta az újmiséjét. Azt lehet mondani, hogy országra szóló volt! Hatalmas tömeg gyűlt össze, mindenki ismerte, mindenki tudta az előéletét. Ez az udvar, ez a kert, a házuk előtt az egész tér tele volt emberekkel. Gyönyörű ünnepséget rendeztünk neki. Összefogott az egész falu. Illés Albert jezsuita atya jelenleg a bonyhádi katolikus templomban szolgál.

Mi itt, Kismányokon a nehéz években rengeteget imádkoztunk érte a hívekkel együtt. Csak a Jóisten a tudója, hogy mennyit szenvedett, sírt, imádkozott az édesanyja is. Azt a keresztet, ami az udvarban áll, Gáspár István bácsi faragta és állította fogadalomból. Így mondta:

– Hogyha a Jóisten megszabadítja és felszentelik ezt a gyereket, akkor ez a kereszt hirdesse Isten dicsőségét!

*

Áll még most is a gyönyörű, faragott fakereszt, az „Albert keresztje”. Tavasztól késő ősziig szépséges virágok és borostyán indák ölelik körül, fenyők dús lombjai borulnak fölé. Akik mostanában megcsodálják, vajon tudják-e, sejtik-e a kereszt történetét?

Ámulattal hallgatom a most 81. életévébe lépett Csillag Etelka tűzzel teli elbeszéléseit, szinte érzem azt a hatalmas erőt, amellyel egész életében Istent és az embereket szolgálta. Cserélgetem a magnószalagokat, órák óta mesél. Bár már többször hallottam, újra megkérdem, hogyan is épült fel ez a „székely templom”.

*

Te is tudod, Rózsika, hogy a bukovinai székelyek között sok a nagy kézügyességgel megáldott ember. Itt a faluban is és a környéken is éltek többen, akik nagyon szép faragásokat tudtak készíteni. Volt egy Gáspár István nevű idős székely emberünk. Ő a majosi kápolnába faragott egy keresztelőkutat, amit valamiért nem vették át tőle. Mi megvettük egy szerény összegért és elhelyeztük a szükségkápolnánkban. Ezután nemsokára Pista bácsi faragott nekünk gyer-

A kismányoki katolikus templom – dr. Sebestyén Ferenc felvétele

tyatartókat is. A műhelyében volt egy több mint tízéves tabernákulum, úgynevezett szentségház. Egy nap hazalátogatott Kismányokra Illés Albert atya és Pista bácsi is felkereste. Az öreg megmutatta neki a tabernákulumot. Albert akkoriban a szerb határon, Olaszon volt káplán, nem tudom hány filiája is volt, az egyikben nem volt tabernákulum, hát megvette. Onnan hamarosan elhelyezték máshová, és akkor a szentségházat hazahozta Kismányokra. Volt egy kis fehér oltárunk, rögtön feltettük rá, a gyertyatartókat mellé helyeztük, nagyon szépen mutatott. Később faragtattunk egy szószéket is. Szegények voltunk, kevés pénzünk volt, de azért mindig fizettünk valamennyit Pista bácsinak a munkáiért.

A kápolnánk a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére volt felszentelve, az új templomot is arra szenteltettük. Egy alkalommal a búcsúnkra, október nyolcadikára a plébánosunk meghívott egy német házaspárt, Leicht Ádámot és feleségét, Angélat. Őket szüleikkel együtt, tizennégy éves korukban telepítettek ki Nagymányokról Németországba. A szentmisén nagy lelki elmélyüléssel vettek részt, a mise végén elénekeltük a pápai és a magyar himnuszt. A székely himnuszt akkor még nem volt szabad énekelni. Láttam, hogy ez a házaspár nagyon megkönnyezte a himnuszt. Ebédnél megkérdeztem tőlük, hogy mitől hatódtak meg annyira. Azt mondta a férfi, engedjem meg, hogy németül válaszoljon, mert németül jobban ki tudja fejezni magát. Azt mondta:

– Tizennégy éves voltam, amikor kitelepítettek bennünket egy húszkilós csomaggal. Azóta szorgalmas munkával mindent, ami szem-szájnak ingere, megszereztünk magunknak. Építettünk egy gyönyörű házat, pazar módon berendeztük, mindenünk van, de a hazánk, az itt van! Amikor a magyar himnuszt halljuk, akkor nekünk mindig sírni kell.

Ez a vallomás engem is meglepett, erre nem számítottam. Ebéd után a kápolnában minden faragott darabot egyenként megnézték. Azt mondta a férfi:

– Ezek a faragások felbecsülhetetlen értéket képviselnek, ezeknek egy szép keretet kellene adni! Kellene építeni egy gyönyörű templomot!

Az apát úr mindjárt megértette a célzást. Azt mondta nekik, hogy jó, menjünk el a püspökhöz! El is mentek. Akkor Cserháti József volt a püspök, aki szó szerint azt mondta nekik:

– Régi vágyam, hogy itt, a Völgyességben letelepített székelyeknek építsünk egy búcsújáró helyet, ha úgy tetszik, egy találkozóhelyet.

Leicht Ádám mindjárt felajánlotta, hogy ők nagyon szívesen segítenek az anyagiak összegyűjtésében, Németországban. A püspök úr meg is írta mindjárt a megbízólevelet, mert arra szükség volt. Ők, amint hazaértek, hozzá is fogtak a gyűjtéshez. Ezután mi is komolyan vettük a dolgot és kezdtük intézni a hivatalos ügyeket.

A németek, amint egy komolyabb összeg összegyűlt, már meg is vették az építőanyagot és kamionokban küldték Kismányokra. Ez nem volt mindennapi! De az ördög nagyon hamar betette ide is a lábát! Hároméves határvíta kezdődött, ami perbe torkollott, három évig jártuk ezt a kálváriát. Már nem is reméltük, hogy megnyerhetjük a pert, de végül megnyertük. Nem is szeretek rágondolni! Ezután újabb három évig tartott az építési engedély megszerzése.

1987 novemberében megkaptuk az építési engedélyt. Mi abban a minutumban nekifogtunk és kiástuk az alapot. 1988 áprilisában kezdtük meg az építkezést. Hat év után, amikor végre minden engedélyünk megvolt, kértük a püspök úrtól a németek által összegyűjtött ötvenezer márkát, ami a püspökség számlájára érkezett. Kiderült, hogy a püspök úr azt a pénzt már régen máshová irányította. Ott álltunk egy fillér nélkül! Az apát úr végtelenül elkeseredett, de aztán megoldotta a dolgot. Neki sok ismerőse volt külföldön. Volt Svájcban két hölgy, Mária Bucher, a másiknak hirtelenjében nem emlékszem a vezetéknevére, a keresztnéve Mária Terézia, ők gyakran eljöttek Nagymányokra, az atya maga is többször meglátogatta őket Svájcban. Elpanaszolta nekik, hogy jártunk. Az egyik hölgy törve, de tudott magyarul, azt mondta neki:

– Miska! Csak folytasd, mi most már segítünk!

Úgy is lett, az ő pénzükből és a németek építőanyagából felépült a templomunk. Itt hátul, tulajdonképpen a Mecsek oldalában kialakítottunk egy csodálatos keresztutat is, az udvaron a régi gazdasági épületekből pedig egy zárandokszállást hoztunk létre. Ennek a kicsi falunak minden lakója megmozdult. Százhuszezer téglát raktunk le a teherautókról láncban. A sofőrök csak az üzemanyag árát kérték a szállításért, kiváló szakembereket sikerült szereznünk, mellettük a falubeliek adták a segédmunkát. Volt olyan nap, hogy az asszonyok huszonöt-harminc emberre sütöttek-föztek. Hozzáfűzhetem, hogy nem csak a katolikusok, hanem az evangélikusok is segítettek. Még olyan ember is akadt, aki beteg volt, ezért maga helyett megfogadott valakit, hogy így ő is részt vehessen a templomépítésben.

1988 áprilistól '89 októberéig felépült a templom. Kész lett a csodálatos, és igazán mondom, hogy páratlan szép berendezés is. Nagyon érdekes, hogy egy székelykapu van bekomponálva a templomhajójába, faragottak a padok, a mellékoltár, a képkeretek, a csillárok. Sajnos Gáspár Pista bácsi közben meghalt, Tusa János, szintén bukovinai székely faragó fejezte be a munkát. Október 8-án volt a templom felszentelése, akkorra teljesen kész volt minden. Éppen csak füvesítve nem volt a templom körül a kert. Hatalmas tömeg gyűlt össze a szentelésre, nem is fértek be mind a templomba. A tetejében kegyetlen rossz idő volt, jeges eső esett, orkányszerű szél fújt, úgyhogy a szabadtéri misét nem lehetett megtartani. A kismányoki székelyek nagyon büszkéek erre a templomra. Boldogan mutogatjuk mindenkinek a szépségeit és szeretettel várunk ide mindenkit.

*

Ezen a templomszentelésen én is részt vettem az együttesemmel. Érdekes, a rossz időre egyáltalán nem emlékezem, csak arra, hogy nagyon, nagyon boldogok voltunk. Közülünk többen származnak Hadikfalváról, kisgyermekek voltak, amikor onnan el kellett jönniük. Most láthatták újra a „Hadikfalvi Szűzanyát” is, amit a hadikfalvi templomból menekítettek el az 1941-es kitelepítésükkor. Boldogok voltunk, mert végre épült Magyarországon a bukovinai székely katolikusok számára egy templom, betven esztendő óta mindmáig az egyetlen. Az külön csoda, hogy egy kitelepített német házaspár elméjében született meg a templom gondolata, az ő szívében virágzott ki az a hatalmas szeretet, amellyel a házukba, „hazájukba” telepített székelyeknek segítettek felépíteni Isten házát. Isten útjai kifürkészhetetlenek!

Lejegyezte: Kóka Rozália

Brazília – Az ember és a víz

2008-ban lehetőségem adódott Brazília különböző területein élő népcsoportok életének hétköznapjait, hagyományait, ünnepeit megismerni. Kutatásom koncepciója az volt, hogy a természet, az esőerdő, a víz miként kapcsolódik az ember szokásaihoz. A Földön egycsatorna-kéttized milliárd ember élete függ közvetlenül a folyóktól, tavaktól, tengerektől. Ezt a függőséget elsősorban a víz minősége határozza meg, amely évtizedről évtizedre egyre rosszabb. Bár a tengerpartok, tavak és folyók mentén élő népek és kultúrájuk különböző, az egy-egy területen élő emberek mindennapjait a víz határozza meg.

Brazília nagyobb városai – Salvador de Bahiában, Rio de Janeiróban és Belémben – együtt maradt az ősi kultúrák sokszínűsége, a gyarmatosítók pompája a XVI. századtól egészen a bevándorlók hagyományain keresztül napjainkig. Rio de Janeiro lenyűgöző öblét 1500 körül a portugálok fedezték fel. A város elnevezése egy tévedésnek volt köszönhető: a Guanabara-öböl felfedezői ugyanis azt hitték, hogy egy folyó torkolatát találták meg, s mivel mindez januárban történt, Január-folyónak keresztelték: Rio de Janeiro. Amikor 1808-ban Napóleon elfoglalta Portugáliát, a liszaboni kormány Brazíliába menekült, és Rio de Janeiro lett „mindkét Portugália” fővárosa. A függetlenség kivívása (1822) után Rio a brazil császárság fővárosa lett. Az utóbbi negyven évben nagyot fejlődött, lakóinak száma tizenkét millió. A peremről a nyomorúságos szegénytelepek egészen benyomultak a városba, elérve a gazdag luxusnegyed, a Copacabanát.

Brazília százhatvan millió lakosából mintegy húsz millióan élnek az Amazonas medencéjében, sokan közülük nagyvárosokban, míg mások elszigetelt telepeken. Mindannyiuk életét veszélyezteti az esőerdők kiirtása, de a bennszülöttek életére a földjeiket naponta fenyegető erdőtüzek miatt még bizonytalanabbá válik. Az Amazonas a világ legjelentősebb vízrendszere, évről évre „vért veszít” anélkül, hogy bármilyen tero megállíthatná ezt az emberi életet is veszélyeztető környezeti pusztítást. A Földön található édesvizek egyötöde halmozódott föl ebben a medencében, amely Dél-Amerika szívét öntözi. Értéke nem csak helyi, hanem globális jelentőségű. A Föld zöld tüdejének pusztítása mindannyiunkat érintő probléma. Negyven évvel ezelőtt az Amazonas medencéje öt millió négyzetkilométert foglalt magába, azóta az esőerdők kiirtása tíz évenként negyed millióval csökkenti az erdők kiterjedését, amely mára már egymillió négyzetkilométer eltűnését jelenti.

Az őslakos indián családok, törzsek természettel való kapcsolata teljesen átalakul. A nagyvárosokból (Belém, Manaus) az Amazonas vidékére behatolva a globalizált életforma különböző termékei, kényelmi szolgáltatásai – például éttermek, cölöpökre épült panziók tömege – csalogatják a turisták ezreit egy-egy romantikus vacsorára az esőerdőbe, vagy szállítják naponta az utasokat tucatnyi banánalakú hajóval Manaus és Belém között le és fel az Amazonason. A hajók gyomrában dízelmotor kutyog, körülöttük üzemanyagtartályok és cukorzásók. A fekete-kék színű folyóban az esőerdőben élő családok gyermekeikkel együtt fürdenek, ahová hektoliterszám ömlik az olaj, a hulladék, a szennyvíz. Az sem volna szükségszerű, hogy a nyersanyagok – például szója, fa, cukornád, kávé – szállításánál csupán azért, hogy a szállítójárművek minél kevesebb akadályba ütközzenek,

erdőket gyaluljanak le, folyóvölgyeket, mocsarakat temessenek be. Az erdők jelentősen szabályozzák a vizeket, mivel a gyökerek a természet szívacsaként felszívják és leadják a nedvességet. Ezzel segítik a folyók hozamát, a föld alatti vizek utánpótlását, a talajerosziós folyamatok visszaszorítását és a nedvesség atmoszféra felé történő kiáramlását. Ha kiirtják az esőerdőket, a lerakódások a folyók medrében csökkentik a vízhozamot, s az áradások még gyakrabban következnek be, a felszín alatti vizek lassan eltűnnek és tovább változik az éghajlat, a Föld ökológiai rendszere.

Belém a szentföldi Betlehemről kapta a nevét. A város egy félszigeten fekszik, s mint egy hajóorr, úgy nyúlik be az Amazonas deltatorolatába. A Forte do Castelo erőd mögött bódék sora zsúfolódik, gerendákból és lécekből tákoltt merész épületek között fapallókon közlekednek a Guamá folyó vize fölött az emberek. Belém városának alapítása Francisco Caldeira Castelo Branco kapitány nevéhez fűződik, aki 1615 decemberében indult el három hajójával és százötven emberével a mai Maranhão állam területéről, hogy megkezdje Amazónia gyarmatosítását. 1616 januárjában a Guajará-öböl partján erődöt építtetett, melyet a karácsonyi utazás emlékére „Forte do Presépio”-nak, Jászol-erődnek nevezett el. Mivel mind a spanyolok, mind a portugálok szerfelett kedvelik a kacifántos névadást, az újonnan alapított várost „Vila Nossa Senhora de Belém do Grão Pará” névre keresztelték (a Betlehemi Miasszonyunk Nagy Parái Városa). E hosszú neveket azonban az idő rövidre koptatja, így lett a város neve előbb Belém do Pará, végül egyszerűen csak Belém, azaz Betlehem.

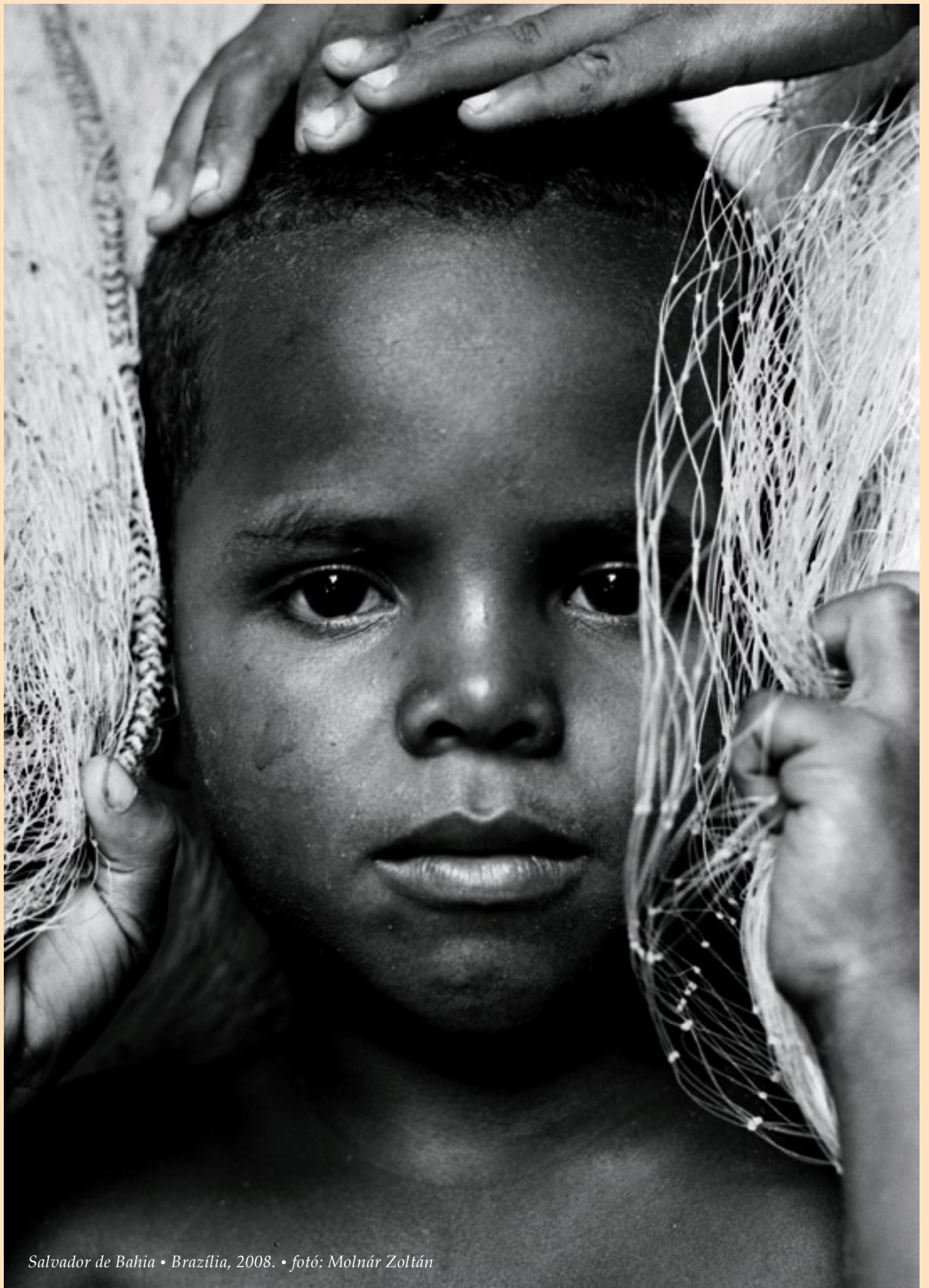
Noha a várost „Amazónia kapuja” néven szokás emlegetni, Belém valójában nem az Amazonas-delta északi, fő hajózási útvonala mentén fekszik, hanem a Tocantins folyó tengeröböllé szélesedő torkolatának egy oldalágában, a Guamá folyó partján. A fenti megnevezés tehát kissé csalóka, hiszen a Tocantins – az Araguaia nevű ikerfolyójával együtt – különálló vízrendszert alkot, mindössze a torkolatvidéken „találkozik” az Amazonas-szal. Mindenesetre a város, forgalmas repterének és a ma is jelentős hajóforgalmának köszönhetően, továbbra is az Amazóniába utazni vágyók kiindulási pontjának számít.

Ma a kaucsukbárók egykori fényűző palotái mellett más építmények is uralják a városképet: a főként Rio de Janeiróból és São Paulóból ismert „favela” egy sajátos fajtája alakult ki Manausban, a cölöpökre épített kunyhók kusza szövedéke, a vízen lebegő „cidade fluvial” nyomornegyedei.

Északkelet-Brazília, azaz Nordeste éghajlata a hatvan-hetven kilométer széles tengerparti sáv kivételével száraz és forró. A terület klímája alapjában határozza meg a helyi lakosság vízhez való viszonyát. A rendszeresen bekövetkező aszályok első jele az októberi „caju-eső”, amelynek permetszerűen hulló cseppjei nem is jutnak el a földre, a forró levegőn elpárolognak. A XIX. század végi igen súlyos aszály éppen egybeesett az amazóniai „seringa” (kaucsukfa) felfedezésével. Egyes becslések szerint a kaucsukorszak felvirágzásakor közel kétszázezer nincstelen „nordestino” (északkeleti paraszt) vándorolt Amazóniába és csapott fel kaucsukgyűjtőnek.

S hogy Brazília számára mit hoz a jövő, nagyban függ attól, hogy miként viszonyul természetes vizeire, esőerdeire és élővilágához.

Molnár Zoltán

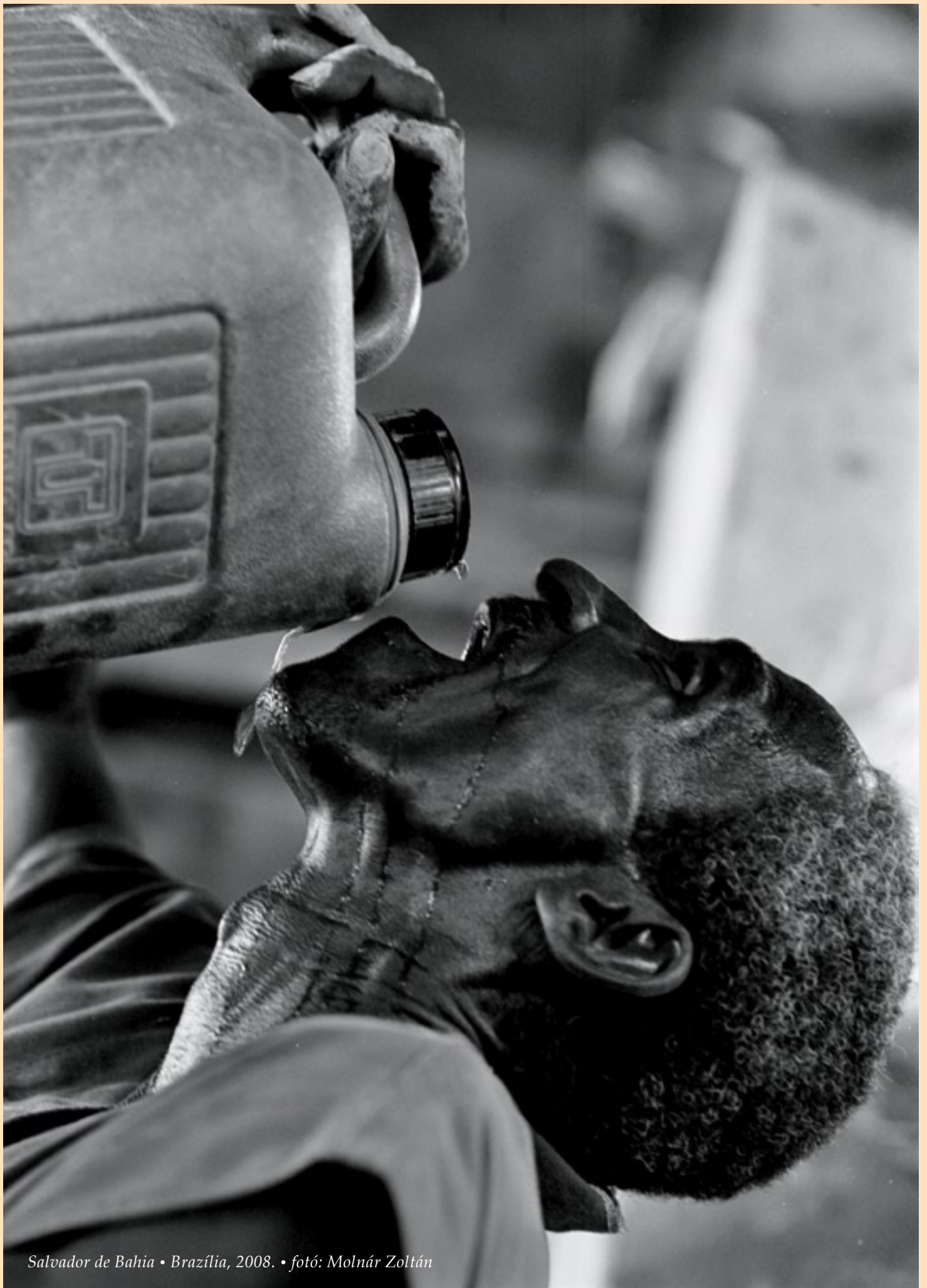

Salvador de Bahia • Brazília, 2008. • fotó: Molnár Zoltán

Salvador de Bahia • Brazília, 2008. • fotó: Molnár Zoltán

Salvador de Bahia • Brazília, 2008. • *fotó: Molnár Zoltán*

Szellemek az udvaron és a házban

Újból a fonóban voltam. Olyan stüldő leány lehettem, ott fordogáltam, de nem egészen hátul a gyermekik közt. Előre az asszonyok, a lányok közé, még nem ültek. Volt egy jó pár asszony, aki sokat tudott beszélni, dudolni, viccet mondani.

Zsuzsi néni felállott: – Asszonyok, ma este asztalt táncoltatunk. Hét asszony kell, olyan, aki hisz a szellemekben. – Én is, én is – szóltak a szelídlelkű asszonyok és összesúgtak: – Én félek, én is, ez a Zsuzsi nagy lüdcrc, szellemidéző. Mi még nem is tudtuk.

A legidősebb asszony Balogné, megszólalt: – Zsuzsi lelkem, ne patkázz a szellemekkel, mit csináltok?! A hét asszony hét gonosz szellem. Ne, ne tegyétek az asztalra a kezeteiket!

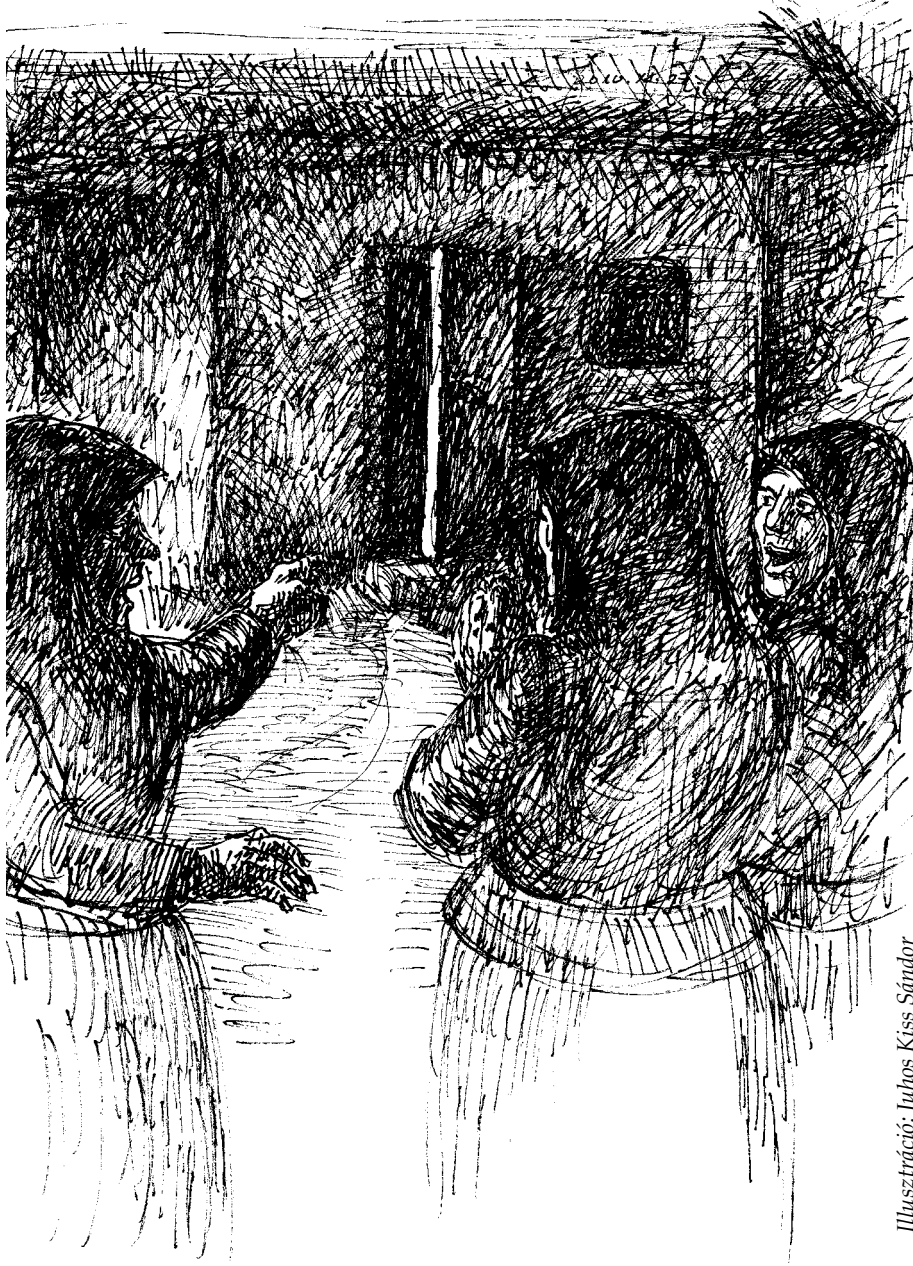
Behoztak egy könnyebb asztalt. – A szellemidéző asztalnak nem szabad, hogy fiókja legyen – magyarázza Zsuzsi néni. – Mert biza a fiókokban elbújnak a szellemek, és nem kopog az asztal.

A lámpa egy dróton volt leengedve, hogy jobban lássanak az asszonyok fogni. Zsuzsi néni a sarokba tette a lámpát. – Nem kell ez a nagy fényesség, nem szeretik a szellemek. Be kell függönyözni az ablakokat. Aki az asztalra teszi a kezét, az ne vesse le a kötényruháját, aki csak néző, az függönyözze be az ablakokat! De most csend legyen, mint a sírban!

Az asztal a ház közepére került. – Kell hét szék, s a hét asszony üljen rá, de jó közel az asztalhoz. A fele asztalt foglaljátok le, tegyétek rá mind a két kezeteiket, de jól, hogy a tenyér érje az asztal lapját. Csend legyen, aki nem hisz, az menjen ki! Úgyis tudom melyiketek nem hisz! – rendezkedett Zsuzsi néni.

Vagy nyolc asszony kiment. – Na most még az ajtót is bezárjuk, és arra gondolunk, amit kérni akarunk a szellemtől. A fejünket lehajtjuk, egy szót sem beszélünk, és így maradunk tíz, tizenöt percig. Az tollunk függ: ha nem mozdulunk, hamarabb megtelik szellemmel az asztal. – Zsuzsi néni még a lángot is lejjebb húzta, és jól emlékszem, olyan félelmetesnek tűnt egyből a nagy csend, az a félhomály.

Kint fáztak az asszonyok, ott topogtak a tornácon a ház körül. Volt, amelyik guzslaystól ment ki, hogy ő biza hazamegy, de nem hagyta a kíváncsiság, Künn megszűnt a járás, de egyszer csak két kézzel döngeti valaki az ajtót: – Eresszettek bé asszonyok, mondjak valamit. Jaj, félek! Nyissatok már ajtót! – a vén Balogné jött vissza. Nagy li-

Illusztráció: Juhos Kiss Sándor

hegve, megijedve mondta: – Zsuzsi, tudd meg, hogy feljelentelek, hogy szellemidéző vagy! Messziről láttam, hogy teli volt még az udvar is, itt járkáltak a ház körül. Nem merem bejönni, csak miután bementek a pajtába, igaz, én egyet imádkoztam.

– Ha a szellemek eltűntek, akkor gyere haza! – kiáltott rá menyére az egyik asszony.

– Mind bementek a pajtába, még valami botféle is volt vagy kettőnek a kezében – folytatta Balogné. – Gyere haza, én félek egyedül hazamenni – szolt újra.

– Na elkísérem én kendet, de csak az ajtóig – mondta Zsuzsi néni. Közben a pajta ajtó megnyílt, kihallatszott valami suputyálás.

– Né, né, a szellemek kinyitották a pajtaajtót! – kiáltott egy vénasszony. – Az egyedül nem nyílik ki – mutatott a pajtaajtóra és úgy elfutott, még jobban, mint ahogy tudott.

Még Zsuzsi néni is inába szállt a bátorsága, de csak egy percig tartott, mert Sári szólította a pajtából:

– Te Zsuzsi, olyan nagy dörömbölést csinált a szellem, amikor megérkezett.

– Itt van a szellem! – mondta Zsuzsi néni. Mind a hat asszony kijött a pajtából, nagy megijedve. Körülvették Zsuzsi nénit, kérdezték, hogy kopog-e az asztal? – Gyertek be, nem kell félni – szolt Zsuzsi.

Nagy kacagva lépett be Zsuzsi néni: – Né, megfogtam a szellemeket! – Az aszo-

nyok miután innen kimentek, rendre bementek a pajtába, mert megfáztak kint.

Volt kacagás, mikor elmondták, hogy ők a dörömböléstől ijedtek meg. Ezt már a házigazda sem állhatta meg szó nélkül, János bátyám, aki mindig az ágyban feküdt, ahonnan hallgatózott, vagy tette magát, hogy alszik, most kikiáltott: – Zsuzsi, te tudsz parancsolni a szellemeknek, küldj ide a pokrócom alá is egyet!

– Te hallgass János, kibéreltük a házat, a miénk, te csak vendég vagy itt!

– De azért küldhetnél ide a pokrócom alá egyet!

– Na, idézzük meg a szellemet, vagy ne? – kérdezte Zsuzsi néni.

– Igen, igen! De hallod-e, idézzél eggyel többet, neked az semmiség, azt tedd be ide a pokrócom alá!

– Hallgass János! Rosszabb vagy a vín Balognénál, az fél a szellemektől, neked meg fogjak szellemet. Ha nem hallgatsz el, lehúzzunk az ágyból.

Mindenki hallgat, a hét asszonynak az asztal lapján van a tenyere. A falóra nagyokat ketyeg, hangja összevegyül a házigazda kacagásával, aki ki-kidugja fejét a háziszóttas vastag pokróc alá. Egyik ujját kidugja, ezzel jelzi, hogy neki is kell egy szellem. Zsuzsi néni megfenyegeti, de úgy elvonja a száját a kacagás, hogy alig tudja összeszedni. A házigazda újból bedugja a fejét a pokróc alá, így nem hallik olyan erősen a kacagása.

Zsuzsi néni figyelmezteti az asszonyokat, hogy ne mozdítsák meg a kezüket, mert ha egy is megmozdul, az asztal nem kopog. Megáll az asztal másik végénél, a közepen, az asszonyokkal szemben, akiknek az aszta-

lon van a kezük. Egy kicsit az asztalhoz érteti a két kezét, tenyerét, de mind feljebb emeli. Már van egy arasznyi távolság, most kérdést intéz az asztalhoz: – Kis asztalkám, mondd meg nékem, hogy elkészültél már a pattogásra? Ha igen, koppints hármat! Az asztal Zsuzsi néni felől megemelkedett, és hármat koppintott. – Kis asztalkám, táncolj! Az asztal lába szaporábban pattogott Zsuzsi néni felől. A hét asszony keze is az asztal lapján meg-megmozdult, felrázkódott. Zsuzsi néni figyelmeztette őket: – A kezeteiket ne mozgassátok!

Hát, az asztal táncol a kezük alatt. – Kis asztalkám, ne táncolj többet! – volt a következő kérdés. Az asztal megállott.

– Zsuzsi, kérdezd meg a szellemtől, hogy hazajön-e a fiam a háborúból, vagy él-e még. Úgy szeretném tudni!

– Ezeket én nem kérdelem, hogy meg ne haragudjanak rám, mert én is félek egy kicsit. Nem tudom, ki jártatja az asztalt, lehet, hogy a szellem. Én csak játékból indítottam el az asztalt, azt akárki meg tudja csinálni, csak hét asszony kell hozzá, s egy, aki kérdez.

– Na de, kis asztalkám, mondd meg nékem, hogy szeret-e a házigazda! Ha szeret, kopogj kettőt, de jó nagyot! Ha nem szeret, ne kopogj. – Az asztal lába felemelkedett jó arasznyira és jó nagyot koppantott kettőt. – Kis asztalkám, mondd meg nékem, hogy a háziasszony haragszik-e rám. Ha haragszik, kopogj egyet, s ha nem, táncoljál szaporán! – s az asszonyok keze úgy járt az asztalon, mint amikor a lisztet szitalják.

– Kis asztalkám emelkedj fel két lábra! – az asztal lábai Zsuzsi néni felől jó magasra emelkedtek.

Odaállt az asztalhoz a tüdőbajos Mari néni: – Kis asztalkám, mondd meg, hány évig élek! – az asztal nem kopogott. Zsuzsi néni rákiáltott: – Annyit kopogj, ahány évig él! – az asztal ötöt kopogott. A fiatal Balogné is ezt szeretné tudni. Neki hármat kopogott, akárhányszor kérdezték, mindig csak háromszor koppant.

– Amikor én férjhez mentem, – mondja valaki –, akkor is kopogtattunk. De sok házi botrányt csinált, mert biza lekopogta, hogy jobban szereti a más urát, vagy ki-kivel szerelmeskedett.

Három évvel később, a fiatal Balogné nagy beteg lett. Azt beszélik, megijedt, hogy meg fog halni. Ahogy eltelt a harmadik év, jobban is lett. De Mari néni nagyon sovány, sápadt volt, ő azzal a tudattal élt, hogy bármilyen beteg is, ameddig nem telik le az öt év, életben marad. Mire letelt, meg is halt.

Ezek igazak voltak, az asztaltáncoltatást, aki nem hiszi, próbálja ki!

Kocsis Rózsi

(Szamosújvár, 1997. január 19.)

Én csak azért hívtalak...

A szegény embereknek nincs pénzük tüzelőfára, pedig a tűzifa úgy kell, mint az enni való. Mert ugyebár egy kis puliszkaliszt, fuszujka, magyaró van, de ezt még meg kéne főzni is, de még egy kis meleg is kell a házba.

– Ugyi te, koma, el tudnánk adni egy véka málét vagy búzát, de ha nincs, nincs. Még a Jóisten sem tud elvenni onnan, ahol nincs. Sebaj, január, február itt a nyár.

– Már mi is így vagyunk koma: a napraforgóból csinált kert kell tűzgyújtani, az utca felőli sövénykert jó a tűzre, és elégettük már a ház mögötti töviskerítést is. Aztán tavaszra a ház ott maradt egyedül a telken, úgy néz ki, mint egy levetkőztetett csóré asz-

szony. A szükség törvényt ront, hej, a kutya keservét te koma, te. Minden nyáron csinállok kerítést, de a nagy tél, még a kerítést is a házba kényszeríti. Nincs mihez tekeredjünk, muszáj fát lopni.

Jártak az emberek az erdőre fát lopni, de nagyon kell ügyelni, mert ha elcsípi az erdész drága, nagyon drága lesz a fa.

– Hej, koma, nem is olyan rossz ez a falópás, minden egyes fa mellett háromszor melegsünk meg. Egyszer mikor levágjuk, hazacipeljük, olyan melegünk van, hogy gyúlunk meg tőle. Másodszor, amíg a fejszével felvágod az is jól kimelegít, harmadszor, még a házba is melegedünk mellette.

A szegénység nem szégyen, de egy kis kacsagás is. A vénember is járt fát lopni. Amint hozta a hátán a fát, biz' az nagyon

nehéz volt, így aztán gyakran lelökte a válláról. Mikor visszatette és elindult vele, még nehezebbnek tűnt. Nagy elkeseredésében el-elszólta magát: – Bár halnék meg!

Ezt már sokszor elmondta. A halál meg is hallotta. – Na, csak cipelje az öregember a fát – gondolta. – Ez még életre való, ha lopni is tud.

Az öregember annyit mondta, hogy ráunt a halál is. Egyszer, amikor felvette a hátára a fát, ismét felsóhajtott: – Ó, bár halnék meg!

A halál nyomban ott is termett. – Na, itt vagyok. Jössz velem? – kérdezte. A vénember ijedten hebegte: – Én csak azért hívtalak, hogy segíts a vállamra tenni a fát.

Kocsis Rózsi

(Szamosújvár, 1997. január 15.)

Illusztráció: Juhos Kiss Sándor

Hagyomány – Örökség – Közkultúra

A magyar népművészet helye és jövője a Kárpát-medencében – Budapest, 2010. március 26-27.

Az országos népművészeti szövetségek (Martin György Néptáncszövetség, Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület, Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, Táncház Egyesület, Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza) 2010-ben olyan nagyszabású konferencia megszervezését határozták el, amely tisztázná kívánta a hagyományörzéssel kapcsolatos elméleti, a népművészeti mozgalommal kapcsolatos gyakorlati kérdéseket, és hangsúlyosan foglalkozni kívánt a népművészeti mozgalomnak a magyar társadalomban elfoglalt szerepével és stratégiájával. A konferencia megszervezésére a Teleki László Alapítványt kérték fel.

Kiemelkedő jelentőségű volt, hogy a konferencia megrendezésében társszervezőként részt vett a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete. Ezzel az együttműködéssel több évtized után ismét összefogott a néprajztudomány és a népművészeti mozgalom annak érdekében, hogy egymás problémáit megismerve keressenek választ a XXI. századi hagyományörzéssel kapcsolatos kérdésekre.

A konferencia megszervezését az is indokolta, hogy a táncházmozgalom kialakulásának kez-

dete, az 1970-es évek óta alig volt olyan fórum, amely helyet biztosított volna a folklórizmus új hulláma által felvetett kérdések, jelenségek megvitatására. Különösen fontos volt az elmúlt két évtized értékelése, hiszen a rendszerváltást követően Magyarország társadalma mélyreható változásokon ment keresztül, és ezek a változások érintették a hagyományörzéssel kapcsolatos kérdéseket. Másrésztől látnunk kell, hogy Magyarország, amelyet földrajzi elhelyezkedésének, történeti fejlődésének köszönhetően népművészeti nagyhatalomként tartottak számon, ma kezdi elveszteni ezt a státuszát. Skandináviában, a Baltikumban, de akár a közép-európai térség országaiban is jelentős eredményekre lehet és kell figyelni. A népművészeti mozgalmak elismertebbek, nagyobb szubvenciót kapnak, a médiában nagyobb helyet foglalnak el és a társadalmi megbecsültségük is nagyobb.

A konferencián előadások hangoztak el a néptánc, népzene, kézművesség témakörökben. Az MTA Néprajzi Kutatóintézetnek köszönhetően mindhárom témakört tudományos alappal elemző értekezéseket is hallhatott a nagyszámú érdeklődő közönség.

A konferencián az elmúlt évtizedek legkiválóbb elméleti és gyakorlati szakemberei mellett megszólaltak a táncházmozgalom kibontakoztatásában meghatározó szerepet játszó személyiségek. Részt vettek a határainkon túli és a diaszpórában élő magyarság képviselői és a kérdéskörrel foglalkozó nyugat-európai és egyesült államokbeli szakemberek is. Az internet segítségével bekapcsolódhattak a világ távoli kontinensei magyar táncegyüttesének vezetői is, akik beszámoltak munkájukról, eredményeikről és problémáikról.

A XXX. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásárra megjelenő kötet, amelynek anyagát a folkMAGazin hasábjain sorozatban közlünk, nem tartalmazza a konferencia teljes programját. Nem tudjuk bemutatni az írásban nem átadott, szabadon elmondott előadásokat, s a vitákat. Úgy gondoljuk, hogy a könyv így is hiánypótló és kiemelkedően fontos. Tudományos és mozgalmi pillanatkép a hetvenes években kibontakozó, mára felnőtt korba érő, Magyarország jó hírét keltő igazi „hungarikumról”, a táncházmozgalomról.

*Diószegi László
szerkesztő*

A népművészet ma

Lehetőségek, nehézségek, az együttműködés esélyei

Nehéz helyzetben vagyok, hiszen annyi mindenről kellene szót ejtenem ebben a bevezetőnek szánt megnyitó előadásban. Mindenképpen előre kívánczik afölötti örömöm, hogy együtt vagyunk. Mozgalmi emberek és amatőr népművészek, kutatók és oktatók, közművelődési szakemberek és pedagógusok, civil szervezetek képviselői és muzeológusok: a népművészeti élet szereplői valahányan. Jó hogy létrejön ez a tanácskozás, mert tudnunk kell egymás eredményeiről és küzdelmeiről, nehézségeiről és sikereiről. Össze kell zárunk a sorainkat, mert az egyes szakterületek művelői a hétköznapi feladatok egyre növekvő terhével gyötörtén talán nem eléggé figyelnek egymásra. Nem is könnyű, hiszen a kulturális piac telítettsége miatt a fennmaradási küzdelemben a népművészeti mozgalom megannyi kis alkotóközösségének ki kell ismernie magát a pályázatírás útvesztőiben, egyre nagyobb tudatossággal kell megválasztania célcsoportjait, szerveznie programjait, és mindeközben versenyképes minőséget kell produkálnia. A néprajztudománynak sem szabad elefántcsonttoronyba zárkózva kizárólag csak a kutatásra összpontosítania, eredményeinek hasznosulnia kell a társadalomban is. Növekszik a felelősségünk, hogy kiadványaival és szakértői munkájával a néprajztudomány segítse az önkormányzatokat, a civil szervezeteket és az oktatást, az óvodai neveléstől a felsőfokú képzésig.

A hagyomány apáról-fiúra szállásának megszűnésével a (nemzeti, regionális, etnikai, kisebbségi, helyi) kultúra örökítésének szervezett formái nagy jelentőségűvé, kulcsfontosságúvá válnak. Ha kisedkortól kezdődően nem épül be a néphagyomány, népi kultúra ismerete a gyermekek tudásanyagába, akkor a mai média által manipulált kulturális erőterben nem lesz receptorok a népműv-

észet befogadására, a néprajztudomány eredményeit nem lehet majd konvertálni a társadalom széles rétegei számára, ami egész bizonyosan kulturális értékvesztéshez vezet.

Nyilvánvaló az is, hogy az Európai Unió keretén belül a (nemzeti) kultúra ápolása továbbra is alapvetően nemzeti feladat és prioritás marad. A nemzeti, etnikai, regionális jellegzetességek megőrzése, újraértelmezése, és az arra építő, befelé a közösségi öntudatot és kohéziót erősítő önkép időről időre való újraalkotása mindannyiunk közös feladata. Az együttfejlődés, együttműködés gazdag történeti előzményeire hivatkozva vallom az erősebb összefogás szükségességét.

Előadásomban nem csak a címben jelzett lehetőségekről, nehézségekről és az együttműködés égető szükségességéről beszélek, hanem igyekszem körvonalazni azt is, hogy mit gondolunk a népi kultúráról, mint továbbélő kulturális örökségről. Tisztázandó az is, hogy a népi kultúrának hol a helye a nemzeti műveltségben, továbbá fontos szót ejtenünk a vizsgálatával foglalkozó néprajztudomány helyzetéről is.

Azért elengedhetetlen, hogy az imént említett témaköröket is látóköriünkbe vonjuk, mert a népi kultúra társadalmi elfogadottságát, presztízsét, a köztudatban betöltött helyét egyfajta kettősség jellemzi. Hiába több mint kétszáz esztendő a népi kultúra iránti érdeklődés a magyar művelődésben, hiába vált a népi kultúra modern nemzeti kultúránk egyik talpkövévé, mégis a hozzá való társadalmi viszonyulás ellentmondásokkal teli. A napjainkban is jellemzően sarkos pro- és kontra véleményalkotásokat sokféle történelmi előzmény, korábbi politikai-ideológiai felhang terheli, számos előítélet nehezíti az értékelést. Komoly szellemi örökség folytatói a

mai népművészeti alkotók, folyamatos a népi kultúra iránti figyelem egy széles közönség körében, mégis felületesség jellemzi a népi kultúráról alkotott általános képet Magyarországon.

A népi kultúra, illetve a népművészeti mozgalom viszonya a magas kultúrához, a művészet egészéhez sajtóságosan hasonló a néprajztudomány helyzetéhez a történettudományok körében: világszínvonalú teljesítményt nyújtanak – mégis küzdeniük kell a széleskörű társadalmi elfogadtatásért, a művészeti és tudományos presztízsért, olykor a létezésért is.

Nem kell azonban tudósnak lenni ahhoz, hogy szembeünjön a köznapi életben is a népművészet halmozottan hátrányos helyzete a magyarországi kulturális ágazatok között. A népművészet – a közművelődési és részint az iparművészeti szférákkal karöltve – a hagyományos közmegítélés szerint nem része a „magas kultúrának”, a „Grand Culture”-nek. Pedig a mindennapok műveltségére, a környezeti kultúrára, a közízlés formálására ezeken a méltánytalanul kezelt területeken lehet(ne) a legközvetlenebbül hatni.

Ezzel szemben a népművészetet bárki gúnyolódhat, rovására hirdetések, reklámok jelennek meg a médiában, a tömegkommunikációban. A televízióban az egyik bank úgy népszerűsítheti magát, hogy a váratlanul „népitáncolni” kezdő emberekre értetlenül néző kuncsaftoknak azt mondja, mi nem ilyen meglepetésekkel várjuk önöket, hanem remek kamatformációkkal. Pár éve tele volt a főváros olyan plakáttal, amely szerint „Az életben mindent ki kell próbálni, kivéve a vérfertőzést és a népi táncot”. A színházi és televíziós kabarék állandó figurája a műtájszólású műparaszt, aki buta, mint a tők. Most húsvéthoz közeledve az óriásplakátok szövegei azt hirdetik, hogy piros tojás helyett nyomtatót vagy számítógépet vegyünk. Nem is folytatom, látnunk kell, hogy a globalizálódó világ tömegkommunikációja nem csupán közömbös a népi kultúrával szemben: egyenesen eldobni való ócskavasnak állítja be, a meghaladott, avított paraszti világgal együtt. Az értékek melletti kiállást nehezíti, hogy az élő népművészet valódi alkotásai mellett minden területen jelen van az üzleti szempontból versenyképesebb bővli, amit a köznapi ember és a turisták – sok esetben a különböző médiumok is – nehezen, vagy egyáltalán nem tudnak megkülönböztetni. A népzene mellett ott a magyar nóta, a kézműves alkotások mellett a Váci utcai mű „folk art”.

A képzetlenség és a népi kultúra felszínes ismerete árad a színes-szagos fotóalbumokból, amelyek sorra jelennek meg Erdélyről, csak éppen a fotós nem tudja, mit fotografált le, a szerző, hogy miről ír. A népművészet értékeinek megismertetésében még a legtöbbit tévő médium, a Duna Televízió rendszeres székely adásának felvezető képsora is a Királyfold szász településeikéiből összevágott klip. Van tehát min dolgoznunk.

Nagyobb baj, hogy a népművészet értékeit sok esetben a kultúrával hivatászerűen foglalkozók egyáltalán nem ismerik. És abban a hiszemben, hogy amit nem ismernek, az csak silány lehet, előítéleteiket nem is titkolják. Kedvenc, sokat emlegetett példám, hogy mikor egy pénzosztó grémiumban a kultúra legkülönbözőbb területeiről delegált szakemberek körében bemutatkoztam, hogy én jöttem az NKA Népművészeti Kollégiumából, akkor az egyik kulturális menedzser azt kérdezte tőlem, hogy: „Te fűrsz-faragsz, vagy táncikálsz?” Körülbelül ezt jelenti tehát számára – és tartok tőle sok más kulturális menedzser számára is – a népi kultúra művelése. Három esztendeje volt a Bartók-év. Az imént említett grémiumban a kiemelt jelentőségű események terén teljes konszenzus volt, hogy a Bartók tematikájú komolyzenei rendezvényeket támogatni kell. A bartóki gondolat – divatosabban: a Bartók-modell – meg nem értésére enged következtetni, hogy viszont a népzene támogatására magyarázattal kellett szolgálnom kurátortársaim felé, a kézenfekvő összefüggésre fel kellett hívni a figyelmet, hiszen a világhírű zene-

szerező volt az egyik első népzene gyűjtő- és feldolgozó hazánkban. Nyilvánvaló, hogy a népművészetnek is szüksége van mecenatúrára, erkölcsi támogatásra, ezért volt megvilágító erejű a történetek kapcsán a felismerés, hogy milyen nélkülözhetetlen a népi kultúrára fordítható pénz elosztóinak nyitottsága, elfogulatlan megértő készsége, és főleg a művészeti pluralizmus iránti elkötelezettsége.

Gyakran teszik fel a kérdést: ha megszűnik a hagyományos paraszti kultúra, miért van még szükség a néprajztudományra? Ezzel párhuzamosan: ha már csak elvétve él együtt funkcionálisan a hagyományos paraszti világgal a kézművesség, a néptánc és a népzene, akkor létezik-e még népi kultúra, van-e még élő népművészet?

Az európai társadalmak változásából, a parasztság egyre gyorsabb ütemű megszűnéséből, az akulturációból, valamint a globalizációból következő társadalmi átformálódás parancsolóan szükségszerűvé teszi, hogy a népi kultúra művészeti, közművelődési értelmezése időről-időre megújuljon. Újra meg újra bizonyítania kell, hogy a népi kultúra gazdagítja, színesíti a nemzeti kultúrát, hogy egyedi értékei nélkül sokkal szegényebb lenne a magyar művelődés. Ezzel összhangban a társadalmi változások elméleti szemléletváltozásra, módszertani megújulásra készítetik a néprajztudományt, hogy az új társadalmi folyamatokat, jelenségeket is értelmezni tudja.

Magyarország folklór nagyhatalom Európában. Amíg Nyugat-Európában a XVIII. században lehettünk tanúi az egyes nemzetek – németek, skandináv népek stb. – népművészeti kivirágásának, addig a magyar népművészet egészen más dinamikájú regionális fejlődési utat járt be. Magyarországon a XIX. század második fele, és részint a XX. század eleje jelenti a népművészet virágkorát, amely időszakban Nyugat-Európában már az elszíntelenedés, a nemzeti jellemzők helyett valamiféle egységesülő populáris kultúra elterjedését figyelhetjük meg. Szerencsés módon Magyarországon ezzel a viszonylagosan kései, páratlan népművészeti virágzással karöltve fejlődött világszínvonalúvá a néprajzkutatás is. Aztán a két világháború közötti, a folklór, a tárgyi világ és a kultúraelemek vizsgálatára koncentrálni nemzedék tanítványai nemcsak átvették az angolszász, francia, német, svájci és skandináv etnológia tanulságait, de elvégezték azokat a nagy alap kutatásokat, megeremteték azokat az elméleti szintéziseket, amelyekben a „saját kultúráját kutató”, Lajtán inneni etnográfus is a világ élvonalába tartozó kultúra- és társadalomkutatásokkal összemérhető és mindenütt elismert minőséget alkotott.

Ugyanez a szoros összefonódás jellemezte a népművészeti revival mozgalmak és a néprajzkutatás egymást segítő kapcsolatát. Nincs a világon még egy olyan népzene- és táncmozgalom, amely mögött olyan világszínvonalú tudományos háttér munka (népzene- és néptáncgyűjtés, feldolgozás és elemzés) állna, mint a magyar mögött. Legjobb táncgyűjtéseink azon a magyar táncpedagógiai módszeren nevelkedtek, amely az autentikus, improvizatív tánc-kultúra hagyományaira alapozódik, külföldi elismertsége és népszerűsége csak a zenére nevelés Kodály módszeréhez hasonlítható. A magyar népművészet iránti hazai és folyamatosan erősödő külföldi érdeklődés tehát nem véletlenszerű fellángolás, nem mulékony divat. Ezért van, hogy a Mesterségek Ünnepére, erre a messze földön híres „budapesti népművészeti búcsúra”, amelyet Budapesten a Budai Várban rendeznek meg minden év augusztusában, turisztikai-idegenforgalmi-nemzetgazdasági szempontból is jelentős tömegek, tízezrek zárandokolnak.

Ahogy a népművészeti mozgalom történeti mélységét, tudományos hitelességét, művészeti érvényességét segíti a néprajzkutatás, úgy a néprajz számára is nélkülözhetetlen a népművészeti mozgalom, mint az alkalmazott néprajztudomány egyik fő területe. A helyi közösségek – részint a rendszerváltozás utáni sorozatos, máig tartó gazdasági traumák hatására – fokozottabb érdeklődéssel for-

dulnak saját múltjuk, kultúrájuk felé. (Ebben a helytörténeti kutakodásban nyújt nagy segítséget a néprajztudomány.) Keresik benne az egyedit, azt, amivel ki lehet tűnni, azokat a feleleveníthető népművészeti emlékeket, amelyekkel vonzani lehet a turistákat, ezáltal többletjövedelemhez lehet jutni. Ugyanakkor a tradíció felelevenítése erősíti a lokális identitást, az adott faluközösségen belüli csoportkohéziót.

Végül még valami idekívánkozik. Elapadnak a pályázati források, lassan, egyelőre csak alig érzékelhetően, de sorvadásnak indult az az érték, amiről eddig beszéltünk. Csak remélhetjük e téren a fordulatot. Azért beszéltem eddig a saját feladatainkról, mert a kedvezőtlen körülmények között nem a sopánkodás a megoldás. Talán most majd frissebb szelek fújnak, kedvezőbb kultúrpolitikai és gazdasági szelek, hiszen tavasz van. Ugyanakkor ne felejtjük: jöhetnek-mehetnek a szelek, de „semmilyen szél sem kedvez annak, aki nem tudja, milyen kikötőbe tart”. Pontosan tudnunk kell a céljainkat, és a megvalósításhoz vezető irányt is, ami összefogás nélkül nem megy.

Nemrég jutott el hozzám a hír, hogy a kultuszminisztériumban nincs 2010-re előirányzott pénz a pár évvel ezelőtt komoly médiavisszhang mellett meghirdetett Tengertánc programra. Élénken él az emlékezetemben, amint az akkori miniszterelnök megígérte a Fonóban tartott sajtótájékoztatóon, hogy a program pénzkerete minden évben növekszik majd. Az eddig rendelkezésre álló pénzüsszeg – százalahány millió forint – sem volt elég. Ha egy állam csupán ennyit áldoz évente – ami egy jobb budapesti családi ház értéke ma – a népi kultúra támogatására, akkor az az ország nem becsüli önmagát, semmibe veszi a hagyományait hordozó közösségeinek érték- és szokásrendjét.

A népművészet támogatása arcpirítóan szegényes, pedig a társadalom olyan rétegeihez ér el, amelyekhez a kultúra más területeinek finanszírozása egyáltalán, vagy csak alig érzékelhetően jut el. Gondoljuk meg, hogy a Nemzeti Kulturális Alap Népművészeti Kollégiumának pályázati támogatása 90 százalékban, tehát döntő többségében vidékre irányul, és a határon túli területeket sem hagyja a látókörén kívül. Ez az arány más kulturális szférákban (film, irodalom, fotó stb.) éppen ellenkező, a főváros javára. Tudjuk, Budapestet egy háromszor ekkora ország fővárosának építették a XIX. század végén és a XX. század hajnalán, ezért lehetséges – csak hogy kulturális vonatkozású példát említsek –, hogy az országos közgyűtemények mind a fővárosban vannak! Egészségtelen „vízfej-effektus” hat Trianonra visszavezethetően a megmaradt Kis-Magyarországon, amely a rendszerváltozás óta, de az utóbbi években aztán kiváltképpen, a tőke és gazdasági befektetések megvonásával sújtja a vidéket, mindenekelőtt a falvakat. (És itt gondoljunk a posta, a vasútvonalak, a rendőrsők, az iskolák bezárására, a magyar gazdákat ellehetetlenítő, kilátástalan agrárhelyzetre is, és még sorolhatnánk a vidéket elsorvasztó, gazdasági okokkal indokolt lépések garmadát.) Legalább kulturális téren kellene decentralizációval tompítani ezt az igazságtalan aránytalanságot. Kis összegű támogatással is életben tarthatóak a művészet iránti igények, amellyel nagyban segíteni lehet a települések lokális identitástudatát. A közösséghez tartozás melegét, biztonságát sokszor csak a népművészetet keresztül, varrókörök, citerazenekarok, népdalkórusok, táncgyűtésesek működésén át élhetik meg! További lényeges szempont, hogy a vidéki rendezvények, a rurális közösségek népművészetének támogatása a nemzetiségek kultúráját is életben tartja! Ahogy a hazai szerb, sváb, szlovák stb. nemzetiségek népművészete nincs kizárva a támogatási körből, úgy a pályázatokon egyelőre még elég gyér számban szereplő roma népművészeti törekvéseket is serkentheti. (Gondoljunk arra, hogy a táncházmozgalom milyen megbecsült személyiségei mindig, mindenütt a cigányzenészek. Hogy az

1980-as évek elejétől, a táncházmozgalom keretei közül nőtt ki a hazai cigányságnak kulturális identitást nyújtó, autenticitásra is törekvő, új tánc- és zenei áramlat.)

A vidéki, a falusi társadalmak bevonásán túl van egy másik rendkívül fontos aspektusa a népművészet támogatásának. Ez pedig az, hogy nincs még egy olyan kulturális ágazat, amely a gyermekekhez és az ifjúsághoz ilyen hathatósan, ennyire széleskörűen elérhető! Ennek pedig óriási jelentősége van a jövőre nézve egy olyan elszegényedő, és világviszonylatban is vezető helyen előregedő társadalomban, mint amilyen ez az egészségügyi jelentésekkel és statisztikákkal is igazoltan, testileg-lelkileg beteg és végzetesen fogyó magyar populáció. Egyre szélesebb tömegek csúsznak le gazdaságilag, és a gyermekek étkeztetése is sok helyütt majdnem megoldhatatlan feladat, nemhogy a kultúrához való hozzáférésüket tudná biztosítani a szülő, illetve az állam. Hihetetlen a felelősségünk abban, hogy milyen kulturális ingerek érhetik a gyerekeket a mai Magyarországon, ahol 22 százalékuk, azaz minden negyedik-ötödik gyerek aktív kenyérkereső nélküli családban nő fel. A népművészet támogatása itt is csodákat tehetne, hiszen nem mindegy, hogy a média nyújtotta globális kultúra langyos vizébe, esetleg valamilyen álmitológiával átszótt ősiségkeresés zsákutcájába tévednek a fiaink-lányaink, vagy a néphagyomány értékeinek hordozóivá válnak. A pláza-idióta ifjúság tömegei mellett egyre erősebb a magyar őstörténetben elmerülők tábora, akik miután nem találkoznak a hagyományos paraszti kultúra még elsajátítható, valós értékeivel, abból nem merítenek kulturális öntudatot, ezért védtelen identitás-keresésükben megannyi bizonytalan hipotézist tényként elfogadva fordulnak az ősinek vélt régmúlt felé. A szomorú az, hogy zömének még arról sincs fogalma, mi volt a nagyapja foglalkozása...

Mindezeket figyelembe véve megfontolandó, hogy mostani tanácskozásunk végeztével együttgondolkodásunk eredményeként egy nyilatkozatot adjunk ki, amelyben megfogalmazzuk, mit gondolunk a néphagyomány szerepéről a mai társadalomban, a népi kultúra helyéről a nemzeti művelődésben, és mi jelentheti a népművészet jövőjét. A konferencia tapasztalatai alapján megírt kommunikét hasznos volna minél több orgánumban megjelentetni majd. Kopogtatni vele a minisztériumban és a Nemzeti Kulturális Alapnál. Hogy ne kelljen a pénzosztó grémiumok kurátorainak azon törni a fejüket, miként kellene lefaragni a hátrányos helyzetű gyerekek népi alkotótáborának büdzséjéből 15 ezer forintot. Hogy ne kelljen visszalökni pénzhiányra hivatkozva százával a pályázatok. Hogy ne kelljen alamizsnáért könyörögnie a népi kultúrának. Hogy ne legyünk skizofréniások attól, hogy miközben a táncházmozgást, mint a kultúra átadásának magyar modelljét az UNESCO világörökség listájára terjesztjük, addig a Táncház Egyesület munkatársainak úgy kell összekuncsorognia az Országos Táncház-találkozó megtartásához szükséges pénz.

Heroikus egyéni áldozatvállalásokkal, kinnal-keservvel döcögve működik csak a rendszer. Persze ez igaz az egészségügytől az oktatásig az egész mai struktúrára. Mégis van különbség: ide nem kell reform! Máshova milliárdok kellene, az pedig csak politikai szándékon, központi akaraton múlik, hogy az állam néhány száz millióval többet adjon az eddiginél a tárgyalkotó népművészet, a néptánc, a népzene és a népművészeti tárgyú kiadványok támogatására. Mi az? A BKV-nál aprópénz, bizonyos körökben egy ember végkielégítése vagy prémiuma. Higgyék el nekem, nem demagógiának számom záró gondolataimat, de most már az önbecsülésünkről van szó. Ilyen csekély léptékű anyagi áldozat árán óriásit lehetne lendíteni a társadalom egészén. És tovább működne, tovább gazdagodna az, ami eddig is párját ritkítóan gyönyörű és kedves volt mindannyiunknak: a népművészet.

Balogh Balázs

Az erdélyi magyar táncművészet és táncstudomány az ezredfordulón

(Előszó) A Tánc Világnapjának nemzetközi megünnepléséről 1982-ben hozott határozatot az UNESCO égisze alatt működő Nemzetközi Színház Intézet (ITI – UNESCO).

A Jean-Georges Noverre, a klasszikus balett alapítójának tekinthető neves francia táncmester születésnapjához, azaz április 29-hez kötött emléknapot azóta ünnepli a világ táncos közössége, tánckedvelő közönsége. Kevésbé Erdélyben, ahol 2005-ben a Bogács – Zurboló Egyesület talán elsőként szervezett Kolozsváron egy egész napos, különböző táncos műfajokat bemutató rendezvényt a Tranzit Házban, Erdélyi táncgyományok és a tánc nemzetközi világnapja címmel. Azóta ez az erdélyi, elsősorban a magyar táncgyományok sajátosságait kihangsúlyozó esemény évről évre bővült, gazdagodott tartalmában és minőségben egyaránt. Így 2009. április 28–30. között sikerült egy háromnapos táncművészeti program keretében különböző formákban (tudományos ülésszak, táncelőadások, tánccház és táncfilmek vetítése) bemutatni a különböző műfajok hazai recepcióját az erdélyi táncgyományok tükrében. Együttal ez a hiánypótló rendezvény elsősorban a néptánc és a kortárs táncformák közötti kapcsolatokon keresztül próbál rendszeres fóruma lenni a jelenleg még gyerekcipőben járó erdélyi magyar táncszakmának.

A 2009-es program egy rendhagyó tudományos ülésszakkal kezdődött: a kolozsvári székhelyű Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) és a Tranzit Alapítvány szervezésében létrejövő, Az erdélyi magyar táncművészet és táncstudomány az ezredfordulón című, április 28-án megtartott konferencia az első ilyen jellegű tudományos értekezletnek számított Erdélyben.

Ezt a tényt hangsúlyozta többek között Horváth István, a NKI elnöke és Dáné Tibor Kálmán, az EMKE elnöke is az ülésszak résztvevőinek köszöntésében.

A konferencia két ülésszakban zajlott. A délelőtti előadók arra a kérdésre keresték a választ, hogy létezik-e, egyáltalán beszélhetünk-e erdélyi magyar táncművészetről? Ismertető, amolyan „helyzetjelentő” előadások hangoztak el érintett hazai szakemberektől. Laskay Adrienne (Műtáncok az erdélyi színpadokon) a klasszikus balett és a színpadi táncművészet erdélyi meghonosodásáról, Juhász Csilla (Reneszánsz tegnap és ma) a 90-es években induló reneszánsz táncmozgalomról, Deák Gyula (A néptáncról a táncszínházig) a néptánc, Uray Péter (A mozgásszínház, mint a színházi megújulás lehetséges területe. Az M Studio, Erdély első hivatásos mozgásszínházi társulata), valamint Kelemen Kinga és Sinkó Ferenc (Kontakt improvizáció: előadóművészet vs. életforma) a kortárs mozgás-

„Költészet, festészet és tánc. Uraim, mindez nem más, mint a gyönyörű természet pontos mása – vagy legalábbis annak kellene lennie.” Jean-Georges Noverre (1727–1810)

erdélyi táncművészeti helyzetről, amely érintette a magyar anyanyelvű táncművészeti oktatás problémáját is (Javaslat a romániai magyar intézményesített táncművészeti oktatás bevezetésére). A felvetett problémák egyféle megoldásáról Gáspárik Attila rektor be-

szélt (A marosvásárhelyi Színházművészeti Egyetem új táncművészeti szakirányáról), majd az általam felvetett kérdésekről vita következett, ahol felkért hozzászóló volt Fügedi János (a budapesti Táncművészeti Főiskola tanára), Szép Gyula (az RMDSZ kulturális alelnöke) és Szóke István (a marosvásárhelyi Színházművészeti Egyetem mozgásművészeti tanára).

A délutáni ülésszakon a XX. századi magyar tánckutatás erdélyi vonatkozású eredményeiről tartottak előadásokat az MTA Zenetudományi Intézet munkatársai a Tranzit Házban. Pávai István az erdélyi népi tánczene kutatásáról értekezett a XIX. századi előzményektől napjainkig.

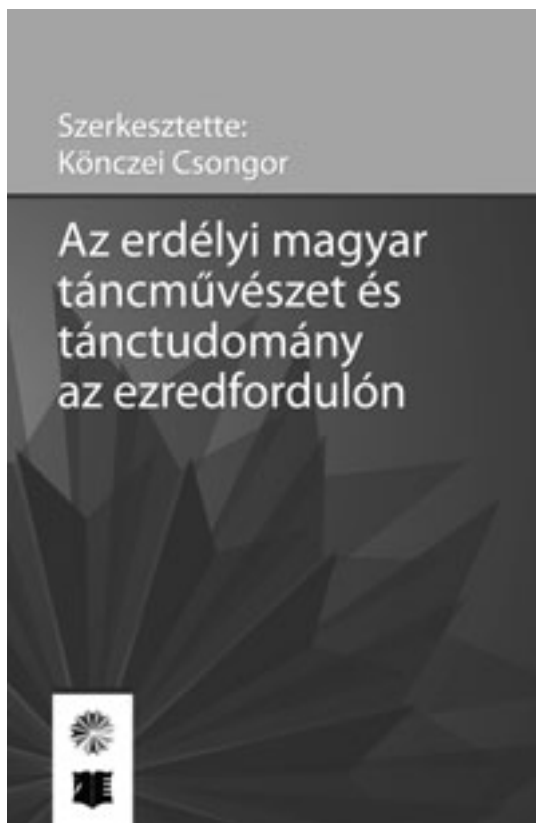
Karácsony Zoltán a korai erdélyi filmes táncgyűjtések kritikai áttekintésére vállalkozott a kezdetektől 1963-ig, Pálffy Gyula egy vegyes lakosságú erdélyi falu, Gerendkeresztúr táncait elemezte, Felföldi László az elmúlt évtizedek magyar néptánc kutatásában, a táncoktatásban és a hagyományörzésben jelentkező modernizációs törekvésekről beszélt, Fügedi János a notáció szerepének fontosságát hangsúlyozta a tánc tudományos feldolgozásában.

A tudományos ülésszak záróelőadását Kőnczei Csilla tartotta, akinek A

halva született harmadik ikertestvér – Nyilvános beszéd a nem létező romániai magyar tánckutatásról a hatvanas-nyolcvanas években – A tánckutatás esélyei a mai Romániában – vitaindító előadását egy kerekasztal-beszélgetés követte, Fosztó László kollégám moderálásával. A tudományos ülésszakot könyvbemutató zárta. Kőnczei Csilla Táncelméleti írások (Writings in Dance Theory, 1987–2002) című kötetét Fügedi János méltatta, mint az első ilyen jellegű erdélyi magyar nyelvű munkát.

A konferenciakötet tehát ennek a tudományos ülésszak előadásainak szerkesztett változatait tartalmazza. Sajnos, objektív okok miatt (néhány előadó nem élt a jelen kötetben való publikálás lehetőségével) a jelen összeállításból több érdekes és értékes gondolatokat tartalmazó előadás szövege hiányzik. Ugyanakkor igen fontosnak tartom, hogy a fordítás révén a román szak- és érdeklődő olvasóközönség is megismerheti az erdélyi magyar táncművészet és táncstudomány jelenlegi helyzetét.

Kőnczei Csongor

Az erdélyi magyar táncművészet és táncstudomány az ezredfordulón. Szerkesztő: Kőnczei Csongor (Nemzeti Kisebbségkutató Intézet; Kriterion; Kolozsvár, 2010) – A kötetet 2011. február 2-án mutatták be Sepsiszentgyörgyön; a budapesti bemutatója várhatóan idén tavasszal lesz a Zenetudományi Intézetben.

Száz magyar katonadal

Száz magyar katonadal. Bartók Béla és Kodály Zoltán kiadatlan gyűjteménye, 1918.

Dokumentumok és történeti háttér.

Hundert ungarische Soldatenlieder. Béla Bartóks und Zoltán Kodálys unveröffentlichte Auswahl, 1918.

Dokumente und historischer Hintergrund.

Sajtó alá rendezte / Herausgegeben von Szalay Olga.

Balassi Kiadó – MTA Zenetudományi Intézet, 2010. 662 p.

A Bartók- és Kodály-kutatás ismét tett egy nagy lépést előre azért, hogy a két mester életművében megismerhessünk egy újabb, eddig alig feltárt fejezetet. A Balassi Kiadó és a Zenetudományi Intézet valamint a kutatást és kiadást támogató szervezetek, intézmények jóvoltából, Szalay Olga többéves munkájának eredményeként egy igen impozáns, kétnyelvű (magyar-német), új kötetet vehetünk immár kézbe: Bartók és Kodály 1918-ból származó kiadatlan katonadal-gyűjteményét. Igazi „Megkésétt melódiák”, melyek olvastán betekintést nyerünk a két szerző munkáján, a dalokon és a katonafolklór sajátosságain túl abba a világba, amikor ez a gyűjtés történt. A Nagy Háború éveinek miliójébe, az akkori katonaeltebe a Monarchia közös hadseregében.

És nem utolsósorban Bartók és Kodály életútjának azokba az eseményeibe, melyek e gyűjteményt életre hívták. Az 1918-ban összeválogatott száz dal rendkívüli értéke, hogy az első átfogó és hiteles kép a magyar népdalról.

A kéziratot az első világháború utolsó éveiben állította össze addigi gyűjtéseiből Bartók és Kodály, a bécsi Hadügyminisztérium által létrehozott ottani Zenetörténeti Központ felkérésére, mely intézmény céljával tűzte ki a Monarchia különböző nemzetiségű katonái között végzendő dalgyűjtést. A népdalokat füzetekbe rendezve, kis kiadványok formájában népszerűsítő céllal kívánták megjelentetni. A bécsi zeneműkiadónál, az Universal Edition-nál már elkezdtek az osztrák füzet után a *Száz magyar katonadal* kiadásának munkálatait is, amikor a háború véget ért. A Monarchia összeomlását követő zűrzavarban a kiadás elakadt, a kézirat kottás része pedig elveszett. Megmaradt azonban a népdalfüzet kéziratának többi része Kodály hagyatékában, melyeknek másolatait Kodályné Pé-

Kodály román katonáktól gyűjt 1915-ben.

czely Sarolta szíves hozzájárulásával Szalay Olga néhány évvel ezelőtt megkaphatta tanulmányozás céljára. Mivel ebben az anyagban dallamok ugyan nincsenek, de a jegyzetekben fellelhetők a katonadal-válogatás forrásai (mikor, hol, kitől gyűjtötték), valamint a dalszövegek hiteles német fordításai is, a kutató bízott abban, hogy ezek alapján a szövegekhez tartozó dallamokat meg tudja keresni a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében őrzött kézirat népdalgyűjteményben, a Bartók- és Kodály-rendben. Hatalmas munkát végzett, míg a német szövegek újra-magyarítása után e strófákat „felöltöztette” feltételezhető hajdani dallamaikkal, s elkészítette az elveszett kézirat rekonstrukcióját.

A dallamkeresés több fontos kérdést vetett fel. Egy népszerű dalgyűjtemény összeállításakor a szerzőknek törekedniük kell a legjobb dallamváltozatok közlésére, a legépebb szövegekkel. Nem tudható, hogy Bartók és Kodály alkalmazott-e, és milyen változtatá-

Részlet a Száz magyar katonadal előszavából

„Amikor feladatul kaptuk, hogy 100 kiválasztott példa alapján a magyar katonadalt bemutassuk, különböző okokból nem szorítkozhattunk csupán a háború alatt gyűjtött új anyagra. Hiszen ahhoz, hogy egyáltalán megállapíthassuk, 1914 óta létrejött-e dalok és melyek azok, szükséges a korábbi katonadal lehető pontos ismerete. Az utolsó, legalább részben a néphagyományból merített magyar dallamgyűjtemény lezárása óta (Bartalus, *Magyar Népdalok*, 7 kötet, 1873–96) többnyire csak régebbi kiad-

ványokból vett ismétlésekkel, utánnymásokkal rendelkezünk, így fokozatosan tátongó hiány keletkezett, amelyet csak egy nagyszabású, egyetemes népdalgyűjtemény tölthetne ki. Jelen válogatással csupán jelzéseket adhatunk. Hogy e jelzések lehetőleg sokrétűek legyenek, s mivel a hadseregben manapság régebbi dalokat alig is énekelnek, egy részt korábbi gyűjtőútjaink eredményéből kellett vennünk.

A másik rész abból az anyagból származik, amelyet 1916 óta gyűjtöttünk a m. kir. Kultuszminisztérium javaslatára és a m. kir. Honvédelmi minisztérium hivatalos támogatásával a hátország különböző csapattesteinél, s amelyet e minisztériumok a cs. és kir. Hadügyminisz-

térium Zenetörténeti Központjának továbbítottak.

A szöveg alapján csak szűkebb értelemben vett katonadalt közlünk.

A dallamok sorrendjét illetően a korlátozott szám ellenére zenei szótárszerű elrendezés látszott célszerűnek. Szisztémánk annak az elvnek a továbbfejlesztése, amelyet Ilmari Krohn fejtett ki elsőnek elméletileg (*Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft IV. 1903*), majd a „Suomen kansan sävelmiä” (*Toinen jakso. Jyväskylä, 1904-től*) című kiadványban gyakorlatban is kipróbált. [...]” (Kodály eredeti német nyelvű fogalmazásának magyar fordítása)

sokat az eredeti dalanyagon azért, hogy ha szükségesnek mutatkozott, egy-egy ún. „terjesztésre szánt alakot” hozzon létre. A könnyebb énekelhetőség kedvéért esetleg elhagyhatták a lejegyzésekben megtalálható díszítőhangokat is. Ezért Kodály Zoltánné kívánságához alkalmazkodva Szalay Olga a daloknak csak az első dallamsorát közli, a hozzá kapcsolódó jegyzetekben olvashatjuk a rekonstrukciós munka, vagyis az adott dal e gyűjteménybe való tartozásának tudományos bizonyítását. Ugyanitt hivatkozik a dalok esetleges publikációira, eddig közreadott variánsaira is. A kötet szerzteágzó témája miatt három munkatársat vont be munkájába. Eva Maria Hois és Büky Virág zenetörténészt, valamint Pollmann Ferenc hadtörténészt. Hármójuknak a kötetben olvasható tanulmányai segítenek bennünket abban, hogy a korszakot és a körülményeket, melyben a *Száz magyar katonadal* kézírata készült, jobban megismerjük és megérthessük.

Szalay Olga hét nagy fejezetben tárja elének a tárgyalt témát. A mű gerincét a *Száz magyar katonadal* fennmaradt kézíratrészeinek első közreadása, valamint a rekonstruált dalanyag adja (II. és III. fejezet).

A Bónis Ferenc által írt *Bevezetést* követő nagyszabású szerkesztői tanulmányban (I. fejezet) részletesen követhetjük a szerkesztő sokoldalú, nagy anyagismeretet, precizitást és kombinációs készséget követelő munkáját, melyet a kézirat elveszett kottás részének felkutatása, visszakeresése, azonosítása során végzett. Szalay Olga ír továbbá Kodály szerkesztői munkájáról, a népdalkiadvány tudománytörténeti és kutatástörténeti jelentőségéről, s magáról a katonadal műfajáról a két szerző életművében. A fejezetet egy, a szerkesztő által továbbgondolásra javasolt szakasz zárja, mely a katonadallal, mint a katonaelet és a háború lelki tényezőjével foglalkozik.

Nagy érdeklődésre tarthat számot a II. fejezet, amely bemutatja a népdalgyűjtemény kéziratának fennmaradt részeit. Láthatjuk a tervezett címlapot, rajta, hogy „Második kötet”. (Eva Maria Hois kutatásaiból tudjuk, hogy az első, osztrák gyűjtemény mellett egyedül a magyar jutott el a nyomdakész formáig.) Az *Előszó*ban a szerzők többek között leírják a kötet szerkesztésének, a dalok beosztásának alapelveit. A teljesebb bemutatás kedvéért nemcsak a laktanyai,

Zenélés pihenőidő alatt. (Hadtörténeti Intézet)

Száz német népdal (1918)

de korábbi gyűjtéseiből is válogattak, a finn Ilmari Krohn-féle kadenciarend alapú rendezést választották, és utalnak az oly tipikus alkalmazkodó ritmusra is. A dalokat a könnyebb énekelhetőség kedvéért nem g¹ alaphangra írva, hanem d¹ végződéssel közlik. (A „Repülj páva” mozgalom kezdete óta, az 1970-es évektől kez-

A könyvhöz írt szerkesztői tanulmány záró része

„[...] Mi lehet a magyarázata annak, hogy a hatalmas emberi és anyagi áldozatokkal járó, már-már vesztesre álló háború utolsó felvonásában az osztrák hadvezetés népdalgyűjtési és -kiadási munkálatait elindítását tartotta fontosnak?

A történeti munkák alapján a választ a hadsereg szerepében találjuk meg. Az osztrák mellett tizenegy további nemzetiséget magába olvasztó Monarchiában ugyanis a hadsereg kezdetől fogva kiemelt helyet foglalt el. Egyes osztrák vélekedések, de különösen a bécsi udvar megítélése szerint a német vezényleti és szolgálati nyelvű közös hadsereg, az uralkodóházhoz feltétlenül hű tisztikarával együtt, a dualista állam integritásának egyik szimbóluma lett, valamiféle nemzetekfelettség megtestesítője. A császár és Ferenc Ferdinánd főherceg egyenesen a birodalom legfontosabb s talán utolsó összetartó erejét látva benne. A Monarchia földrajzi, gazdasági, kulturális rétegzettség, tartományainak kiegyenlítetlenségei éppen az egységes nemzeti identitás erősödésének nem kedveztek, tehát a hadsereg olyasmint képviselt, amiben a birodalom egyébként gyenge volt. A Monarchia egységéről folytatott hangosodó vitákban maga az uralkodóház is a nemzeti sajátosságokat figyelembe vevő, de egységes birodalom megőrzése mellett volt, és az ilyen irányú törekvéseket pártolta. Ebbe a vonalba illeszkedett a Hadügyminisztérium Zenetörténeti Központjának célkitűzése is.

Bartók és Kodály, a katonadalkötet szerkesztői, miközben tekintettel kellett lenniük a birodalmi cenzúrára, a fentiekkel többé-kevésbé ellentétes célt kívántak a válogatással elérni, de ezt nyíltan nem lehetett megfogalmazni. Törekvésük kimondatlanul az volt, hogy a magyar katona karakterét, büszkeségét, virtusát kifejező, az önbizalmat erősítő szövegek is lehetőleg helyet kapjanak a gyűjteményben. E dalokban megéjtő módon keverednek a háború realitását megrendítően felvillantó képek, a Hány János típusú hős képzeletének időbeli és térbeli akadályokon felülemelkedő, költőiséget, olykor humort is megjelenítő képeivel. Ezek által volt képes a hazájától, szeretteitől elszakított, idegenek közé kényszerített katona a félelmetes jelenből, a háború jelentette szenvedésből egy kis időre kiszakadni.

Amikor a császári birodalom 1918 novemberében szétesett, a Bécsben összegyűlt népdalanyag egy részét széthordták, másik része megsemmisült. Ugyan Bartók és Kodály kötete sem jelenhetett meg, az utolsó szó azonban mégis e daloké, ha nem is abban az értelemben, ahogy a politikai hatalom annak idején elképzelte. Népdalterjesztő katonaság címet viselő jegyzetében Kodály Zoltán jellemzi a katonadalokat, mint a magyar katonák láthatatlan, szervezeten és hatalmas szellemi fegyverét, amelynek békés szellemi hódítása nemcsak a közös hadsereg velünk szomszédos nemzetiségeinek népdalkincsére volt kimutatható hatással, hanem még az ellenséges nemzetek népdalgyűjteményeiben is nyomot hagyott. Mondandónkat az innen vett szavakkal zárjuk: [...] ez a hang hamisítatlan magyar volt, a nemzeti eredetiség olyan tárháza, amiben ma és még soká gyönyörűséggel és épüléssel fognak elmerülni nemzedékek. [...] dalai révén a magyar közös hadsereg a békés hódításnak, a népek közti megértésnek olyan eredményeit érte el, amit semmi más eszközzel nem ért el semmiféle kormányzat.”

Az egyik kihagyott dal, az osztrák Hadügyminisztérium pecsétjével. Bartók lejegyzéstisztázataán a tempójelzés Bernhard Paumgartner írásával. (MTA Zenetudományi Intézet KR 13001)

dődően a nagyszámú citerás kedvéért általában c¹ záróhangra írják a dalokat a népszerűsítő célú kiadványokban.)

A *Jegyzetekben* a dalokkal kapcsolatos adatok szerepelnek. A szerzők csak a legszükségesebbekre szorítkoztak: lelőhely, időpont, az énekes neve, és a dal elterjedtsége. A *Mottó* Kodály kézírásával egy Gyöngyösi István-idézet (Mars és Bacchus egymással való viaskodása, 23. vers), mely a katonaélet nehézségeit festi le. A *Köszönet* egy gépirásos köszönőlevél-fogalmazvány, melyben Dr. Paumgartner Bernát, a cs. és kir. Hadügyminisztérium Zenetörténeti Központjának vezetője megköszöni Bartók és Kodály munkáját. A kötetben továbblapozva a katonadalszövegek pontos német fordításait olvashatjuk, amelyet Bartókné Ziegler Márta és Kodály Emma készített.

A III. fejezetben találjuk a száz katonadalt, sőt a cenzúra miatt kicserélt, kihagyott dalokat is. Az összeállítás értéke, hogy bár népszerűsítő céllal készült, mégis tudományos koncepció jegyében válogatta össze az egyes darabokat a két gyűjtő. A kottákat *Tájékoztató és jelmagyarázat* előzi meg, mely a kottákhoz kapcsolódó szerkesztői jegyzetekben segít eligazodni. A fejezet tartalmazza még a másolók jegyzékét, valamint egy kétnyelvű táblázatot a szerkesztői jegyzetekben használt jelek és rövidítések magyarázatára.

Nagyszerű érzés végignézni ezt a poraiból fönix módjára feláradt kéziratot, melyben a mai gyűjtő örömmel tapasztalhatja, hogy bár katonaságunk már alig van, e dalok, szövegek mégis tovább élnek néphagyományunkban. Hogy csak néhány példát em-

Zenélő, mulatozó katonák. (Hadtörténeti Intézet)

lítsek: az 5. sz. *Búza, búza, búza...* változatai, a 25. sz. *Kedves jó anyám, nem írhatok levelet*, vagy a 35. sz. cseremisz-rokon dallam, amit Debrecen környékén *Huszár vagyok, nem pocsolyszerűlő* szövegkezdettel ismernek, ma is közkedvelt. És fülembbe cseng az öreg furtai juhász, Rácz Lőrinc gyönyörű lassú éneklésében az 52. sz. *Jaj, de szépen harangoznak hajnalba* kezdetű dal, éppen úgy, ahogy itt a kötetben látjuk. Szövegsorok is tovább élnek. Például a 48. sz. dal két sora Aradványpusztán így ismert: *Sej, mikor engem summáslány-nak vittek / Az árokban még a víz is reszket*. Az 53. sz. dal két sorát így hallhatjuk a Hajdúságban: *Nyisd ki, kovács, zödre festett műhely-ajtódát / Vasald be a keselylábú lovamat*. Különösen érdekes arról olvasni, hogy az osztrák cenzúra miként nehezítette meg Kodályék szerkesztői munkáját. Kifogásolták a dalszövegekben az olyan szövegrészeket, mint a *Kutya felcser ne vizitálhasson meg* és a *Ferenc József leszakított, / Karjai közt elhervasztott*. Vagy: *Szógálom a császárt / De nem jókedvemből*. És általában a „ferencjós-kázást”. Emiatt néhány dalt ki is kellett cserélni a már elkészült kéziratban.

Hasznos járuléka a kötetnek a *Mutatók* a IV. fejezetben. Hézagpótló a *Folklorizálódott katonai műszavak magyarázata*, praktikus a *Helynévmutató a dalokhoz*, a térkép, a *Dallam- és a versszakmutató*. Különleges értéke a könyvnek az V. fejezet. A mintegy száz dokumentum élén néhány első közlésű Kodály autográf található, ezt követik a kézirattal kapcsolatos hivatalos- és személyes levelek, hírek, tudósítások, közlemények. Itt olvashatjuk Bartóknak a magyar katonadalokról írt tanulmányát is, kétnyelvű újraközlés formájában. A rövidítéseket és a gazdag irodalomjegyzéket a VI. fejezet tartalmazza. A záró, VII. fejezetben Eva Maria Hois nagy tájékozottsággal írja le a bécsi Hadügyminisztériumban megszervezett Zenetörténeti Központ történetét, céljait, munkáját, benne a ma-

gyar vonatkozásokat, Bartók és Kodály tevékenységét. Büky Virág beszámol a bécsi és budapesti Történeti Hangversenyéről. Bécsben elhangzottak magyar katonadalok is Bartók, Kodály és Kodály Emma feldolgozásában. Székelyhidy Ferenc énekét maga Bartók kísérte zongorán. A tanulmány e két nagyszabású hangverseny létrejöttének körülményeivel, a bemutatók jelentőségével foglalkozik, számos korabeli dokumentumot idézve. Pollmann Ferenc tanulmánya kiváló összefoglalás a Monarchia hadseregéről, a katonaéletről, a magyar katonák szerepéről az első világháborúban. Az egész könyv mondanivalóját a Hadtörténeti Intézet Archivumából vett korabeli fotóanyag egészíti ki.

Szalay Olga munkája tudományos vonatkozásai mellett zenei közművelődésünkben is jelentős, mivel napjainkban egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik a szabadságharc és általában a katonaelet dalai iránt. Alig van az új népzenei lemezek között olyan, amelyiken katonadal csokrok ne szereplnének. Vagy gondoljunk a 48-as dalokat tartalmazó CD nagy sikerére. Kismarján pedig egyenesen „Baka kórust” alapítottak a közelmúltban. A száz dalt akár dallamkérdőzőként használhatja, aki gyűjtéssel is foglalkozik. Bartók és Kodály gyűjteménye, ha közel száz éves késéssel is, de most bekerül az ország népzenei vérkeringésébe, értékes dallamaival, a sok szép szöveggel nagy vérfrissítést jelenthet. Segíthet feleleveníteni néphagyományunknak ezt a szinte „hungarikumnak” számító rétegét.

A könyv, Szalay Olga hatalmas munkája máris méltán nyert el Palermóban egy igen rangos nemzetközi elismerést, a Giuseppe Pit-rè–Salomone Marino-díjat, s azon belül a nemzetközi zsűri díját.

Bencze Lászlóné dr. Mező Judit
(A Magyar Kodály Társaság Hírei, 2011. 1. sz.)

Népköltészet

Írta: Babits Mihály

(1)

Egy érdekes kritikát olvastam nemrég Schöpflin Aladártól; egy háborús népdalgyűjteményről beszél. Amit mond, az megint felidézi teljes komplexumában a népköltészet problémáját, mely az irodalom legparadoxálisabb problémáinak egyike. Mit mond Schöpflin? Csak egy szóval fogok utalni rá, mert nem erről lesz most szó.

Tehát azt mondja: A népdal fuldoklik. Az új népköltészet lényegében félművelt vagy egészen műveletlen emberek költészete.

Ha ez értékmegállapítás, ellenállhatatlan föltámad a kérdés: nem foglalja-e ez magában az egész népköltésnek elvi elítélését? Jelentett-e valaha mást a népköltészet, mint félművelt vagy egészen műveletlen emberek költészetét?

A népdalokat a tankönyvekben a mezei virágokhoz szokták hasonlítani. Ki festette olyan szép színesre a mező virágait? Vadon nőnek hát ezek a népköltemények, vagy valami csodálatos úton a „nép ajkán” születtek? Be kell vallanom, hogy én nem hiszek az ilyen csodálatos utakban, és az az érzésem, hogy a népköltészetről való egész felfogásunk tele van mitológiával. Azt hiszem, egészen könnyű lenne valami *advocatus diaboli*-t megszólaltatni a népköltészet ellen, egy rosszhiszemű dialektikust, aki az igazság erős látszatával beszélhetne ilyen formán:

– Mit jelent az, hogy ezek a versek a „nép ajkán” születtek? Micsoda mitológiai szörnyeteg az a „nép”, és micsoda ajka van? Előállhat-e egy költemény másképp, mint hogy egy költő megalkotja? Később talán mások faragják egy kicsit, elváltoztatják, rontanak rajta – meg vagyok győződve, hogy sokkal ritkább esetben javítanak –, de alapjában az, ami a költemény lényege, lelke, az olyan egy valami, hogy csakis egy lélekből sarjadhatott elő... Akármit beszéljenek a német tudósok, én nem tudok mást hinni, mint amit Goethe hitt, amit talán minden *költő* hitt, aki valaha Homéroszt olvasta: hogy mindazt, ami az *Iliász*-ban lényeges, egy ember alkotta! Mindazt, ami az *Odüsszeiá*-ban lényeges, egy ember alkotta! És minden népkölteményt, ha igazán méltó a „költemény” névre, lényegében egy ember alkotott: legfeljebb a könnyű nótákhoz toldottak-foldottak strófákat, mint ahogy az operettek kupléihoz lehet vég nélkül toldani-foldani. (S ezek sokszor bizony csak olyanok a népköltészetben, mint az operettkuplék a városi embernek: azért helyettesíthetik ma már oly könnyen őket a nép „ajkán” is az operettkuplék...)

Az igazi költemény, ha népköltemény is, aligha lehet más, mint egy költő műve, s a legújabb népdaloknak rendesen elég könnyű kinyomozni a szerzőit is, ha valaki veszi magának ezt a fáradságot. (Abban a háborús

népdalgyűjteményben, amelyről Schöpflin szólt, igen sok vers alatt meg van jegyezve a költője is, valamely tizenkettes baka személyében – sőt megesik, hogy Petőfi egy versét olvassuk a Marschall Lőrinc tizenkettes baka neve alatt!) A vers eredete itt se más, mint a műkölteményeknél; de van valami közömbösség az eredettel szemben. A „nép fia” éppoly kevésbé kérdezi, ki csinálta a nótát – az edényt, melybe érzéseit önti –, mint ahogy nem szokta érdekelni, ki csinálta a tarka kancsót, melyet megvett a vásárban. Ezért marad a népdalok költője rendszeren ismeretlen.

De hát ha minden igazán értékes népköltemény egy ember műve, csak úgy, mint a műköltemény, mi különbözteti meg igazában a népköltészetet? Talán éppen csak ez a közömbösség az eredettel szemben, éppen csak az, hogy a szerzője ismeretlen? Ez nyilván nem így van. Hisz láttuk, hogy a szerző nem is mindig ismeretlen – aztán különben is: akkor minden, bármely művelt, városi stílusú vers is, ha a szerzője nevét véletlen nem tudnók, népköltemény volna. Mit mondjunk hát akkor? Én igazán nem tudok egyéb definíciót találni a népköltészet számára, mint hogy az: *olyan költészet, mely irodalmilag műveletlen költőktől származik.*

De hát akkor hova lesz a népköltészet híres méltósága? Hova lesznek a sokat hangoztatott szólamok – amiket mindannyian már az iskolában megtanultunk –, hogy: *a legnagyobb költő, a legigazibb költő a nép maga; hogy semmiféle műköltő sem versenyezhetik a nép hatalmas fantáziájával, csodálatosan mélyről jött poézisével?* Ha a népkölteményt csak éppen úgy egy ember csinálja, mint a műkölteményt, s az egész különbség csak annyi, hogy ez: irodalmilag műveletlen ember: akkor igazán nehéz megérteni, hogy miért legyen okvetlen nagyobb költő a műveletlen ember – holott bizony sokkal kevesebb képzet- és szóincse van, sőt sokkal kevesebb érzése is – amiből a poézis szövődik? Vagy hogy mért tudja akár csak fájának karakterét is jobban kifejezni, aki fájának kultúráját kevésbé sajátította el? Más szóval, mért volna ama régi, ismeretlen nevű, kölesdi kántor okvetlenül nagyobb költő, mint Vörösmarty Mihály? Nem babona-e a népköltészet?

(2)

Így beszélne, mondom az *advocatus diaboli*, az ördög ügyvédje. Mit tudunk felelni neki? Lehetne talán így módon felelni:

– Az is megeshetik, hogy a kölesdi kántor nagy költő. Mi tudunk egy időt, amikor Magyarország leghíresebb műköltői, többek közt például, Garay János és Jámbor Pál voltak. És a szalontai jegyző nagyobb költő volt, mint ezek ketten összevéve: mert Arany János volt.

Csak hogy Arany János művelt, tudós emberré vált; valódi műköltő lett; de hány Arany János lehet, aki falun marad, műveletlen marad? Lelke nem lesz talán olyan gazdag, sokoldalú, differenciálódott, mint a műköltőké: de egyszerűbb marad, még mélyebb talán, még gyökeresebb. Nem fog oly sok hang születni lelkéből: mert lelkének anyaga kevesebb. De az a kevés anyag talán jobb, erősebb, romlatlanabb; az a néhány dal, ami születik belőle, talán értékesebb a műköltő minden művészeténél. A műveltségnek sok előnye van a költészetre, de sok hátránya is. Gazdagságot ad, de az erőből elvesz. Elvesz főleg a léleknek abból a gyermeki elfogulatlanságából, a lélek szemének abból a tiszta frissességéből, ami talán a legnagyobb dolog a poézisban: üvegeket rak a szem és a világ közé, szép, színes, finoman metszett üvegeket; de mégiscsak ablakok ezek!

Igazán, bizonyos szempontból azt lehetne mondani: a modern műveltség, az újkor kiterjedt és változatos kultúrélete valóságos csapás volt a költészetre és minden művészetre. Miben különbözik ez a *modern* kultúra például a középkor vagy a kora reneszánsz egyszerűbb és mélyebb kultúrájától? A könyvek sokaságában és az utazás könnyűségében. Azt merném mondani: az emberi kultúra szerencsétlensége ott kezdődik, amikor a könyvnyomtatást forgalomba hozták; az emberiség szellemi életének igazi gyásznapja az, amelyben az első vasút elindult. A tények nem ellenkeznek ilyen felfogással. Tudjuk, hogy a könyvnyomtatás elterjedése előtt *volt* kultúra; az emberiség legnagyobb és legmélyebb kultúrái nem ismertek könyvnyomtatást és olcsó könyveket. Az olcsó könyvek a szellemi kultúrájának igazi átkai. Mióta sok könyv van, azóta nincs könyv, mely emberi életben eseményt jelentene; nincs könyv, nyomós lelki tényező. Nincsen biblia. A szellemi kultúra ideálja a régi klostrom, amelynek csak néhány könyve van, amit minden barát már tízszer olvasott, kiolvasva belőle és beléolvastva már mindent. Ily klostromokból sarjadt ki a középkor végének és a kora reneszánsznak bámulatos kultúrája, melyhez hasonló szellemiségű kultúrát máig nem produkálhattunk. (Mert nem az írni-olvasni tudók száma teszi a kultúrát. Könyvek és olvasók például soha úgy meg nem szaporodtak, mint az utolsó években: de elég olvasni néhányat e nagy tömeg könyvből, hogy érezzük, mennyire hanyatlott maga a kultúra.)

És ami a szellem kultúrájának a sok könyv, az a benyomások kultúrájának a sok utazás. Mióta gyorsan utazhatunk, hamar látunk sok mindent, elfelejtettünk látni: semmit sem látunk igazán. Mióta ezer tájon járunk, ezer városban, egy tájról, egy városról sincsen igazi mély hangulatunk. Chesterton mondja egy helyütt, hogy senki sem él szűkebb világban, mint a globetrotter. Mert az emberi világ igazi keresztmetszete nem a térben van: hanem befelé, a tájnak és az emberi társaságnak is, belső, rejtettebb rétegei felé, melyeket a globetrotter sohasem ismer meg igazán. Pedig ehhez képest a külsőségek változásai lényegtelenek.

Nem érezzük-e itt a parasztnak óriási előnyét? A parasztét, aki mélyen, gyökeresen benne él egyetlen tájnak, egyetlen falunak szellemében, akinek minden fa, minden úthajlás mély és gyermekkorától beedzett lelki él-

ményt jelent, az utazott városi ember felett, aki már észre sem veszi a fákat és úthajlásokat? A parasztét, akiben a falu szelleme él, egy egész emberi társaság, teljes átmetszetében és belülről? A műveletlen, egyszerű emberét, akiben a könyvkultúra gazdagsága el nem takarta még a faj ősi, mély és meleg színeit, a temperamentum természetes csillogásait; akiben a könyvből tanult, irodalmi szavak túl nem zenghetik még a nyelvnek friss, vadon hajtott, elhasználatlan őseréjű szavait? Igen, az, hogy kultúrálatlan emberek költészete a népköltészet: ez éppen erénye és ereje...

(3)

Így lehetne talán felelni a népköltészet támadójának; de én mégsem felelnék így, mert úgy érzem, nem lenne igazam teljesen.

Igaz volna-e az, hogy a kultúra árt a költészetnek? Micsoda költő volna az, akiben a könyvek szavai elfakíthatnák a Természet ősi és szabad szavait? Igazi nagy költőkkel megeshetnék-e ez? Nem inkább az történik-e az igazi nagyoknál, hogy ők a könyvkultúrából is elevent szívnak ki, s föltámasztják, visszaifjítják lelkünkben azzá, amiből minden kultúra eredetileg származott: életé, életanyaggá. Így nem teher, hanem gazdagság nekik a kultúra, lelkük egy darabja, s éppoly természetes örökség, mint a kedély vagy a temperamentum: egy örökölt képzetkincs. S ez az örökség az, amire minden költészetnek szüksége van, hogy gyökeretelenné ne váljon: földje ez, fája, összekötő ereje, az életnedv, mely egyik jelentkezéséből a másikba, egyik leveléből a másikba áramlik.

Ha valaki tudja ezt – s ennyire ismeri a kultúra fontosságát minden költészetre nézve –, nem becsülheti a népköltészetet többre, azért, minél kevesebb a kultúrája. Én hogyha nem félnék megint a paradoxon látszatától, azt mondanám inkább: azért tartom sokra a népköltészetet, mivel *több* a kultúrája. Nemcsak a könyvekben rejlik a kultúra. Kultúra van a nyelvben magában, az ősöktől örökölt beszédmódokban, közmondásokban, kultúra van a régi szokásokban, vallási és babonás hagyományokban, a természet és az élet átöröklött, hagyományos interpretálásában. Egy hagyományok által kormányzott élet már maga kultúra. A városi ember sok kultúrát tanult, de sokat is veszített, sokat is felejtett, mikor fájának ősi, hagyományos életét felejtette.

Az ősi élet és ősi szó e kultúráját őrizte meg a falusi ember. Ez a kultúra az, amiből a népköltészet kinőtt.

És itt visszatérhetnénk oda, ahonnan indultunk. Minden olyan esemény vagy állapot, mely a népet ősi, hagyományos életmódjából kiforgatja – s így a háború is –, minden, ami régi szokásokat tesz értéktelenné vagy lehetetlenné, a népköltésre nem előnyös, csak hátrányos lehet. Mert a nép kultúráját bolygatja meg az ilyen változás; azt a kultúrát, amely nem könyvekben, hanem magában az élet formáiban öröklődött. Ezért az ily korszakok népköltésében is mindig csak az a jó, ami régi meg tudott bennük maradni: a háborús népköltésben az a jó, ami még ősi, igazi – háború előtti.

(Megjelent a Pesti Napló 1918. június 25-i számában.)

„Erényeink”

Gondolatok a magáról nem filozofáló táncművészet mozgalom védelmében

Vonzanak a negatívumok. Talán azért, mert a Rákosi-érában úttörő voltam, és még mindig dacolok a gyermekkorom kényszer-pozitívista szemléletével („...az úttörő oly vidám...”). Ezért is tetszett Grecsó Krisztián cikke („Hová tűntek a táncosok?” – folkMAGazin, 2010/4). Tele van negatívumokkal. Az egyik észrevétele például az volt, hogy a táncművészet második generációjából – az elsőtől ellentétben – már hiányzott az értelmiségi attitűd. Valószínű, hogy ebben igaza van. Viszont az is megérthető, hogy a táncművészek ösztönös amatőrjei szívesebben mulattak, mint hogy „értelmiségi attitűdöztek” volna. Ezt talán az ösztönük javára is lehetne írni! Jó dolog az ösztönösség, de azért az is jó, ha egy kicsit utánanézzünk, hogy miért is van helyes úton a táncművészet ösztönünk. Mert, ha ezt nem tesszük, akkor könnyen rossz útra térhetünk, illetve áldozatul eshetünk a tolakodó ideológiai szószal járó „izmusoknak” vagy intézményeknek.

Íme néhány filozófiai támpont az életét főleg ösztönösen élő táncművészet védelmére. Ehhez három csodálatos embert hívoék segítségül.

*

RENÉ GIRARD

Róla már írtam a múltkorai cikkemben, amikor a MÁNE [Magyar Állami Népi Együttes – a szerk.] Édeskeserűjének a hiányosságairól volt szó („Mi történik itt?” – folkMAGazin, 2010/1). Girard téziseiből az ide illő a mimesisről, azaz az utánzóról, illetve az utánzandó modellről szóló rész. Röviden: a hagyomány átadásához mindig szükségesek a modellek. Csecsemőkorunktól fogva így tanuljuk nyelvünket, kultúránkat. De mivel a kultúra a modern világban már nem az autentikus, közösségi „apáról-fiúra” módszerrel hagyományozódik, modell-válságról beszélhetünk. Itt a modell kiválasztásába már beleszól a globalizáció, a kommersz kultúra millió lehetőséget nyújtva. Tehát létfontosságúvá válik a helyes példakép kérdése.

Nos, a táncművészet helyes példaképet választott, illetve létéből kifolyólag eleve autentikus alapokra lett építve. (A mozgalom születésénél az alapítók remekül végezték munkájukat. Csak úgy melleleg megjegyzem, hogy én mindig úgy tudtam, hogy ott Tinka [Martin György] és Timár [Timár Sándor] is bábáskodtak. Tata [Novák Ferenc] viszont múltkorai interjújában

másokat állított a bölcső mellé. Ejnye, hát ezt is rosszul tudtam? Vagy csak a történelem változik?) Azokra a kicsi, hagyományos közösségekre épült, amelyek ezt a művészetet születték, művelték – Szék, Türe, Tyukod, Karád, Bonchida, Magyarbód és a többi. Mert azért más lehetőség is lehetett volna. Választhatta volna a mozgalom – mint más mozgalmak ezt teszik is – a „nemzeti” ideált vagy a honfoglalók képzeletbeli hagyatékát. (A honfoglalókról még azt sem tudjuk biztosan, hogy kizárólag magyarul beszéltek-e.) Vagy, mint a színpadi néptánc egyre szívesebben teszi, az elit, magas művészeti sikerképeket.

Ugyanakkor, bár példakép szempontjából jó helyen van „a táncművészet”, nem ülhet a babérjain. Mivel ez egy revival mozgalom, tehát már nem egy hagyományos közösség korlátain belül működik, állandóan meg kell fontolni, hogy mit fogad be a környezetéből, illetve, hogy milyen modern befolyásoktól és modellektől kell elzárkózni. Technikai szinten itt van például rögtön a hangerősítés kérdése. Társadalmi szempontból pedig nagyobb feladat elhatározni, hogy a táncművészet és az ehhez kapcsolódó közösségi hagyományokat miként kell, és mennyire lehet a mindennapi életbe beépíteni.

Mert nem csak a hagyományörzés és a revival szempontjából helyes ez a modell. Ezek a falusi hagyományos közösségek kitűnő támpontjai lehetnének a mai globális, kommersz, kapitalista világban tévelygő egész magyar társadalomnak is. Innen nézve a táncművészet mozgalomnak – megfelelő modellje révén – óriási etikai értéke van a magyar társadalom számára. Hogy pontosan miért, az a második csodálatos filozófushoz vezet.

*

LEOPOLD KOHR

Kohr magát filozófiai anarchistának titulálta. 1909-ben született Oberndorf bei Salzburg-ban. (Abban a faluban, ahol Franz Xavier Gruber a „Stille Nacht“-ot szerezte.) Ő a „small is beautiful” mozgalom kútfője. Egész életében a nagyság kultusza ellen küzdött, mondván, hogy az emberiség szinte összes kínja és gondja a túlzott nagyságnak tulajdonítható. A szinte univerzális fejlődési-fejlesztési mánia helyett Kohr két másik etikai mércét ajánlott: az arányosságot és az illőséget (Verhältnismäßigkeit und gewiß). A kettő együtt olyan em-

beri és emberléptékű társadalmat jellemezne, amelyben egy-egy közösség határa ott húzható meg, ahol a közösség tagjai még egymás közt meg tudják vitatni, hogy mi illik közösségükhöz és mit kellene kirekeszteni. Nem nehéz párhuzamot látni Kohr ideális kisközösségei és a táncművészet mozgalom modelljei, a hagyományos falusi közösségek között.

Modelljéhez hűen ez az arányosság és illőség a táncművészetben is megjelenik. A közösség arányos határát megadja a (hangerősítés nélküli) élő zene, korlátozva annak nagyságát. Az illőséget, az odaalósságot megadja a táncolt dialektusok kerete és a rendre táncolás. A táncművészet gyakorlat lehetőséget ad a zenész és táncos közötti szoros emberi kapcsolat megteremtésére, ami lényegesen más, mint a DJ-nek odaordítani, hogy „Szuper!”.

De az, hogy a táncművészet tükrözi a Kohr-féle erényeket, messzemenően többet mond, mint hogy csupán a mozgalom arányos modellre lett építve. Azt is jelenti, hogy mozgalmunk követendő megoldást mutat az egész társadalom számára. Mert nem túlzás azt mondani, hogy Kohr modellje az emberiség jövőjének az egyetlen józan modellje. Sajnos Leopold Kohr szerény, de korszakalkotó tézisének majd csak akkor jön el az ideje, amikor kapzsiságunkban, mohóságunkban és nagyvási mániánkban földgolyónkat már-már teljesen tönkretettük.

*

IVAN ILLICH

Harmadik filozófus támpontom a nagyszerű Ivan Illich. E bécsi születésű, többnyelvű jezsuita pap, filozófus, közgazdász és nyelvtanár gondolataival a hatvanas-hetvenes évek forradalmának egyik fontos forrása lett. Illich a világ elintézményesedésének volt ádáz ellensége. Szerinte a modern világ domináns gazdasági elméleteinek szükségére alapozott világnézete egy olyanfajta embertelen, illetve nem emberre szabott gondolkodásmódot és globális gazdasági világot hozott létre, amiben a Kohr-féle kisközösségi arányosság úgy eltűnik, hogy már szinte nem is tudjuk értékelni.

Illich egy analógiával segít nekünk ezt megérteni, és ez egyben közelebb is hoz bennünket a táncművészet, tágabban értelmezve a hagyomány témájához. A nyugati zene történelmét ajánlja figyelmünkbe, visszavezetve ezt az ógörög „tonos” fogalmához. A

„tonos” nem csak a zenében való harmóniát jelentette, hanem az egész élet arányosságát. Illich rámutat arra, hogy a nyugati zene történetében fordulópontot jelent az új technikai vívmány, a pianoforte, ami egy új, domináns, intézményesült harmóniaérzetet teremtett és szinte egy csapásra eltüntette a régi hangszerek sokágú harmóniavilágát, de annyira, hogy fülünk már jóformán képtelen a régi rezgéseket érzékelni.

Illich szerint elvesztettük azt az arányosságot és illőséget, amit a „tonos” jelentett az ógörög társadalomban. A XVII. századtól kezdve ez egyre elhalványult. Helyettesítette az objektív, mérhető alapokra épített elvont tudomány, mint például a gazdaságtan, ami a régi emberi értékeket a saját, kizárólag pénzben mérhető értékeivel váltotta fel. Itt a nagy veszteséghez az is hozzájárul, hogy az eltűnt értékek közé tartozik nem csak az emberi etikára épülő szemlélet, hanem az a régi képességünk is, hogy az arányosság szépségét, igazságát egyáltalán érezzük. Mint a nem használt izom, ez az érzékenységünk is elsorvadt. Hogyan lehetne újra felfedezni, feléleszteni? Illich azt a reményt csillantja fel, hogy talán a régi zenei világ újrachódításán keresztül vissza tudnánk nyerni az arányosság iránti érzékünket. (Bátran mondhatjuk tehát, hogy ha Illich ismerte volna a táncmozgalmat, biztosan a fenti reményei mellé sorakoztatna volna.)

Különböző Illich intézményesedés elleni tézisei arra készítetnek bennünket, hogy vigyázzunk, a táncmozgalom el ne intézményesedjen. Dicséretes, hogy idáig sikerült elkerülnie ezt a veszélyt.

Végül összegezzük a táncmozgalom filozófiai támpontjait! René Girard gondolatait követve elmondhatjuk, hogy a mozgalom feladatához helyes modellt választott. Leopold Kohr munkája rámutat, hogy ez a modell – a falusi kisközösség – világviszonylatban is figyelemre méltó. Mind gazdasági, mind társadalmi, mind kulturális szempontból példamutató, arányos, emberhez illő megoldást kínál. Ivan Illich azt a reményt adja, hogy ezen a példán keresztül visszanyerhetnénk az elintézményesedett globális, kommersz világ által már-már teljesen elhomályosított, eltüntetett emberi értékrendszert. Olyan etikai és esztétikai szemléletet kaphatunk vissza, amelyben nem az üzleti siker, nem a versengés, nem a hatalom és a dicsőség, hanem az arányosság, a megértés, a harmónia, a hagyományos szépség adja a mércét.

Röviden ezek a táncmozgalom mélyebb erényei. Nem rossz, ugye?!

Dreisziger Kálmán

Felhívás

Minden magyarok tánca a Táncbáztalálkozón

Kedves magyar néptáncosok és népzeneészek világszerte!

Mint azt bizonyára tudjátok, 1982 óta minden tavasszal megrendezésre kerül az Országos Táncbáztalálkozó és Kirakodóvásár, mely a magyar néptáncosok, népzeneészek talán legfontosabb szakmai eseménye. A programnak otthont adó Papp László Budapest Sportaréna (egykor Budapest Sportcsarnok) évről-évre zsúfolásig megtelik a Kárpát-medence minden részéről érkező táncosokkal, muzikusokkal, falusi hagyományőrökkel és persze érdeklődőkkel. A kétnapos rendezvényt több tízezren látogatják. Az elmúlt években nagy örömünkre azt tapasztaltuk, hogy a távolabbi országokban élő magyarok is egyre nagyobb számban látogatnak haza a rendezvényre. Bízunk benne, hogy ennek egyik oka a rendezvény megfelelő színvonala, vonzereje. Ennél fontosabb azonban, hogy Ti, távol élő magyarok egyre erősebben, egyre tudatosabban őrízitek, ápoljátok kultúránkat, lakóhelyeiteken közösségeket, szervezeteket működtettek, hoztok létre, melyek idegen világokban meggyökeresedve tartják össze szétszóródott honfitársainkat. Szeretnénk áldozatos munkátokat egy meghívással, egy közös nagy tánccal megköszönni.

A jubileumi, XXX. Országos Táncbáztalálkozó és Kirakodóvásár szervezője, a Táncbáz Egyesület ezúton meghívja a Magyarországtól távol élő magyar néptáncosokat és népzeneészeket egy közös színpadi bemutatóra. Szeretnénk, ha a rendezvény vasárnapján, 2011. április 3-án délután néhány percig a legnagyobb magyarországi szakmai rendezvény színpadán köszönhetnénk benneteket.

Terveink szerint 10-15 percben mutatkozna be minden néptáncos és népzeneész, aki külföldről érkezik és előre jelzi fellépési szándékát. Természetesen szívesen fogadjuk azokat a néptánc vagy népzene kedvelőket is, akik nem magyar származásúak, de ismerik, művelik a kultúránkat. Két tájegység (Szatmár és Mezőség) táncai kerülnének terítékre. A jelentkezőknek nem kell koreográfiát betanulni, egyszerűen csak ismerni kell a fenti két tájegység táncainak alapjait. Korosztályi megkötés nincs és táncos párt sem kötelező hozni (természetesen szerencsésebb párban jönni). A zenészeknek szintén e két anyag muzsikáját kell majd játszani. A jelentkezések ismeretében a rendezvény előtt megküldjük a dallamokat, így könnyebb lesz a felkészülés. A közös bemutatóhoz a Táncbáztalálkozón szervezünk próbát, melyet a fellépés napján délelőtt tartunk.

Bízunk benne, hogy kezdeményezésünk sikeres lesz, reméljük, sok hazajáró magyar kap kedvet a közös bemutatóhoz. Kérjük, hogy mielőbb jelezzétek részvételi szándékotokat a cimbi@iplus.hu (Kovács Norbert) e-mail címen! Kérjük, hogy adjátok meg elérhetőségeket (e-mail cím), így a későbbiekben tájékoztathatunk benneteket a fejleményekről! Írjátok le, hogy melyik országból, mely táncgyűjtéstől érkeztek, ha zenéltek, milyen hangszereken játszottok! Az angol nyelvű jelentkezéseket az erdosildi@vipmail.hu (Erdős Ildikó) címre várjuk.

A jelentkezés határideje: **2011. március 10.**

Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület, Táncbáz Egyesület

A pásztorfurulya és tanítási lehetőségei

Adalékok az alapfokú művészetoktatáshoz – V. rész

„Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket és zenét, hogy ne gyötrelmem, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak, s egész életére beleoltsa a nemesebb zene szomját... Sokszor egyetlen élmény egész életére megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a véletlenre bízni: ezt megszerezni az iskola kötelessége.” (Kodály Zoltán: Gyermekkarok, 1929.)

HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBΣÉGEK A ZENEISKOLAI ÉS A NÉPHAGYOMÁNYBAN ÉLŐ TANÍTÁSI-TANULÁSI MÓDSZEREK KÖZÖTT

Ha össze akarjuk hasonlítani e két tanítási módszert, először a céljaikat kell meghatározni. Mit akar elérni az egyik, mit a másik? Azt mondhatjuk, hogy a zenetanítás alapvető feladata olyan zenei alpműveltség kialakítása, amelyet a tanuló bármikor fel tud használni saját és mások örömére.

A zeneiskolai nevelés lehetőséget ad a professzionális és a műkedvelő szintű zenei tudás elsajátítására egyaránt. Ezen a ponton felsejlik az általam már leírt különbség a zenész cigány és a parasztmuzsikus hozzáállásában. A zeneiskola olyan intézmény, amelynek kötelessége mindkét igényt kielégíteni. A módszer mégis egy. Feltételezünk egy fejlődési menetet mind az elméleti, mind a gyakorlati oktatásban. Ehhez a rendelkezésre álló tananyagból szemezgethet a tanár a tanuló képességei szerint. Ha a tanuló a feltételezettnél lassabb ütemben halad, a tanárnak alkalmazkodnia kell hozzá. Ha viszont gyorsabban fejlődik, alkalom nyílik egy magasabb szint adta lehetőségek kihasználására. Az elméleti és gyakorlati tananyag heti rendszerességgel kerül átadásra, kétszer harminc vagy egyszer hatvan perc erejéig. Emellett a diákok saját fejlődésük érdekében egy bizonyos szint elérése után kötelezően választanak elméleti és gyakorlati tárgyakat. Ezen kívül, természetesen életkortól függően, általános, közép- vagy felsőfokú szinten más tanulási kötelezettségeik is vannak. A zeneiskola ezek mellett többlet-elfoglaltságot jelent a tanulónak. Ilyen feltételek között kell a tanárnak átadni tudását, szinten tartani a gyermek érdeklődését (még két tanóra közti időben is!), figyelemmel kísérni fejlődési lehetőségeit, igényeit.

Az általam vizsgált hagyományozó tanulási-tanítási módszer alapja a természetes igény. A hagyományos paraszti világban nem kellett külön tanítani például a népdalokat, a néptáncot, hiszen mindezeket főként utánzással sajátították el a kisgyermek nagyobb testvéreiktől, szüleiktől, nagyszüleiktől, ily módon nevelődtek bele a hagyományokba. Ez a folyamat látszólag nem kötődik sem megszabott időrendhez, sem tananyaghoz, célja is csak részben egyezik a zeneiskoláéval. Ha jobban szemügyre vesz-

szük, egy faluközösségben a szórakozás, szó-
rakoztatás lehetőségeit szigorú keretek szabályozzák. Ezek a keretek a faluközösségi etika íratlan szabályaihoz és a mezőgazdasági munkák elvégzésének rendjéhez igazodtak. A fiatalnak nem volt mindig módja gyakorolni, kérdezősködni, ezért minden pillanatot meg kellett ragadnia, amikor lehetőséget látott saját fejlődésének előremozdítására. A zenész cigányok életében hasonló folyamat figyelhetünk meg, azzal a különbséggel, hogy esetükben a megélhetés a motiváció, a tanulás intenzitása ennek minél gyorsabb elérését szolgálja. A hagyományozó tanulás esetében a tanulandó anyagot nem választhatjuk szét gyakorlati és elméleti részekre, hiszen a zene jellegéből adódóan tapasztalati úton kerül vele kapcsolatba a gyermek. A paraszzenész fejében olyan zenei fogalmak élnek, mint ének, dal, cifra, tánc stb. Ennek megfelelően a tanulási folyamatban is együtt kell kezelni a gyakorlati és fogalmi elemeket. A különbség lényegét abban látom, hogy míg az iskolai rendszerben a tudás átadójára hárul a motiváció kialakításának, fenntartásának feladata, addig a hagyományozó folyamatban a tanuló nem lesz a tudás birtokosa, amennyiben azt nem önálló erőfeszítéssel teszi magáévá. Ugyanis, amíg egy faluközösségben a zenei tudás elsajátítása azáltal valósul meg, hogy a gyermek belenő az őt körülvevő zenei környezetbe, addig a zeneiskolában az adott zenei anyag megtanulása történik, aminek fontos alapját képezi a zenei írásbeliség.

A mai városközpontú világban másfajta közösségek alakulnak, másfajta erők mozgatják életünket. Mégis felmerül bennünk az igény egy olyasfajta kultúrának elsajátítására, mint amelyet a néphagyomány kínál fel számunkra. Ennek miérett nem tisztem feltárni, ám tanárként lehetőséget kínálok ennek az igénynek a kielégítésére.

A ZENEI TISZTASÁGRA VALÓ TÖREKVÉS

A pásztorfurulya transzponáló hangszer, így legalsó hangját c hangnak nevezem, az alsó oktáv hangjait római számmal jelölöm I-től VII-ig. A második oktáv fokai arab számmal kerülnek megjelölésre 1-7-ig, a harmadik oktávnál ezt jobb felső vonással (1' - 4') egészítem ki. Így jelenik meg a furulya teljes hangterjedelme, a két és fél oktáv. Az újrend számozása elkerülhető, ugyanis a dal-

lamvázak a fogástáblázatból elsajátíthatók, a díszítések pedig adatközlőnkét eltérést mutathatnak.

Legelső feladatunk, hogy tiszta, együtt szóló hangszereket szerezzünk be. Mint már írtam, a pásztorfurulya nem gyári hangszer. Ennek megfelelően eltérések lehetnek a furulyakészítők munkái, de ugyanannak a készítőnek a hangszerei között is. Magyarországon hozzájuthatunk romániai hangszerekhez. Ezek szűkülő, azaz erdélyi típusúak. Többfélélt is beszerezhetünk ezek közül. Alaphangjuk kissé magas, minőségük változó, de szép a hangszínük. Az első feladat meggyőződni arról, hogy a furulya önmagához képest tiszta-e. Ha hangszíne és hangmagassága megfelel, de vannak hangsoron belüli aránytalanságai, fontoljuk meg azok kiigazítását. Az aránytalanságok kiszűrésére válasszunk megfelelő dallamot, melyet akár több hangnemben eljátszva is kipróbálhatunk a furulyán, így feltérképezve az ideális hangsort.

A magyarországi furulyakészítőknél egyaránt találunk párhuzamos és szűkülő típusú furulyákat. Tanításhoz ezek a legcélszerűbbek, ugyanis ezeket pontos hangmagassággal rendelhetjük meg. Ma Magyarországon egyetlen olyan furulyakészítő van, aki még felmenőitől tanulta a mesterséget és eladásra is készít furulyákat, egyik interjúalanyom, Pál István. Hangszerei jellegzetes palóc furulyák, haladó furulyások számára ajánlottak.

A zeneiskolában elengedhetetlen, hogy több furulya együtt szóljon. Mint minden ajaksípós hangszernél, fúvás hatására a pásztorfurulya alaphangja is felfelé kúszik. A pontos összehasonlításához kiválasztott furulyák befújt állapota szükséges. Legcélszerűbb a furulya IV. és 4. fokát a sípnyílás befedése nélkül megfújva megállapítanunk az esetleges eltérést, ugyanis ezek a hangok stabil elemei a hangsornak. Ha hangológépet használunk, az előbbi módon kimért hangmagasságához hozzá kell vennünk a befedéssel történő fúvás intonációs különbségét is.

A gyermek pontos hallásának kialakítása elengedhetetlen a zenei képzésben, ugyanis, ha nem alakul ki konkrét arányérzéke a modális skálákban, elbizonytalanodik. Ezért az első két évben hatlyukú, de nem semleges hangközű furulyák használata célszerű. A magyarországi készítőknél találunk, de akár

Mandache Aurél és Hodorog András (Somoska, Moldova, 2005. – fotó: Gál Nikoletta)

meg is rendelhetünk tiszta tercű, szeptimű, rövidebb, d' alaphangú furulyákat, melyek némely fajtája hangolható is, és egy hat-hét éves gyerek könnyedén lefogja a hangzólyukakat. Ezek a furulyák alkalmasak arra, hogy a szolfézs-órákon tanult egyszerű dallamok hamar elsajátíthatók legyenek. Így nem jelent gondot a növendék számára azok szolmizálása, ábécés hangokon való eléneklése.

A népzében a kotta egyfajta „mankó” a tanítvány számára. Míg egy adatközlő tisztában van a saját dallamaival, addig egy népzene szakos zeneiskolai tanuló az a feladata, hogy mind az öt dialektus dallamaiból stílushűen tudja bemutatni a főbb típusokat. Ez a módszer lehetőséget biztosít a klasszikus zeneelmélet és a népzenei gyakorlat összehangolására. A népzene tanulási folyamata során a tanuló képes lesz hosszabb zenei egységeket önállóan értelmezni és memorizálni kottából vagy hangzó anyagról egyaránt. Bár az alapfokú művészetoktatás mai állapota csak magas térítési díj ellenében teszi lehetővé több hangszer egyidejű tanulását, mégis az lenne a cél, hogy ha egy gyermeknél igény merül fel a komolyzenei hangszerek behatóbb tanulmányozására, azt gond nélkül megtehesse.

EGYÉNI ÉS CSOPORTOS FOGLALKOZÁSOK
A tanítvány a harmadik évben, vagy ha elér egy bizonyos szintet, megkezdheti a stílári elemek megismerését az autentikus, semleges tercű, szeptimű hangszereken. Ilyenkor tárul fel számára a pásztorfurulya sokszínűsége. Az egyéni foglalkozások fontos alapot jelentenek a csoportos órák előkészítésében. A tanuló elsajátítja a hallás után való tanu-

lást, amely mérföldköve a hagyományozó tanulási folyamatnak. Emellett megtanulja a kottaolvasás alapvető szintjét, amellyel az írott furulyaiskolákban ismeri ki magát. Az intonálási technikák elsajátításával felkészül a csoportos játékokra, a kamara típusú hangszerfelállásokban betöltendő szerepére.

A magyar néphagyományban nem ismeretes a több furulyást tömörítő hangszerfelállítás, a zeneiskolában azonban fontos szerepet kaphat egy ilyen együttes körültekintő összeállítása. Két szempontból is. Egyrészt nincs két furulyás, aki egy szinten lenne, így megfelelő instrukciókkal elérhető, hogy a csoportban résztvevő furulyások átvegyék egymás tapasztalatait s ezáltal fejlődjenek. Másrészt az együttesen belüli kommunikáció, a zenei kifejezés elsajátításában is jelentősen előreléphetnek.

A csoportos furulyajáték felveti az önálló variációk együtthangzásának problémáját. Mivel a furulyást minden esetben kötik a hangnem, a ritmika és a szerkezeti felépítés szabályai, a dallamok csak elég nagy megkötésekkel játszhatók. A konzonáns egyidejű játék megoldható a tanulók kellő felkészítésével, amely által kölcsönösen megismerik egymás kedvelt díszítéseit, variációit, ezáltal létrejöhet a kiegyensúlyozott hangzás. A felkészítésnek tartalmaznia kell a lehetséges stíluselemek elsajátítását és a gyűjtésen hallható lehető legtöbb dallamformálási mód pontos alkalmazását.

Manapság a revival zenész feladata a közönség előtt való megjelenés megtanulása is. Ha megfigyeljük, egy olyan falusi emberből sem lesz zenész, akiben ne lenne elég nagy az exhibicionizmus. Mind az egyéni, mind

a csoportos foglalkozások célja kell legyen a színpadi megjelenés, viselkedés szabályainak megtanítása. Ha a népzeneoktatásban tudatosan építjük fel a csoportos és egyéni foglalkozásokat, nagy sikereket érhetünk el a tanulók fejlődése terén.

A PÁSZTORFURUYA HAGYOMÁNYOS ÉS NEM HAGYOMÁNYOS SZEREPEKÖRBE

A ma Magyarországon népzene tanuló diákok az oktatás során megtanulja többek között a pásztorfurulya hajdani és mai szerepét a társadalomban. A táncmozgalom lehetőséget biztosít a műfaj akár professzionális, akár amatőr művelésére. Azt azonban tisztán kell látni, hogy ha pásztorfurulyán játszunk, annak vannak bizonyos korlátai. Például a hangszer nem alkalmas többszólamú zenei játékokra, de átgondolt zenei kíséret mellett teret lehet biztosítani ilyen típusú megszólalásának. Megfelelő intonációval kivitelezhető a nem eredendően erre a hangszerre szánt dallamok eljátszása, ám az ilyen próbálkozásokat erőltetett ötletelésnek érzem, ugyanis az ilyen feladatok megoldására számtalan alkalmasabb hangszert találunk. Aki elmerül a hagyomány adta lehetőségekben, tapasztalhatja annak sokszínűségét.

A hangszer egyedi megszólaltatási módjai, hangszínei sokakat motiváltak a pásztorfurulya más zenei vagy művészeti közegbe helyezésére. Kiválóan alkalmas színházi produkciók zenei aláfestésére. Ilyen körülményekre jó példákat találhatunk a kortárs színházi rendezők munkáiban, valamint számos bábtársulat előadásában. Néprajzi témájú filmek zenéjében is gyakran találkozunk furulya hangjával. Az énekelt versek előadói között is találunk művészeket, akik szívesen használják ki a hangszer adta lehetőségeket, valamint más zenei műfajok művelői közül is találunk példákat a hangszer ötletes felhasználására. A jövőben minden bizonnyal találkozhatunk majd további sikeres és sikertelen próbálkozásokkal egyaránt, amelyek életképességét az idő dönti majd el.

ZÁRSZÓ

A társadalom jövője, minősége a legfiatalabb korosztály oktatásán múlik. Amilyen példával szolgálunk nekik, olyanná válnak, s azt továbbgondolva példaként adják majd tovább utódaiknak. Így tett az egyszerű parasztember is. Feleslegesen nem gondolkodott, csak tette a dolgát. Ha tanulnia kellett, okult tapasztalataiból, ha dolgoznia kellett, dolgozott, ha tudását kellett továbbadnia, továbbadta. Az egyszerűség hatékony. Élünk vele!

Bolya Dániel

1

2

3

4

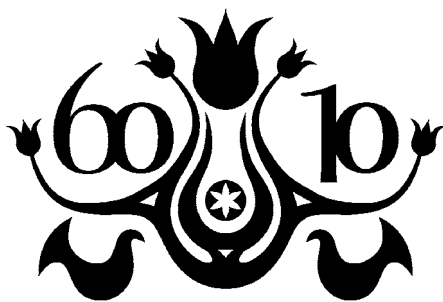
1. A Hagymányok Háza táborában 2. Népi Iparművészeti Múzeum
3. Aprók tánca 4. „Mesterségünk címere” 5. „Örök Kalotaszeg”
Fotó: Beszprémy Katalin, Korzenszky Anna, Dusa Gábor

5

Eredmények és lehetőségek

Tíz éves a Hagyományok Háza

Celemen László főigazgató és Sebő Ferenc művészeti igazgató vezetésével három fronton kezdtek meg a munkát 2001. január elsején a Hagyományok Házában: a Magyar Állami Népi Együttes (MÁNE), a Lajtha László Folklórdokumentációs Központ és a Népművészeti Módszertani Műhely alakította az irányokat. A MÁNE a népművészet színpadi megjelenítésében rengeteget változott az elmúlt tíz év során, mintegy valódi zászlóshajóvá vált a hazai néptáncos műhelyeknek. Igyekezett a kortárs vonulatokat, a modern technikát úgy ötvözni a hagyománnyal, hogy az a szélesebb közönség ízlésének és a szűkebb értelemben vett szakma elvárásainak is megfeleljen. Nyilván a mostani 10 éves jubileum csak egy állomás a hosszú úton, azonban tény, hogy az utóbbi időben az együttest már egyértelműen a népművészet progresszív megjelenítésének vonulatába sorolják, és valószínűleg ennek következtében kap annyi jelentős külföldi bemutatkozási lehetőséget. A Folklórdokumentációs Központ maradt talán a leginkább a háttérben az elmúlt évtized során, azonban felbecsülhetetlen értékű hangzó és szöveges adattárat biztosítottak a kutatásokhoz, az oktatáshoz, az önképzéshez és az előadóművészeknek, amelynek az összegyűjtése és a rendszerezése sem volt kis munka. A módszertani műhely pedig az élő népművészet kulcsa, a hagyomány továbbéltetésének és megismertetésének motorja tanfolyamokkal, kiállításokkal, rendezvényekkel, kiadványaival, konferenciáival.

A Népi Iparművészeti Múzeum, amelynek januári megnyitóját indította a Hagyományok Háza tízéves jubileumát, újabb területen nyit lehetőségeket részben az alkotók, részben a közönség számára. Régi adósságot törleszt, hiszen a Mesterségek Ünnepe, illetve az egyre terjedő, fesztiválokat kísérő kézműves vásárok sikere ellenére mostanáig lényegében nem volt állandó tere ennek a műfajnak, miközben sokak áldozatos munkája nyomán hatalmas anyag porosodott az érdeklődők elől elzárva, anyagiak és megfelelő kiállítótér híján. A Hagyományok Háza

Támogassa Ön is adója 1%-ának felajánlásával a Hagyományok Háza Baráti Köre Egyesületet – így közvetve a Hagyományok Házát is –, és járuljon hozzá ahhoz, hogy hagyományaink a XXI. század emberének mindennapjait is gazdagítsák! Az egyesület adószámja: 18129250-1-41

számos kézzelfogható eredménye közül kiemelkedik még a néphagyomány komplex és játékos megismertetésére törekvő gyermekprogramok sora, valamint számos hiánypótló szakkönyv illetve lemez kiadása, beleértve a még intézményen kívül indult Utolsó Óra program befejezését, de ide sorolhatjuk a határon túli magyar táncgyüttesek rendszeres fellépési lehetőséghez való juttatását, s ezáltal a magyar néptáncos vérkeringésbe való bekapcsolását is.

Amikor tíz évvel ezelőtt létrehozták a Hagyományok Házát, azt valószínűleg senki sem vitatta, hogy szükség van egy, a népművészet egészét megjelenítő kutató-, oktató, szervező intézményre, az viszont kérdés volt, kap-e olyan jogosítványokat, amelyekkel valódi eredményeket mutathat fel, vagy pedig lehetőségek híján betagozódik az általában felügyelt gittegyletek sorába. Tíz év nem sok egy intézmény életében, arra azonban elég, hogy kiderüljön, az elszántság akkora volt a szakma részéről, hogy még a minimálisnál is kevesebbre csökkentett anyagi támogatás sem szegte kedvét a munkának. Az eredmények pedig önmagukért beszélnek.

Ennek elsődleges oka az a hosszú várakozás, amely megelőzte a Hagyományok Háza születését. A táncházmozgalom az évtizedek alatt kialakította a maga intézményes kereteit: a táncgyütteseket, a tanfolyamokat, egyre nagyobb teret kapott a művészeti iskolák alapképzéseiben, a művelődési házak programkínálatában. Ezzel párhuzamosan egyre többen végeztek művészeti, például komolyzenei tanulmányokat, akár felsőfokon, akik elsősorban a népzenei belül képzelték el a jövőjüket. Tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy a táncházmozgalom ki-termelte azokat a szakembereket, akik képzett munkatársai lehettek a Hagyományok Házának. Ugyanakkor ez a műfaj sosem volt az anyagi lehetőségek tárháza, így az elkötelezettség és a hivatástudat is áthatotta a munkát. Talán elsősorban ennek köszönhető a látványos siker. A Hagyományok Háza megkerülhetetlen szimbóluma lett a magyar

kulturális életnek, annyira, hogy a Zeneakadémia népzene szakiránya sem indulhatott volna el egy ilyen intézmény háttértámogatása nélkül. Ezek pedig már azok az eredmények, amelyek a befektetett munka legfőbb visszaigazolásai.

A táncházmozgalom amatőr évtizedei után ma már egyre magasabban képzett generációk alkotják a népművészet kutatóit, alkotóit, előadóművészeit. Ők a Hagyományok Házában az eszmei támogatót, a szakmai háttérrel és érdekképviselőt, a pályázatok koordinálóját, valamint az állam felé megnyilvánuló kapcsolattartót látják. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a szocializmus országhatárokra tagoltsága után a XXI. századot a határok nélküli nemzetben való gondolkodás határozza meg. Ebben az értelemben a Hagyományok Házának feladata az anyaország nyújtotta lehetőségek teljes Kárpát-medencei kiterjesztése. Ma már az értékmegőrzés egyik fontos eszköze, hogy bizonyítsuk a néphagyomány létjogosultságát a mindennapi életben, nem kevésbé az országimázsban. Világszerte keresett exportcikkünk a magyar kultúra, és ennek megjelenítésében a Hagyományok Háza és a MÁNE jelentős szakmai központtá válhat. Egy-egy program, illetve az archívum kapcsán felmerült nemzetközi kapcsolat-hálózat, valamint a vidéki és határon túli, hasonló profilú magyar intézményekkel való együttműködés eddig kisebb szerepet játszott az intézmény életében, a következő évtizedekben viszont lényeges lehet ezek bővítése. Az Európai Unió pályázatok erre megfelelő alapot nyújthatnak. Bár a jelenlegi gazdasági helyzetben elsősorban pénz kérdése, de nyilvánvalóan számít és számíthat is az intézmény szakmai segítségére számos már meglévő és jövőbeli regionális kezdeményezés, amely az adott terület néprajzi jellegű bemutatását vagy kutatását tűzi ki célul, ez különösen a határon túli magyarság szempontjából lehet jelentős.

Természetesen a Hagyományok Háza lehetőségei az ország gazdasági helyzetétől függenek, de ne felejtjük el, hogy az egyre szélesedő képzési lehetőségek, különösen a zeneakadémiai oktatás komoly távlatokat nyit az intézmény előtt. Éveken belül tucatjával lépnek majd munkába a felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok, ami arra is esélyt teremthet, hogy a bizonyos szempontból belterjesnek tekinthető néprajzos-tánc házas közeg egy kicsit szélesebbre nyíljon, akár a munkalehetőség szempontjából is.

Kiss Eszter Veronika

A Hagyományok Háza programjából

MAGYAR ÁLLAMI NÉPI EGYÜTTES:
KINCSES FELVIDÉK

március 2., szerda, 15.00

Műsorában a Magyar Állami Népi Együttes a magyarországi hivatásos együttesek közül először foglalta össze a Felvidék etnikailag sokszínű tánc- és zenekultúráját. Kiindulásként azon tájegységek anyagából merített, ahonnan Bartók népzene kutatói munkássága is elindult (Gömör, Zoborvidék, Felső-Garam mente stb.), ám az igazi szándék nem egy leltár bemutatása volt, hanem Bartók Kárpát-medence koncepciójának érzékeltetése.

MAGYAR ÁLLAMI NÉPI EGYÜTTES:
VERBUNKOS

március 11., péntek, 19.00

Az előadás a nemzeti tánc kialakulásának és a színhagyományban való továbbélésének állít emléket. A forrásként felhasznált régies ugrós, vonulós páros táncok, a katonai sorozás alkalmával használatos lassú, nemes vetetű verbunk, az ebből kialakult főúri társastánc, a palotás és a csárdás különböző táji változatai mind a magyar romantika nemes korszakát idézik.

MAGYAR ÁLLAMI NÉPI EGYÜTTES: 60 ÉV
Thália Színház, **március 22., kedd, 19.00**

Az együttes múltja és jelene három nagy korszakra tagolható, melyeket karizmatikus és meghatározó alkotók fémjeleznek. Az első: az alapítás és a dicsőséges első évtizedek.

E korszak szellemi irányítója Rábai Miklós volt. A második: a táncházmozgalom és az ebből táplálkozó újfolklorista szemlélet térnyerése – Timár Sándor irányításával. A harmadik: a jelen, a korszerű színpadi megfogalmazás, a sokszínű és gazdag repertoár Sebő Ferenc, majd Mihályi Gábor vezetésével. A 60 év című előadás e három korszak jellemző műveinek részleteiből nyújt változatosságot a társulat bemutatásában. A Budapesti Tavaszi Fesztivál rendezvénye.

VIRÁGOK VETÉLKEDÉSE KONCERTSOROZAT
március 3., 19.00

Népzene és historikus zene: Sebő Együttes, Bognár Szilvia, Kátai Zoltán

március 30., 19.00

Népzene és jazz: Szalóki Ági, Dresch Quartet, Borbély Mihály

LISZT FERENCZ PEST-BUDÁN

március 24., 19.30

Magyar Állami Népi Együttes zenekara
Zongorán közreműködik Zsoldos Bálint
A Budapesti Tavaszi Fesztivál rendezvénye.

„EGY GYÉKÉNYEN ÁRULUNK”

március 26.

10-12 óra: Gyékényfonók Mezőfélék

Előadó: Kerekes Ibolya

13-15 óra: Poczók Gyuláné Fekete Jolán
gyékényfonó bemutatója

Kapcsolat: Kerekes Ibolya, tel.: 225-6066,
kerekes.ibolya@hagyomanyokhaza.hu

A KÁRPÁT-MEDENCE TÁNCOS ÖRÖKSÉGE
március 19-20.

Galga menti táncok

A 60 órás akkreditált továbbképzést olyan gyakorlott, néptáncot oktató pedagógusoknak ajánljuk, akik tudásukat szeretnék bővíteni, kiegészíteni, újabb és elmélyültebb komplex tudás birtokába kívánnak jutni. A tanfolyam négy tájegységet ölel fel, a hallgatók a kiválasztott táncok néprajzi hátterét, az adott területre jellemző etnográfiai, történelmi, társadalmi, környezeti hatásokat, a paraszti öltözetet, táncfolklorisztikai és népzenei vonásokat ismerhetik meg. Elsajátítják a választott területen megtalálható régi és új stílusú táncok alapmotívumait, díszítéseit, jellegzetes motívumfűzéseit, valamint a táncszerkesztést, táncrendet, stílusjegyeket és népdalokat. Tanfolyamon kívül, egy-egy hétvégére is lehet jelentkezni. Táncegyüttesek táncosainak 4 fő felett 50 %-os csoportos kedvezményt adunk.

APRÓK TÁNCA

március 4., 11., 18., 25., 17.00

Szeretettel várjuk azokat a játszani, táncolni, énekelni, kézműveskedni vágyó gyerekeket és szüleiket, akik szeretnének megismerkedni az évkörhöz tartozó ünnepeink és jeles napjaink szokásaival! Minden héten más hangszerből (duda, tekerő, furulya, hegedű, kontra, bőgő, koboz, gardon) szól a talpalávaló. Kapcsolat: Legeza Márta (225-6067, legeza.marta@hagyomanyokhaza.hu)

Földvári tánc Szilágyi Annával

Új CD az Eszterlánctól

Melegföldvári dalok és buzai muzsika az Eszterlanc zenekar előadásában. A zenekar tagjai: Juhász Réka – ének; Komáromi Márton – hegedű; Juhász Dénes – hegedű, furulya; Császár Attila – brácsa; Bankó Sándor – bőgő. Közreműködik Szilágyi Anna melegföldvári énekes és Dresch Mihály (furulya, szaxofon).

Az Eszterlanc elsősorban hagyományos mezőségi népzenei játszó zenekar. Műsoraikban és hangfelvételeiken gyakran közreműködnek mezőségi énekesek és zenészek. A korábbi években rendszeres vendégeik voltak Buza községből Takács Anna, Takács Piroska, Eke Mária, Vigh Teréz, Ripa Alexandru Miku, Vigh József és Mihai Emil.

2011-ben az Eszterlanc együttes melegföldvári dalokra épülő műsort állított össze Szilágyi Anna helyi énekes közreműködésével, akivel az elmúlt tíz évben szintén számos közös műsoruk volt. A melegföldvári énekek mellett a buzai zene továbbra is a zenekar repertoárjának középpontjában maradt. A vendégzenészek közül ki kell emelni Dresch Mihály dzsessz-zenészt, akivel a most megjelent Eszterlanc CD-n újra találkozhatunk. (Fogalmazza a Fonó.)

„TEDD KI A PONTOT!”

XIV. Nemzetközi Legényesverseny

2011. április 16., Budapesti Múvelődési Központ

A verseny célja: A rendezőség segítséget kíván nyújtani a legényes tánc minél magasabb színvonalú elsajátításához és továbbélteséhez. Az évenként megrendezett versenyen a Kárpát-medence kiváló legényes táncosainak anyagából válogatunk Kalotaszegről, a Küküllő mentéről, Gyimesből és a Mezőségről.

I. Kötelező táncok versenye: Mátyás István „Mundruc” magyarvistai táncos legényes folyamata; a rendezőség által kijelölt folyamatok Martin György gyűjtéseiből készült hangos- és némafilmről.

II. Szabad táncok versenye: A versenyző szabadon építhet (legfeljebb 2 perces időtartamban) Mátyás István „Mundruc” legényes táncából a táncfolyamatok építkezési elveinek megfelelő újraalkotással.

A versenyre a 18. életévüket 2011. Szent György-napjával bezárólag betöltött férfiak jelentkezhetnek. A nevezési határidő: 2011. március 25., a nevezési díj: 3 000 Ft. A táncosokat öttagú szakmai bizottság értékeli.

Tervezett díjak és kategóriák: „2011. év kiváló legényes táncosa” (fődíj); „Mátyás István »Mundruc« legényesének hiteles előadója”; „Mátyás István »Mundruc« legényesének egyéni megformálója”; „Mátyás István »Mundruc« legényesének újraalkotója”. Kiosztásra kerülnek még további különdíjak és a közönségszavak díja. A zsűri – a fődíj kivételével – az egyes kategóriákban több táncosnak is odaítélheti a díjat.

A nevezés módja: A nevezési lapot a nevezési díj befizetését igazoló bizonylat fénymásolatával együtt kell visszaküldeni. A nevezési díj a Bartók Kulturális Táncgyűlés számlaszámára (10102093-38334500-00000004) utalható. A fölkészüléshez szükséges videofelvételt és táncjelírást a rendezőség ingyen bocsátja a jelentkezők rendelkezésére a nevezési lap és a nevezési díj befizetéséről szóló igazolás beérkezését követően. A képi anyag DVD adathordozón kérhető.

Címünk: Budapesti Múvelődési Központ, Bartók Kulturális Táncgyűlés, H-1119 Budapest, Etele út 55.

Tel.: +36/1/371-2781, fax: +36/1/371-2761

E-mail: bartok@bartokdance.hu, muveszetek@bmknet.hu

Tintér Gabriella: Mit ér nekem...

Tintér Gabriella énekes első önálló lemezén négy mezőségi település anyagából válogatta ki kedvenc dala- it. Elmondása szerint ezzel szeretne tisztelegni a meste- rei, régi énekesek, zenészkollégák, valamint régi jó ba- rátai emléke előtt. Ezek a dalok nemcsak Gabriella ked- ves dalai, hanem az előbbieké is. Külön érdekessége a lemezek a „Jár a kislány...” című dal, amely három különböző változatban hangzik fel. Az igényes, gon- dos válogatás mellett arra is ügyelt, hogy a hangszer- kíséretes összeállításoknál lehetőleg a stílusokat leg- jobban ismerő társakat kérje meg közreműködésre. Így az ördögösfüzesi, buzai, széki és magyarszováti da- lok megszólaltatása teljesen az eredeti felvétel érzetét kelti. Köszönet érte az előadónak és legfőképp Tintér Gabinak, aki professzionális szinten énekel, muzsikál nekünk. Mindenkinek sok szeretettel ajánlom a lemez meghallgatását és várjuk a folytatást! (HRCD 1014)

Vavrincz András

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ – SZÍNHÁZTEREM

február 20., március 20. vasárnap, 15.00 és 19.00 óra
Ezeregyév – ExperiDance

február 24. csütörtök, 19.00 óra
március 9. szerda, március 24. csütörtök, 19.00 óra
Nagyidai cigányok – ExperiDance

február 26. szombat, 19.00 óra
Aranyág – Duna Művészegyüttes

március 2. szerda, 19.00 óra
Esszencia – ExperiDance

március 5. szombat, 19.00 óra
A fekete malom – Fitos Dezső
(Az előadást követően farsangi táncbáz.)

március 6. vasárnap, 10.30 és 15.00 óra
Farsangi multság – Csipkerózsika – Honvéd Táncszínház

március 12. szombat, 19.00 óra
Tavaszi szél – Duna Művészegyüttes

március 13., március 27. vasárnap, 10.30 óra
Hamupipőke – Duna Művészegyüttes

március 17. csütörtök, 10.30 és 15.00 óra
Zene-Bona, Szana-Szét – Honvéd Táncszínház

március 19. szombat, 19.00 óra
Ballada – Honvéd Táncszínház

március 26. szombat, 19.00 óra
Mit akar ez az egy ember...?

Köszöntő Mesterünk, Novák Ferenc 80. születésnapján

március 31. csütörtök, 10.30 és 15.00 óra
Tündérmese (gyermekelőadás) – Honvéd Táncszínház

MŰVÉSZETEK PALOTÁJA – FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

február 23. szerda, 15.00 és 19.00 óra
A Tenkes kapitánya – Honvéd Táncszínház

február 27., március 13. vasárnap, 15.00 és 19.00 óra
Boldogság 69:09 – ExperiDance

március 4. péntek, 19.00 óra
Dózsa – Honvéd Táncszínház (Bemutató)

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ – REFLEKTÓRIUM

március 16. szerda, 15.00 óra
A suszter álma – Fitos Dezső Társulat (Bemutató)

március 24. csütörtök, 19.30 óra
4Nő – Dunajvárosi Bartók Táncszínház (Budapesti bemutató)

www.nemzetitancszinbaz.hu

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Thoughts following the 2010 series of festivals for presenting and rating Hungarian amateur folk dance groups from Hungary and Hungarian communities in surrounding countries. Written by a long-time organizer of these events and a jury member at all three festivals held in 2010, this article takes a larger perspective. These festivals provide an excellent overview on the status Hungary's amateur folk dance ensembles. Report by Diószegi László.

Page 6 Commentary on Hungary's system of rating amateur folk dance groups and the 2010 rating festivals. Three such festivals were held in the fall of 2010: one in Salgótarján and two in Budapest. 46 ensembles participated and their performances were rated by juries of professionals in the field. 16 groups were rated as "Outstanding", 16 groups received a "Good" rating and 14 groups "Qualified" (as having participated). The person reporting here attended all three festivals and has plenty of complaints and few compliments on rating system and performance of the groups. By Paluch Norbert.

Page 10 **Söndörgő Ensemble**
An in-depth review of Söndörgő's 15 year anniversary concert at the Palace of the Arts in Budapest on November 30, 2010 and of their latest recording: *Lost Music of the Balkans* (Budapest, 2010). Members of this band have literally grown up amongst and inherited the Balkan music traditions alive in Hungary today. By Barvich Iván

Page 14 **Children's column:** This issue of MAG prints a tale from Ádám Valérián's collection of Csángó Hungarian tales (from Moldavia). It is a story of King Hunyadi Mátyás 'the Just' as a child, asking his father (Hunyadi János, 15th century military leader and landowner) questions like: Why do the people that work the hardest in this country, end up with the least? Questions are raised on the poor versus the rich.

Page 20 **Kóka Rozália's series: Stories of Hungarian Women.** Part two of the life story of Sister Csillag Etelka (born 1930). Etelka went to live in the small Tolna County village of Kismányok in 1957. The village is inhabited mainly by Swabian Hungarians and Székely Hungarians from Bukovina. She tells about the difficult life of a boy from the village that became a Catholic priest during the toughest years of Communism and also the saga of building a Székely Catholic church in the village.

Page 24 Molnár Zoltán gives us a short introduction to Brazil's Amazon region. In 2008 he had the opportunity to become acquainted with the ethnic groups living there

and their life, traditions and celebrations. He also comments on the important role that the natural waters there play in the way of life and environment.

Page 29 **A woman from the Transylvanian village of Szék [Sic] in Romania, tells about some their beliefs and superstitions.** In one situation, women at a spinning bee decide they'd like to communicate with the spirits, so one of them leads a session where seven of them lay their hands on a table... Another situation is about the ins and outs of stealing firewood when one has no money, no firewood and it's cold very outside. As told by Kocsis Rózsi in January, 1997.

Page 32 Tradition – Heritage – Public Culture. **The role and future of Hungarian folk art in the Carpathian Basin.** A conference held in Budapest March 26-27, 2010. Several Hungarian institutions that deal with various branches of the folk arts got together to discuss the present, past, future, problems and tasks of preserving traditional Hungarian culture. Printed here is a speech by ethnographer Balogh Balázs that was given at the conference as well as summary of the event by Diószegi László. A book containing some of the speeches from the conference is scheduled to be released in early April 2011 at the National Dance House Festival in Budapest.

Page 35 **New Publication: [Transylvanian Hungarian dance and dance research at the turn of the century]** A collection of papers given at a conference in Kolozsvár (Cluj-Napoca, Romania) on April 28, 2009. Edited by Dr. Könczei Csongor. Kriterion Press. Cluj-Napoca. 2010. Abstracts of papers can be found in English at: http://www.ispmn.gov.ro/uploads/ISPMN_2010_Tancmuveszet.pdf

Page 36 **New publication – Szalay Olga: Száz magyar katonadal. [100 Hungarian Soldiers' Songs].** Balassi Kiadó. Budapest, 2010 – in Hungarian and German. Bartók and Kodály's heretofore unpublished collection: a project which had been commissioned during the final years of World War I by the Military History Ministry in Vienna. This volume is the result of several years of scholarly research and preparation by Szalay Olga. Printed here is an introduction to this publication by Mrs. Bencze László dr. Mező Judit which appeared in *A Magyar Kodály Társaság Hírei*. 2001. I.

Page 40 **Writings From the Past: An article on Hungarian folk poetry written by Babits Mihály** (the Hungarian poet, writer and translator of Dante's *Divine Comedy*). Published in *Pesti Napló* on June 25th, 1918, it is a three part argument against the following statement made by Schöpflin Aladár in relation to a collection of military folk songs

of the time: "Folk song is drowning. The new folk poetry is, in essence, half-educated or the work of completely uneducated, uncultivated people." Babits writes: "A city person has studied a lot about culture, but also lost and forgot so much, when he forgot the ancient traditional life of his own people. The ancient, ancestral primitive life, the ancient word and culture has been preserved by the village people. Folk poetry springs forth from this culture."

Page 42 **Dreisziger Kálmán defends and applauds the dance house movement** in an exposé referring to the ideas of philosophers: René Girard, Leopold Kohr, Ivan Illich.

Page 47 **Report on the Hungarian Heritage House.** For ten years now the institution that is home to the Hungarian State Folk Dance Ensemble, a folklore archive and other related organizations at Corvin tér in Budapest's 1st district has been functioning as the *Hagyományok Háza*, under the direction of Kelemen László and Sebő Ferenc. Or in other words: the generation that started the dance house movement has been successfully managing the main urban institution that nurtures Hungarian folk life – for 10 years. Summary by Kiss Eszter Veronika.

Sue Foy

(For complete list of articles summarized in English go to www.folkmagazin.hu – keep clicking on 'English' and sooner or later you'll find it!)

folkMAGazin

2011/1, XVIII. évfolyam, 1. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kőrösi Katalin
MAGTÁR – Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla-szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

Baiacu • Salvador de Bahia • Brazília, 2008. • fotó: Molnár Zoltán

NÉPTÁNCANTOLÓGIA

NÉPTÁNCANTOLÓGIA

2011. FEBRUÁR 26-ÁN (SZOMBATON) 10 ÉS 14 ÓRAKOR
A BUDAPESTI OPERETTSZÍNHÁZBAN
(VI. Nagymező u. 17.)

KÖZREMŰKÖDNEK:

Alba Regia Táncgyűttes – Székesfehérvár
Balassi Táncgyűttes – Békéscsaba
Bem Táncgyűttes – Budapest
Cirkalom Táncgyűttes – Topolya
Corvinus Közgáz Néptáncgyűttes – Budapest
Gödöllő Táncgyűttes – Gödöllő
Hajdú Táncgyűttes – Debrecen
Jászság Népi Együttes – Jászberény
Kecskemét Táncgyűttes – Kecskemét
Nógrád Táncgyűttes – Salgótarján
Nyírség Táncgyűttes – Nyíregyháza
Szentendre Táncgyűttes – Szentendre

RENDEZŐ: DIÓSZEGI LÁSZLÓ

FARSANG FARKA

2011. FEBRUÁR 26-27-ÉN EGÉSZ NAP
A BUDAPESTI OPERETTSZÍNHÁZ ELŐTT

NÉPZENE, NÉPTÁNC,
NÉPMŰVÉSZETI KIRAKODÓVÁSÁR

FARSANGI NÉPSZOKÁSOK

600 néptáncos és népzeneész közreműködésével

NÉPTÁNCOSOK BÁLJA

2011. FEBRUÁR 26-ÁN (SZOMBATON) 18 ÓRÁTÓL
AZ ARANYTÍZ KULTÚRHÁZBAN
(Budapest, V. Arany János u.10.)

Muzsikál: SZALONNA ÉS BARÁTAI
ZAGYVA BANDA

Közreműködik a SZARVASI FÚVÓSZENEKAR

JEGYEK KAPHATÓK:

a Martin György Néptáncszövetségnél (Tel/fax: 269-5680)
a Budapesti Operettszínház jegypénztárában (Tel: 312-4866)
a Concert & Media hálózatban (Tel: 222-1313)
a Libri Könyvtárházakban és az összes ismert jegypénztárban

JEGYRENDELÉS:

neptancantologia@gmail.com, www.martinszovetseg.hu, www.jegyelado.hu

TÁMOGATÓ: **nka**
Nemzeti Kulturális Alap

